

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ Κ'.

ΙΟΥΛΙΟΣ, 1955

ΑΡ. 241

ΣΧΕΔΙΑ ΓΙΑ ΕΝΑ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

O litus vita mihi dulcius. . .
PETRONIUS ARBITER

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Δίβουλος στάθηκε για λίγο ὁ νοῦς
πάνω στις ἄγνωστες σελίδες,
Τῆς παρακμῆς ἐπίμονα ζητούσαμε
τὰ σταθερά πανάρχαια σημάδια
(πυξίδα τοῦ δικοῦ μας ταξιδιού,
σύμβολο, χρῶμα τῶν ἀστερισμῶν μας,
τῆς γνώσης πού πικρά ὠριμάζει)
μ' ἀπὸ τῆ Ρώμῃ συγκρατήσαμε μονάχα
μέσ' ἀπὸ χρόνια παρακμῆς σὰν τὰ δικά μας
τ' ὄνομα κείνου πού τραγούδησεν ἄπλα
μιὰ «παραλία, πιὸ γλυκεῖα κι' ἀπ' τῆ ζωῆ»
τῆ θάλασσα, τὴν ὀμορφιά τοῦ λυτρωμοῦ της.
«Ἐξῆσα» εἶπε. «Μοῖρα χειρότερη δὲν παίρνει πίσω
ὅ,τι μοῦ χάρισε τὴν ὥρα τούτη».

Ἄξια τὰ λόγια τὰ περήφανα νὰ συντροφέψουν
ὄχι τοῦ λογισμοῦ τοὺς χιονισμένους δρόμους
μὰ ὅσα σχεδιάζαμε κομματιαστὰ
γι' αὐτὸ τὸ καλοκαίρι πού γοργὰ σιμώνει.

ΣΧΕΔΙΑ

Ὅπως αὐτός, ὅπως αὐτός!
Ὅρθιος στὴν ἀμμουδιά του
τὸ μέτωπο ὄλο ἄνεμο
καὶ τὸ κορμὶ μελαχροινὸ σπαθὶ στὸν ἥλιο
—ξέροντας πὼς οἱ θάρβαροι
κάποτε θὰ κατέβουν
μ' ἀπὸ τῆ γνώση ἀνέγγιχτος—
μὲ μιὰ λέξη εὐδαίμων.

... μιὰ θάλασσα, πού οἱ θάρβαροι δὲν ξέρουν.
Εἶναι τὸ χάδι της γραφτὸ κι' ἀληθινὸ
μόνο γιὰ μᾶς, παιδιὰ κι' ἐραστές της
γεννημένους παλῆρὰ στὸ σπασμὸ τῶν κυμάτων,
ψημένους ἀπὸ τ' ἄλατι καὶ τὸ λαμπυριστὸ της ρυθμὸ
κάτω ἀπ' τὸν ἴσκιο τῶν ἀρχαίων μας μαρμάρων.

Ἄκόμα φέτος ἄς διαβοῦμε
τυφλὴ χαρὰ μὲς στὰ ζεστὰ χαλίκια,
μεθῦσι πορφυρὸ στὰ θλέφαρα τὸ φῶς,
κάθε ἄγγιγμα μιὰ πύρινη σιγὴ—
ἀκόμα μιὰ φορὰ νὰ σῆσουμε τὸ θάρος
στὴ γυμνασμένη χορευτὴ σαϊτιά τοῦ ἀφροῦ.

“Αν αποθέσουμε τὴ φλογισμένη μνήμη
 στὸν κόρφο τοῦ πελάγου μας, θυσία καὶ σπονδή,
 ἴσως τὰ κύματα μᾶς ξαναδώσουν
 κάτι ἀπὸ τὸ γαλαζιο πρῶτο φῶς
 κι’ ἐκείνη τὴ δροσιά τὴν ξεχασμένη
 μαζί μ’ ὄση σκορπίσαμε πνοή
 σὲ χρόνια προσμονῆς χωρὶς ἐλπίδα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἄπ’ ἄλλους δρόμους ξεκινήσαμε:
 μελέτη παρακμῆς, τοῦ χρόνου, τῶν βαρβάρων.
 Ὅμως αὐτὰ δὲ θάχουν σημασία
 ὅταν τὸ καλοκαίρι πού γοργὰ σιμώνει
 εἰκόνα γίνει καὶ σημάδι τοῦ θεοῦ.
 ὅταν ἀνοίξει ὁ κύκλος τῆς κλειψύδρας
 καὶ μείνει μόνο τ’ ἄγγιγμα, μιὰ πύρινη σιγή..

ΡΟΔΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

Π Ο Ι Η Μ Α

Ἄρχισαμε τὸν φόβο μαζί μὲ τὰ πρωτογενῆ πετρώματα
 ἀναζητώντας ἓνα πρὶν
 ἢ μᾶλλον αὐτὸ τὸ «πρὶν»
 πού κανένας δὲν ἐξηγοῦσε οὔτε τότε
 οὔτε καὶ τώρα πού πέρασαν τὰ χρόνια.

Πρέπει νᾶταν κοντὰ σὲ ἓνα συρφετὸ
 δοκιμασμένων χορευτῶν καλοκαιρινοῦ ξενοδοχείου
 μὲ τὴν τόση σιγουριά τους,
 παροδικὴ βέβαια,
 ὅταν διερωτηθήκαμε γιὰ τὸ τί συνέβαινε πρὶν.

Ἄκόμη εἴμασταν πολὺ πολὺ μικροὶ γιὰ τὴ μυθολογία
 κι’ ἀκόμη πιὸ μικροὶ γιὰ τὴν ἀστρονομία,
 ἄς ἦταν κι’ αὐτὴ περιορισμένη στὸν πιὸ στενὸ μας γαλαξία.
 Ἄργότερα ρωτήσαμε γιὰ τὸ πέρα καὶ τὸ ὑπερέραν
 ἀλλὰ κι’ ἐκεῖ βρεθήκαμε ἀναπάντητοι.
 Θαρρῶ πῶς μέσα ἀπὸ κάποιο βιβλίο,
 ἐνὸς Βλάση Παρηγορητῆ
 τέθηκε τὸ ἐρώτημα καὶ γιὰ τὸ μικρὸ ἄπειρο,
 κι’ αὐτό, βέβαια, ἐξ ἴσου φοβερό σὰν τὰ ἄλλα.

Ἔστερα, γιὰ νὰ μὴν πεθάνωμε ἀπὸ τὸν φόβον,
 μιὰ πού τόσο κυνηγούσαμε τὴν ἀπάντηση
 πού δὲν θὰ ἐρχότανε ποτέ,
 μᾶς ὑπέδειξαν γιὰ λύση τὸν ἔρωτα,
 πού σὲ κρατάει, ὡς μᾶς εἶπαν, μέχρι γήρατος.
 Κι’ ἀφοῦ μεταξύ γήρατος καὶ θανάτου
 μιὰ μονάχα ἐποχὴ θὰ ὑπάρχει,
 δὲν θὰ προφθάσεις νὰ φοθηθεῖς ἄλλο
 γιὰτὶ μπορεῖ αὐτὸ τὸ ἄλλο νᾶναι χειρότερο τοῦ φόβου.

Αὐτὰ τὰ ἴδια μᾶς εἶπαν καὶ οἱ δικοὶ μας καὶ οἱ ξένοι,
 ἐκείνοι μᾶλλον λόγια βέβαια ἀλλὰ καὶ τὴν αὐτὴ πρόθεση,
 ἀμφότερα ἐξ ἴσου παρηγορητικὰ κι’ ἐξ ἴσου ἀνατριχιαστικά,
 μιὰ πού κάθε τέτοιας ἀγωνίας ὁ συμψηφισμὸς

θά κατέληγε ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς
σέναν ὄρον σκληρὸν διαλεκτικὴ καλούμενον.

Ἔτσι πιά κλεισθήκαμε ἄθελα στὸν κύκλο μας
ἀγναντεύοντας πλέον τὶς πιὸ τρυφερὲς γυναῖκες
πού κλείναμε κάθε φορά σέναν πιὸ μικρὸ
καὶ πιὸ συμμαζεμένον κύκλο.

Αὐτοὺς πιά τοὺς τελευταίους κύκλους
τοὺς βρῖσκαμε πάντοτε μαζί μὲ τ' ἀναρίθμητα τραγοῦδια
πού ἡ μεγάλη πληθώρα τοῦ γένους μας,
βρῖσκοντας καταφύγιο κάτω ἀπὸ τὴ λέξη ἔρωτας
εἶχε προβλέψει γιὰ κάθε ἀτομικὴ περίπτωση
ἓνα διαφορετικὸ τραγοῦδι,
πολὺ πιὸ θολικὸ καὶ σύγχρονα πιὸ ἀναπαυτικὸ γιὰ τὴν φιλαυτίαν μας
ἀπὸ κάθε ἀρχαῖο μῦθο,
πού πιὸ σοφὰ στοὺς καιροὺς ἐκείνους
κατόρθωνε νὰ μᾶς φοβίζει
καὶ νὰ τὸν λατρεύουμε ὅλοι μαζί.

Κι' ἀγαπήσαμε τὶς γυναῖκες μὲ τὰ τραγοῦδια,
πολλὲς φορές πολλὰ τραγοῦδια γιὰ μιὰ γυναῖκα,
ποτέ ὅμως ἓνα τραγοῦδι γιὰ πολλὲς γυναῖκες,
γιατὶ αὐτές, σὰν καυχόταν ἡ κάθε μιὰ τους
γιὰ μονάκριβη παρηγοριά,
καὶ φοβόντουσαν τὸν μῦθο περισσότερο ἀπ' τὰ τραγοῦδια,
ποτέ ἑνὸς τραγοῦδιου ἢ ἀνάμνησις
μποροῦσε νὰ χωρέσει πλέον τῆς μιᾶς ἀγάπης.

Δὲν τὶς ἀγαπήσαμε ὅμως κι' ὅλες
γιατὶ πολλὲς θυμίζαν τὶς συναλλαγές
κι' ἄλλες ἓνα πολὺ προχωρημένον ἀριθμὸν
πού μᾶς ἀνησχοῦσε μεσ' τὸν μέγαν μας Φόβον,
τὸν Φόβον ὅπου οἱ ἀριθμοὶ γίνονται γελοῖοι
καὶ οἱ ἀνταλλαγές ἀστοχες.

ΑΛΕΞΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Ἱεροσόλυμα, 27 Δεκεμβρίου 1954.

Π Ρ Ω Τ Ο Γ Ι Ο Υ Ν Η Σ

Τοῦ Πρωτογιούνη χαίρομαι, Κύπρος, τὴν πρώτη μέρα.
Τοῦ φρέσκου ἀμύγδαλου ἡ καρδιά δροσάτο γάλα ἐγίνη,
στὸν θερμὸν ἥλιο ἀστράφτουσε τ' ἄγουρα τὰ χαρούπια.
Στοὺς σπόρους κρύφτηκε τῶν λουλουδιῶν τὸ θάμα
γι' ἄλλους Ἀπρίληδες χαρὰ καὶ πεταλούδων λίκνο.
Γύρω, οἱ καρποὶ πού θάρθουνε, τῶν κλώνων ἀναγάλια,
παίρνουν καὶ πίνουν μυστικὰ τὰ χρώματα τῆς πλάσης
κι' ἀπ' τὰ θαθιά τῆς γῆς κι' ἀργὰ τὴ γλύκα ἀπάνω φέρνουν.
Κι' ἐλπίδα μιᾶς ἀνάστασης ἐτὰ στάχυα πού θαραίνουν
καὶ σκύβουν, λὲς ξανά στὴ γῆ νὰ μποῦνε λαχταροῦνε.

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Α Π Ο Ψ Ε Ι Σ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

“Ένα από τὰ προβλήματα, πού πρέπει νά ἀπασχολήσουν σοβαρά τὰ πνευματικά μας ιδρύματα καί τούς άλλους ἀρμοδίους, εἶναι ἡ μεταγυμνασιακὴ μόρφωση τῶν νέων μας—ἐννοοῦμε ἐκείνους ἀπὸ τούς νέους μας, πού δὲν εἶναι σὲ θέση νά συνεχίσουν σπουδές σ’ ἓνα ἀνώτατο ἐκπαιδευτικὸ Ἴδρυμα ἀλλά, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποφοίτησή τους ἀπὸ μιὰ σχολὴ μέσης παιδείας, προσκολλῶνται σ’ ἓνα ἐπάγγελμα καί ρίπτονται στὴ βιοπάλη.

Οἱ νέοι αὐτοὶ εἶναι πολὺ φυσικὸ νά χάσουν πρὸς στιγμὴν τὴ βεβαιότητα πού εἶχαν γιὰ τὴ συγκρότηση τοῦ πνευματικοῦ τῶν κόσμου καί, μπερδεμένοι ἀπὸ τὰ νέα πράγματα καί τὶς νέες συνθήκες πού ἀντιμετωπίζουν στὴ ζωὴ, νά ἀναζητοῦν νέους πνευματικούς προσανατολισμούς. “Ὅλα ἐκεῖνα πού γιὰ χρόνια εἶχαν ἀποτελέσει τὸ ὄνειρο καί τὸν ὑπέρτατο σκοπὸ τῆς ζωῆς τους, ἀντιλαμβάνονται τώρα, ὅτι δὲν εἶναι τόσο εὐκόλο νά πραγματοποιηθοῦν ὅσον ἀρχικὰ ἠλπιζαν. Ἀντιλαμβάνονται ὅτι μεταξὺ θεωρίας καί πράξεως ὑπάρχει ἓνα μεγάλο κενό, καί ὅτι γιὰ νά περάσουν πάνω ἀπὸ τὸ κενὸ αὐτὸ πρέπει νά ψαλιδίσουν τὰ φτερά τους καί νά τὸ συμπληρώσουν. Ὑστερα, ἔρχονται τὰ ἀλλεπάλληλα χτυπήματα τῆς ζωῆς: Οἱ οικονομικὲς δυσχέρειες, ἡ βιοπάλη. Μιὰ ἔντονη ἀνάγκη προσαρμογῆς ἀρχίζει νά ἀνακύπτει σιγά-σιγά μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς τους. Τὰ ἀπόλυτα σχήματα ἀρχίζουν λίγο-λίγο νά ἐγκαταλείπονται. Τὸν ἓνα συμβίβασμὸ διαδέχεται ὁ ἄλλος.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅλες αὐτὲς οἱ ἀβαρίες κ’ οἱ ὑποχωρήσεις μεταβάλλουν ριζικὰ τὸ χαρακτῆρα καί τὴν προσωπικότητα. Μιὰ βαθειὰ δυσιστία ἀρχίζει νά προκύπτει γιὰ ὅλα. Οἱ καθαρὲς πηγές τοῦ ἰδεώδους θολώνονται. “Ένα καινούργιο στοιχεῖο μπαίνει τώρα ἀπαιτητικὸ στὴ ζωὴ τῶν νέων μας: Ἡ ἀνάγκη τῆς αὐτοσυντήρησης, πού ἔρχεται πολλές φορές σὲ σύγκρουση μὲ τὰ ἰδανικά των. Εὐτυχῆς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος στὴ σύγκρουση αὐτὴ μπορεῖ νά διατηρεῖ ἀλώβητο τὸν ψυχικὸ καί πνευματικὸ του κόσμο. Εὐτυχῆς ἐκεῖνος πού μπορεῖ νά θρίσκει τὴν ὀρθὴ διαχωριστικὴ γραμμὴ καί νά ἐπιτυγχάνει τὴν ἁρμονία μεταξὺ τῶν πνευματικῶν καί τῶν ὕλικῶν στοιχείων τῆς ὑπαρξῆς του. Δυστυχῶς ἡ ἰσορροπία αὐτὴ δὲν εἶναι εὐκόλο νά διατηρηθῇ. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τούς νέους μας θυσιάζουμ στὸ θυμὸ τῶν ὕλικῶν ἀπαιτήσεων καί τῶν ὕλικῶν συμφερόντων τῆς ζωῆς τὸν πνευματικὸ θησαυρὸ τους.

Εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι κάθε νέος ὑφίσταται γύρω ἀπὸ τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ζωῆς του αὐτὲς τὶς μεγάλες πνευματικὲς διαφοροποιήσεις. Γιατὸ δὲν πρέπει νά ἀφήνεται ἐγκαταλειμμένος καί ἀπροστάτευτος.

Τὰ σχολεῖα Μέσης Παιδείας ἔχουν προορισμὸ νά ἀναπτύξουν μόνο τὶς ψυχικὲς καί πνευματικὲς ἀρετὲς τῶν νέων καί νά τοὺς ἐφοδιάσουν μὲ τὰ στοιχεῖα τῶν ἀπαραιτητῶν γενικῶν γνώσεων γιὰ τὴν κατανόηση καί ἐκτίμηση τοῦ φαινομένου τῆς ζωῆς. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ὅμως πού θὰ τελειώσῃ ἓνας νέος τὸ Γυμνάσιο ἢ τὸ Λύκειο ἔχει νά ἀντιμετωπίσῃ πολὺ πῶς περίπλοκα προβλήματα. Τεράστια ἐρωτήματα ὑψώνονται στὰ κρίσιμα ἐκεῖνα χρόνια στὴν ψυχὴ τῶν νέων. Τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ ζητοῦν μιὰ ἀπάντηση. Βέβαια τὴν ἀπάντηση θὰ πρέπει νά τὴν δώσει ὁ ἴδιος ὁ νέος, ἀνοίγοντας τὸ δρόμο τῆς ζωῆς του μὲ τὴν προσωπικὴ του προσπάθεια καί δημιουργώντας τὴν πείρα του μὲ τὸν προσωπικὸν μόχθο καί ἀγῶνα του. Ὁ ἀγῶνας του ὅμως αὐτὸς θὰ ἀπέβαιεν εὐχερέστερος καί ἡ πείρα πολυτιμότερη, ἂν στὰ κρίσιμα αὐτὰ χρόνια ἔσπεκε πίσω του ἓνα σοβαρὸ πνευματικὸ ἴδρυμα πού νά τὸν ὑποστηρίξει καί νά τὸν καθοδηγεῖ.

Ἀπὸ τέτοια—σοβαρά ὅμως—ιδρύματα, πού νά μὴ ἀφίστανται ἀπὸ τὶς πνευματικὲς καί ἠθικὲς ἀξίες τῆς Κυπριακῆς παραδόσεως, ἔχει ἀνάγκη σήμερα ὁ τόπος μας. Καί αὐτὸ τὸ ζήτημα πρέπει νά ἀπασχολήσῃ—ὅπως εἶπαμε στὴν ἀρχὴ—σοβαρά τοὺς ἀρμοδίους.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΕΝΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Ο ΠΕΙΡΑΣΜΟΣ

Βήμα κι' ανακάλυψη... Βήμα κι' ανακάλυψη... Τέτοια είναι ή ζωή. Μιά περιπέτεια, παρ' ὀλίγο θάλαγα εὐτυχισμένη. Δὲ στάθηκε εὐτυχισμένη. Ἦταν γεμάτη πειρασμούς, πεισματική δουλειά κι' ἀγωνία. Τόση ἀγωνία πού δὲν ξεχώριζα πιά τὴ χαρὰ ἀπὸ τὴ λύπη. Τριγυροῦσα μέσα στὴν ὑπαρξή μου, σὰν τὸν κυνηγὸ, πού πάει γιὰ σπάνιο ἀγρίμι μὲ τὴν πολῦτιμη γούνα. Γύρευα δρόμους ἀγνωστούς, ἀπάτητα χιόνια... Δὲν ἔφυγα μόνος. Πῆρα τὴν κυρούλα νὰ μὲ φροντίζει. Στὴν ἀρχὴ φοβόμουνα μήπως μοῦ σταθεῖ ἐμπόδιο. Βοήθεια μοῦ στάθηκε. Καλωσυνάτα, διακριτικά, σὲ χαμηλοῦς τόνους. Ἐρχόταν ὥρα πού νοσταλγοῦσα τὰ μελαγχολικὰ γερατειά, μὲ τὸ χλωμὸ πρόσωπο καὶ τὴν δυνατὴ μυρωδιὰ τῆς λεβάντας. Τὸ μυστικὸ τῆς ζωῆς κλεισμένο σὲ χρυσὸ φυλαχτὸ καὶ νὰ κρέμεται ἀπὸ μαῦρο δελουδάκι, σφιχτὸ στὸ λαιμό. Μαζὶ μὲ τὴ γρηὰ πῆρα τοὺς δρόμους τοῦ κόσμου. Συναπαντήθηκα μὲ πολλοὺς ἑαυτοῦς μου. Τώρα μὲ τὸ πρῶτο τοῦς γνωρίζω, δὲ μὲ γελᾶ πιά κανένας.

—Γειά σου, κύριε κοσμικέ.

—Μεγάλη τιμὴ μου. Ἄλλὰ πῶς μὲ ἀναγνωρίσατε, ἀπὸ τὴν περιβολή;

—Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κοινωκὸ ζῶο.

Τοῦ κακοφάνηκε πῶς εἶπα ζῶο. Ὡστόσο, τὸ παραδολὸ πλήθος ἐγὼ τὸ μελετοῦσα, κι' ἡ γρηὰ μὲ δασκάλευε νὰ παίρνω πιότερη χαρὰ ἀπὸ τὴ χαρὰ καὶ λιγώτερη λύπη ἀπὸ τὴ λύπη. Εἶχε ἀπέραντη ὑπομονὴ μαζί μου καὶ κατανόηση. Γι' αὐτὸ κι' ἐγὼ, ὅταν ἀνταυθίθηκα μὲ τὸν ποιητὴ, ἔκανα μπροστά της τὶς πιὸ παραξενεες τρέλλες. Ἐκλαψα σὲ γλυκύτατους τόνους ἕνα παραπεταμένο κοτρῶνι. Κουβέντιαζα μὲ τὸ στοχαστικὸ γαϊδουράκο. Γονάτιζα μπροστά στ' ἀνθισμένα δέντρα καὶ χαιρετοῦσα μὲ χεираάκια κάθε γυμνὸ κλῶνο... Ἄντι νὰ ντραπῶ καὶ νὰ κρύβω τὰ κακώματά μου, τὰ τραγουδοῦσα μὲ πάθος καὶ ἡ γρηὰ νὰ μ' ἀκούει καὶ νὰ κάνει ναί—ναί, μὲ τὸ ἀσημοκαπνισμένο κεφάλι. Τόση συγκατάβαση μ' ἔκανε νὰ πιστέψω πῶς τὰ πολλὰ χρόνια τὴν ἔχουν μαρᾶνει. Γι' αὐτὸ δὲν κρυβόμουνα οὔτε ὅταν μὲ συνέπαιρνε κανένας ἀπὸ τοὺς εὐσεβεῖς ἑαυτοῦς μου. «Καλὰ κάνετε» ἔλεγε ἡ γρηοῦλα, «κι' αὐτὸ θὰ σὰς ὠφελῆσει». Μὲ δικαίωσε πάντα. Ἐτσι, μιὰ μέρα, πνιγμένος ἀπὸ συγκίνηση τόλμησα νὰ τῆς μπιστευθῶ τὸν πιὸ τρανὸ καὶ στερνὸ πειρασμὸ μου. «Θὰ γράφω ἕνα ἀριστοῦργημα» τῆς εἶπα. «Εἶμαι συγγραφέας». Εἶμαι συγγραφέας. Πῶς τὴν εἶπα, τὴν παλιά, τὴ γνωστὴ αὐτὴ λέξη... Δίχως στόμφο, ἀπλά, σχεδὸν μὲ φόβο. Πολὺ πονετικά ἀντιμίλησε ἐκείνη:

—Ὅλοι, παιδάκι μου, εἶναι συγγραφεῖς σ' αὐτὸν τὸν κόσμο. Τὶς ἱστορίες τοὺς, ἄλλοι τὶς ζοῦνε. Ἄλλοι τὶς γράφουν μὲ αἷμα καὶ τὶς ξεπλύνουν μὲ δάκρυα. Ἄλλοι τὶς τραγουδοῦν ἐν χορδαῖς καὶ τυμπάνοις. Ἄλλοι, τὶς ἱστοροῦν σὲ πολὺ χαμηλοῦς τόνους. Μονολογοῦν, ἀπὸ τὴ στιγμή πού θὰ γεννηθοῦν ἴσασε πού νὰ παραλύσει τὴ γλῶσσα τοὺς ὁ Χάρος. Ἐσὺ, τὶ λογιῆς συγγραφέας εἶσαι, παιδί μου;

—Ἐγὼ γράφω.

—Μπράβο... Νὰ δῶ αἰτὰ πού γράφεις...

Μπροστά στὸ τετελεσμένο, δείλιασα. Θέλησα νὰ κερδίσω καιρὸ. «Περίμενε λίγο» τῆς λέω, καὶ βάρηκα νὰ γράψω, λὲς γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ μου. Εἶμαι ἔτοιμος πιά, τί μοῦ λείπει; Γνώρισα τοὺς πόθους, τὶς πονηριῆς καὶ τὴν φιλοδοξία τῶν ἀνθρώπων, ἀντίκρουσα μὲ πάθος τοὺς μυωπικοὺς φακούς τῆς γνώσης, συναπαντήθηκα μὲ λογιῆς ἑαυτοῦς μου... Ἐπεράσα τὴν κοῦφια ὠραιολογία πού τόση ἐντύπωση κάνει στοὺς δημοδιδασκάλους. Τώρα αὐτὸ πού θὰ πῶ, θὰ εἶναι λιτὸ καὶ ἀπλὸ τόσο, πού νὰ γίνεται νοητὸ καὶ στὸν πιὸ ἀνόητο. Καὶ θάχει βάθος πού μόνο ἐγὼ θὰ τὸ φτάσω. Ἐτσι θὰ γράφω τὸ ἀριστοῦργημα... Ἄχ, ὄλοι γιὰ τ' ἀριστοῦργημα πάνε. Μὲ τὴν ἀνεσή τους καὶ μὲ τὴν ἡσυχία τους, σάμπως ἡ ζωὴ νὰ μὴν ἔχει τέλος. Ἐγὼ ὅμως θὰ ἔχω ὑπόψη τὸ τέλος καὶ θὰ δουλέψω σκληρά. Θὰ πάρω χαρτί καὶ μολύδι, θὰ ξεσηκῶνω πιστὰ ὅ,τι βλέπω. Ἐχω σίγουρο χέρι, μάτι ὀξύ, θεοῦ φόβο. Ὁ κόσμος λέει ὅτι ἔχω καὶ ποιητικὴ φλέβα. Ἀλοῖμονο, δὲν εἶμαι εὐχαριστημένος. Ὅ,τι γράφω θυμίζει Παπαδιαμάντη.

(Χτυπᾶ ἡ καμπάνα τῆς Φραγκοεκκλησιᾶς. Διὰ τοῦ κλειστοῦ παραθύρου εἰσχω-

ρεί ο ήχος. . . . σα δελκύδο. Τò παράθυρο τὸ ἔχω καρφώσει μὴν τύχει κι' ἀντικρύσω τὸ κορίτσι μὲ τὰ ματογυάλια. Δὲ θέλω ἄλλες περιπέτειες μὲ γυναίκες. . . .)

Ἄντι χαρτί καὶ κάρβουνο θὰ μεταχειριστώ μιὰ φωτογραφικὴ μηχανὴ τοῦ τελευταίου συστήματος. Δίνει πιστὰ τὴ γραμμὴ κι' ἔπειτα τὰ χρώματα θὰ τὰ βάλω ἐγώ, κατὰ τὸ κέφι μου καὶ τὸν οἴστρο τῆς στιγμῆς. Θὰ ζωγραφίζω ἄσπρους κόρακες καὶ πράσινα ἄλογα κι' ἄς μὲ θρίζουν. (. . . ἔπαψε νὰ χτυπᾷ ἡ καμπάνα. Τώρα περνᾷ ὁ πωλητὴς τῆς μαρίδας. Τῆς θάλασσας τὰ φρέσκα! Τὰ φρέσκα. . . . Εἶναι ὁ γεροντιὸς τῆς γειτονιάς. Ὅλοι τὸν ξέρουν. Τοῦ πήρε ἡ μηχανὴ τὸ χέρι κι' ἀπὸ τότε ζεῖ εὐτυχισμένος. Τὴν ἀποζημίωση τὴ γλῆντησε, τώρα ξεκουράζεται ἀντίκρου στὸν βαθὺ οὐρανὸ καὶ τ' ἄρμυρο κύμα. Στὴ θέση τοῦ χαμένου χεριοῦ ἔχει βάλει ἕνα χοντρὸ καρφὶ πού τὸν βολεύει. Μ' αὐτὸ πᾶνει ἀχνιούς, χταπόδια. . . . ἀκόμα κι' ὁ κάβουρας ὁ μπλάβος σπάζει ἐκεῖ πάνω τὶς δαγκάνες του. Ἄς εἶναι καλὰ ἡ μηχανή, ἔσωσε τὸν ἄνθρωπο. Δὲν ξεροσταλιάζει πιὰ μπροστὰ στὶς δαιμονισμένες ρόδες. Τὸ μαλλί του ἔχει γίνεи σκληρὸ, κεραμιδι τὸ πετσί του. Τὸν καλύτερο μεζὲ τὸν κρατᾷ γὰ τὸ κρασάκι του, κι' ὅ,τι μένει τὸ πούλα ὄσα—ὄσα, νὰ φάει κι' ὁ κοσμάκης φτηνὸ καὶ φρέσκο ψάρι. Ἄς εἶναι καλὰ. Ἐκατὸ χρόνια θὰ ζήσει. . . .) Δὲ μοῦ χρειάζεται πιὰ φωτογραφικὴ οὔτε οἴστρος. Δὲ μοῦ χρειάζεται νὰ βλέπω οὔτε ν' ἀκούω. Ἐχω σωριάσει μέσα μου ὕλικό, χῶμα ἀπὸ τὴ γῆ κι' ἀπὸ τὴ ζωὴ μου. Λεξικά καὶ βιβλία. Πάρα πολλὰ βιβλία. Φτιάχνω εἰκόνες δυνατές, σοφές καὶ ὠραίες. Δὲν εἶναι ψεύτικες. Εἶναι καιωμένες ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ λάσπη καὶ τὸ φῶς τῆς ζωῆς. Ἄλλὰ δὲν εἶναι ἡ ζωὴ. Θυμίζου Παλαμά, κι' αὐτὸ μὲ πικραίνει. Κι' ἀπὸ ἐδῶ πρέπει νὰ φύγω. Νὰ φύγω. . . . Νὰ πάρω ἄλλο δρόμο. (. . . γέμισε τὸ σπῆτι μυρωδιά. Ἡ γειτόνισσα τηγανίζει ψάρι. Κάθε φορὰ θὰ μοῦ στείλει ἕνα πιατάκι, ζεστὸ τῆς ὥρας. Ἄν στήσει στὴ φωτιά στιφάδο, πάλι μοῦ στέλνει. Καὶ τὸ περιμένω, καὶ τὸ νοστιμεύω-μαι: Μόνο σὰ μοσκοβολᾷ τὸ φαί τῆς μοῦ στέλνει. Πόσες λιχουδιὲς θὰ φτιάχνει ἡ ἀθεόφοβη, ἐκεῖ στὴ γωνιά τοῦ σπιτιοῦ τῆς, στὴ γωνιά τῆς ζωῆς τῆς καὶ δὲν τὸ παίρνω μυρωδιά. . . . Μιὰ νοσταλγία ἀπέραντη μὲ σφίγγει γιὰ τ' ἀγαθὰ πού δὲ γνωρίσα, πού δὲ θὰ γευτῶ ποτέ).

Πέταξα τὰ βιβλία. Δὲν μοῦ εἶναι βοήθεια. Τί βοήθεια θέλεις νὰ μοῦ εἶναι ἀφοῦ διάβασα 33.333 στίχους καὶ μοῦ ἔμεινε μόνο ἕνας:

«Δὲν ἀγαπῶ τὸν ἄνθρωπο, ἀγαπῶ τὴ φλόγα πού τὸν τρώει». Κι' ἐμένα μὲ τρώει ἡ φλόγα. Ρίχνω πάνω στὸ χαρτί μου τὸ κρῦο λίγο φῶς καὶ σκοτάδι, πολλὴ ταραχὴ καὶ λίγη γαλήνη. Τὰ ἔργα μου εἶναι χάρτινα τριαντάφυλλα τόσο ὠραία πού μοιάζουν ἀληθινὰ. Σὲ λίγο γίνονται τόσο ἀληθινὰ πού μοιάζουν ψεύτικα. Κι' ὅμως κάτι τοὺς λείπει. Τί μοῦ λείπει; Ἐμένα πού θελήγα νὰ ὀδεύσω σὲ ἀπάτητο δρόμο καὶ νὰ σύρω πίσω μου τὸν κόσμο μαγεμένο; Δὲ μπορῶ νὰ ἱκανοποιήσω οὔτε τὸν ἑαυτὸ μου. Ἀπλώνω τὰ χέρια καὶ ἀγκαλιάζω σκιές. Θὰ δοκιμάσω ν' ἀναπιάσω τὰ παλιά. Ἱστορίες πού κατάφαγε ὁ σκόρος. Γράμματα δευμένα μὲ μεταξωτὲς κορδέλες. Μόλις τὶς ἀγγίξεις λυθνουν καὶ πέφτει ἀκέρατο τὸ φιογγάκι. Ποτέ δὲ θὰ λύσω τὸν κόμπο του. Ὅποτε δοκίμασα, ἔγινε σκόνη μέσα στὰ δάχτυλά μου. Ἄχ, ἱστορίες ἀνθρώπων, ἱστορίες χάνοντες! Τὸ πρόσωπο τοῦ κόσμου ἔχει ἀλλάξει. Ἄλλη γνώση ἔχει ἔλθει τὸ ἔντονο χῶμα τῆς δικῆς σας χαμένης ζωῆς. Γιὰ τὰ τῆς ξαναδῶσω τὸ σπαρταριστὸ νόημα καὶ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς λύπης, πρέπει νὰ σὰς κινήσω μέσα σὲ φανταστικὰ γεγονότα. Γρήγορα κατάλαβα ὅτι καὶ τοὺς χαμένους ἀνθρώπους πρέπει νὰ τοὺς ἀφήνεις στὴ ουχλιασμένη σιωπῇ τους, καὶ νὰ φτιάχνεις ἥρωες ἀπὸ ξαρχῆς κι' ἀπὸ ρίζας.

Ὅταν καρφώσεις τὴν πόρτα, τὸ γραφτὸ σου μπαίνει ἀπὸ τὸ παράθυρο. Ἐγὼ κάρφωσα τὸ παράθυρο καὶ τὸ γραφτὸ μπῆκε ἀπὸ τὴν πόρτα. Μὲ τὸ ἴδιο μου τὸ χέρι τοῦ ἄνοιξα.

—Περάστε. Καθῆστε.

Κοίταξα γύρω μου ξαφνιασμένος. Ποιὸς μίλησε; Ποιὸς ξεστόμισε τὰ περιττὰ καὶ παραφύωνα λόγια; Ποιὸς λέει στὴν Ἄνοιξη περάστε, καθῆστε; Σὰν φτάσει ἡ ὥρα τῆς, ἡ Ἄνοιξη μπαίνει ἀπροειδοποίητα καὶ κάθεται παντοῦ. Γιομίζει τὸ στόμα εὐωδιῆς καὶ τὴν καρδιά τραγούδια.

—Ποθοῦσα, Δάσκαλε, νὰ σὲ γνωρίσω. . . .

Πάλι ἔριξα γύρω μου μιὰ γοργὴ ματιά. Μέσα στὸ σπῆτι δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ μένα. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Δάσκαλος. Τὰ δικά μου λόγια κελαῖδει ἡ Ἄνοιξη! Ὁ καθένas μπορεῖ νὰ γίνεи γιὰ κάποιον ἄλλο δάσκαλος. Κι' ὅμως ἀναγάλλισα σῆγκορμα.

Ἄναγεννήθηκα. Ὅ,τι σκοτεινὸ ἦταν μέσα μου αὐτὴ τὸ φώτισε. Τὸ φῶς τῶν ματιῶν της μπήκε μέσα μου καὶ μὲ θάμπωσε. Σηκώθηκα κι' ἔκλεισα πορτοπαράθυρα μήπως ἀχτιδοσκορπιστεῖ καὶ μένω πάλι μόνος κι' ἔρημος. Ἔτσι κλεισμένοις θὰ ζῶ ἴσαμε πού νὰ ξαναῖται. Κι' ὄλο τὴν ἀναπλάθω. . . .

—Ἐπὶ τέλους τί εἶναι; Τί ἐξαιρετικὸ ἔχει; Μιά κοπέλλα σὰν τόσες.

—Ὅλες ἴδιες κι' ὄλες ἐξαιρετικὲς ὅταν περάσει ἡ Ἄνοιξη

καὶ τοὺς χυμοὺς ταραῖζε τῆς γῆς
καὶ γύρω ἀπλώνεται τὸ φῶς. . . .

Τὰ λόγια τοῦ Παπαντωνίου τὰ ἔλεγα τραγουδιστά, ἔτσι ὅπως τὰ τόνισε ὁ Γκρέκ, μ' ἓνα κατακλεισμένο ἀπὸ νότες, νὰ πέφτουν χαλάζι πάνω τὴν καρδιά, νὰ τὴν ποιοῦν κι' ἀμέσως νὰ τὴν δροσιζοῦν καὶ νὰ σμίγει ἡ δροσιά καὶ ὁ πόνος. Δαυεζόμουνα ξένα λόγια, ξένους ἤχους, ἴσαμε πού νὰ ξαναβρῶ τὴν πηγὴ τῶν δικῶν μου ποῦ εἶχε στερέψει. Στερέψει; Ἄ, ὄχι. Μέσα μου ἀκούω ἀλαλαγμό. Ἐνα τίποτα μπορεῖ νὰ πραγματοποιήσει τὴν Ἀνάσταση. Καὶ τότες ποιὸς μὲ σταματᾷ;

Θυμῆθηκα τὸ μαέστρο Γκρέκ, μὲ τ' ἄσπρα μαλλιά καὶ τὴν φλογερὴ ἀγάπη γιὰ τὴ Μαρία. Ἡ Μαρία πέθανε κι' ἡ ἀγάπη ἔκανε τὰ δάχτυλα νὰ τραγουδοῦν. Ποιά σημάδια μποροῦν νὰ παραστήσουν, ποῖο χαρτί νὰ πει, ὅσα λέγαν τὰ μελωδικὰ δάχτυλα στὰ ἀδιάφορα πλήκτρα τοῦ πιάνου;

—Ἡ ἀγάπη δὲν ἔχει ἡλικία, κύρ Μανώλη μου. Δὲν ἔχει ἡλικία. . . . Γιατί αἰσθάνθηκα τὴν ἀνάγκη νὰ δικαιολογήσω τὸ γέρο μαέστρο, μπροστὰ στὸν χοντρὸ αὐτὸν ἄνθρωπο;

—Ἡ δημιουργία χρειάζεται δυὸ στοιχεῖα, μαζὶ καὶ τὴν ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἀπαραίτητη. Τὰ ἔλεγα αὐτὰ καὶ ἔλαμπα ὀλόκληρος. Ξάφνου θυμῆθηκα τὴν Ἰστορία τοῦ ἀνθρώπου πού δὲ γνώρισε ποτὲ τὴν ἀγάπη. Μιά ἱστορία φριχτὴ. Πού περιμένει χρόνια. Ἔφτασε ἡ ὥρα νὰ τὴν πῶ. Νὰ μᾶθε ὁ κόσμος τὴ μοῖρα ἐκείνου πού δὲ γνώρισε ποτὲ τὴν ἀγάπη. Γράφω καὶ τρέχουν τὰ μάτια μου. Αἰσθάνομαι βαριά τὴν εὐθύνη ἀφοῦ μπορῶ νὰ γράφω. Τ' ἄδικα δὲν πρέπει νὰ τὸ κρατήσω κρυφὸ, δὲν τὸ σηκώνω, ὄχι. Δὲν τὸ σηκώνω. . . . (. . . αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ στιγμή χτύπησε τὸ κουδούνι τῆς πόρτας. Ἠλεχτήριτκα. Τὸ κορμί μου ἔγινε ὄλο μάτια καὶ χέρια. Πόσες μέρες, πόσοι αἰῶνες πέρασαν ἀπὸ τὴν τελευταία φορὰ πού σὲ εἶδα; Ἄνοιξή μου! Ἄλλο ὄνομα δὲ μπορῶ νὰ σοῦ δώσω, ἄλλο δὲ σοῦ ταιριάζει. Μπήκες μὲς στὴ ζωὴ μου καὶ τὴν συνεπῆρες. Μοῦ φανερώθηκες, ὄχι ὅπως σὲ βλέπει ὁ λαγγεμένος κοσμάκης, μιὰ ἀνοιξὴ ὄλο λιγνοξανθάδες, ξινονοστιμάδες κι' ἀνάλατα φῶτα, ἀλλὰ μιὰ Ἄνοιξὴ ρωμαλαὰ, μὲ λαγώνες καὶ στήθος. Μὲ σαρκερὸ καὶ δροσερὸ στόμα. Μὲ δόντια λαίμαργα καὶ μάτια ὄλο γνώση. Μιά Ἄνοιξὴ πού κρατᾷ δίχως ντροπὴ τὴν ὑπόσχεση τῆς ζωῆς στὴν ποδιά της.

Πρέπει νὰ μετριάσω ὄλην αὐτὴ τὴ χαρὰ πού ξεχύνεται γύρω μου. Πρέπει νὰ πάρω μιὰ στάση σεμνὴ, λίγο ἐκπληχτὴ γιὰ τὸν ἐρχομὸ της. Τὸ ἔπαιτε ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ τ' ἄσπρα μαλλιά μου. . . . Τὸ κουδούνι ξαναχτυπᾷ πιὸ ἐπιταχτικά. Ἄπλώσω τὸ χέρι χαμογελώντας. Μόλις πρόλαβα νὰ καταπιῶ τὸ χαμόγελό μου. Δὲν εἶναι ἡ Ἄνοιξή μου.

—Ἐλα τώρα, τί ἔπαθες καμμένε; Ρῶτα τὸν ἄνθρωπο τί θέλει.

Δυσκολεύτηκα νὰ καταλάβω τί θέλει ὁ ἄνθρωπος. Κι' ὅμως εἶναι τόσο ἀπλό. Θέλει τὸ νοῖκι. Καὶ δὲν ἔχω χρήματα. Αὐτὸ εἶναι ὄλο. Φοβᾷμαι ὅτι αὐτὴν τὴν παρένθεση δὲν θὰ μπορέσω νὰ τὴν κλείσω εὐκόλα. Πρέπει νὰ βοῶ κά.οιο νὰ μὲ ἔγγυθηθεῖ, ἔπειτα νὰ πάω στὴν τράπεζα. Πρέπει νὰ σιδερώσω τὴν φορεσιά μου, πολὺ παραμέλησα τὸν ἑαυτό μου. Φωνάζουν οἱ μικρὲς ἀνάγκες τῆς ζωῆς καὶ οἱ λεπτομέρειες τοῦ τό.ο ταπεινῶν. Πιὸ πολὺ ὅμως μὲ ταπεινώσε τὸ συναπάντημά μου μ' ἓνα ξακουστὸ ἄνθρωπο. Δὲ στάθηκε τυχαῖο. Ὁ Διευθυντὴς τῆς Τράπεζας, μόλις ἄκουσε τὸ ὄνομά μου, διάταξε νὰ μὲ περάσουν στὸ γραφεῖο καὶ μὲ παρουσίασε, γιὰ νὰ κάνει ἐκδούλευση στὸν πελάτη μου. Ὁ πελάτης εἶχε μαζί του καὶ τὴν κυρία του. Μιὰ γυναίκα κοντὴ, λεχνή, ἀγέρωχη, μὲ μεγάλα διαμάντια στ' αὐτιά. Γι' αὐτὰ τὰ διαμάντια ἔχουν ἔρθει στὴν τράπεζα. Θέλουν μιὰ θυρίδα νὰ τὰ φυλάγουν. Ἐκεῖνη, δὲ μοῦ ἔδωσε σημασία. Ἐκεῖνος, μοῦ ἔσφιξε πολὺ δυνατὰ τὸ χέρι. Ἐπειτα μὲ παρουσίασε σὲ κείνην, λέγοντας χτυπητὰ τ' ὄνομά μου. Ἐκεῖνη, πάλι δὲ μοῦ ἔδωσε σημασία. Ἐκεῖνος, μὲ βεβαίωσε: Θὰ σὰς ξαναδῶ, καὶ παίξαν πολλὰ ὑπονοούμενα μέσα στὰ μικρὰ του μάτια. Ὅταν ἔφυγαν, ὁ Διευθυντὴς μὲ πληροφόρησε μὲ θαυ-

μασμού: Είναι άνθρωπος διακοσίων λιρών τὸν μήνα, ἔξοδα παραστάσεως καὶ συμβόλαιο πέντε χρόνια. Τὸν κάλεσαν γιὰ τὴν κενὴ ἔδρα τῆς φιλολογίας.

"Ἐπειτα ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ὑπόθεσίν μου συγκαταβατικά, ὑπομονητικά..... Φυσικά, ἀφοῦ με ἔγγυαται ὁ ἐκδότης μπορεῖ νὰ μου κάνει τὸ μικρὸ δάνειο, ἂν συμφωνῶ βέβαια γιὰ τὸν τόκο καὶ τὸν τρόπο τῆς πληρωμῆς. "Ἐφυγα μὲ τὴ συναισθησὴ τῆς μηδονιότητάς μου. Γύρισα σπίτι μὲ πολὺ βάρος στὴν καρδιά καὶ λίγα χρήματα στὴν τσέπη. "Ἐνοιῶθα πὼς κάποιος ἔφταιξε ἀπέναντί μου καὶ ἔπρεπε νὰ βρεῖ δικαιολογία. "Ὅχι ὁ καημένος ὁ Καθηγητής. Αὐτὸς μοῦ στάθηκε χρήσιμος. "Ἄν ἡ τύχη δὲν μ' ἔφερνε μέσα στὰ πόδια του ἢ τὰ ἔργα μου μέσα στὰ χέρια του, θὰ δυσκολευόμουν νὰ πετύχω τὸ δάνειο. Θὰ μοῦ κάναν ἔξωση. Αὔριο κιόλας θὰ χτυπιόμουν γιὰ στέγη καὶ ψωμί. Θὰ ἔλεγα τὸ ὕστατο χαίρε στὰ τηγανιτὰ ψάρια τῆς γειτόνισσας καὶ στοὺς ἡρώες μου τοὺς ἀληθινοὺς καὶ τοὺς ψεύτικους. "Ἄλλὰ καὶ στὸ ἀριστεύρημα ποὺ ἀκόμα δὲν ἔγραφα. Χρειάζεται καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ὅπως χρειάζεται ὁ καλὸς ἑρμηνεὺς στὴ μουσική. Δίχως τοὺς πολλοὺ ἐξαισιοὶ ἤχοι θὰ πῆγαιναν χαμένοι. "Ἄλλὰ γιὰ νὰ γίνῃ δικαιούχος, πρέπει νὰ θυμοῦνται πάντα, αὐτοὶ οἱ κύριοι, ὅτι ὁ καλύτερός τους δὲν παραβγαίνει μὲ τὸν ἐλάχιστο ἀπὸ μᾶς. Καὶ τώρα μπορῶ νὰ κλείσω τὴν παρένθεση καὶ νὰ ξακολουθῶ τὴ δουλειά μου). «Ἡ ἱστορία ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ δὲ γνώρισε ποτέ τὴν ἀγάπην». Κυνηγώντας τὴν βροντοχτυπήθηκε, γκρεμοσακίστηκε, πήρε δρόμος ποὺ κανένας δὲν τόλμησε, ἦπιε φαρμάκια ποὺ κανένας δὲ γεύτηκε, ἀντίκρουσε πιὸ φριχτὸ τὸ θάνατο. Τὴν ἀδιαφορία ποὺ εἶναι χειρότερη ἀπὸ τὸν θάνατο. Καὶ γέραςε, ἔγινε χούφταλο κι' ἡ πείνα κι' ἡ δίψα του δὲ στέρεψαν... "Ἀκόμα ἓνα θῦμα τῆς ζωῆς, νίκησε τὴ ζωὴ, γιὰτὶ ἐξακολούθησε νὰ πιστεύει στὴν ἀγάπην...

Γράφω καὶ τὸ δάκρυ μου στάζει πηχτὸ σὰν τὸ αἷμα. Τί ὠραία ἱστορία!... Ὅσο σκληρὴ εἶναι ἡ μοῖρα του... "Ἐνα σῆμα κινδύνου μὲ τρομάξει. Δὲν εἶμαι ἐγὼ ὄχι, ἀλλὰ ἓνα ράκος ποὺ παῖν ν' ἀνοίξει τὴ θύρα. Κι' ἡ ἄνοιξή του νὰ εἶναι δὲν τὴ θέλω, τώρα. Δὲ μπορῶ νὰ παραδεχθῶ ἀνοιξες ἐνῶ πεθαίνουν ἄνθρωποι γιὰ λίγη ἀγάπη. Δὲ βρήκα τὴν ἀνοιξὴ ἔξω ἀπὸ τὴ θύρα, βρήκα τὸ ἴδιο τὸ θῦμα τῆς ζωῆς, τὸν ἥρωα τοῦ ἔργου μου... Αὐτὸ στέκει μπροστά μου!...

"Ἀνοίξα τὴν ἀνοικιά μου καὶ τὸν ἔβαλα μέσα; "Ὅχι. Τὸν ἔδιωξα. Τὸν ἔδιωξα μὲ ἀσχημο τρόπο. Τοῦ φώναξα: «Ἡ Τέχνη δὲν εἶναι φιλανθρωπία. "Ἀκούς; Δὲν εἶναι φιλανθρωπία. "Ἄλλο τὸ ἓνα, ἄλλο τὸ ἄλλο». "Ἐτοι τοῦ φώναξα.

—Λίγα χρήματα, ἔκλαιγε ἐκεῖνος, λίγη βοήθεια. "Ὅ,τι καὶ νὰ εἶναι...

Εἶχα χρήματα στὸ συρτάρι. Εἶχα ἀγάπην στὴν καρδιά καὶ δὲν τοῦ ἔδωκα. Μήπως εἶναι φιλανθρωπία ἡ Τέχνη; "Ἐκλείσα τὴν πόρτα καὶ γύρισα παραπατώντας στὴ δουλειά μου. "Ὡστόσο ἔκλεψα τὸν κλέφτη, σκότωσα τὸν ἀμαρτωλὸ... Τὰ χέρια μου πήραν νὰ τρέμουν σὰν τὰ δικά του, τὸ στόμα μου γιόμισε φαρμάκι σὰν τὸ δικό του κι' ἡ καρδιά μου ἀπόγνωση. "Ἐτσι ξακολούθησα νὰ γράφω τὴν ἱστορία του μὲ τὴν πιὸ μεγάλη ἐπιτυχία. "Ὁ ἥρωάς μου θὰ μείνῃ ἀθάνατος. "Ὡστόσο ὁ ἄνθρωπος πέθανε πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα μου, γιὰ μιὰ μπουκιά ψωμί, γιὰ ἓναν καλὸ λόγο... "Ἐκλεψα... Τὸ πᾶν εἶναι νὰ κάνεις ἀρχή. "Ἐπειτα μπορεῖς νὰ κλέψεις ὅποιοδήποτε, καὶ τὸν ἑαυτὸ σου ἀκόμα.

—"Ὅλοι κλέβουν, λέει ὁ κύρ Μανώλης. "Ἀπλώνουν τὸ χέρι καὶ παίρνουν ὅ,τι τοὺς γουστάρει. Φτάνει νὰ ἔχεις τύχη, καταποσῶν καὶ νὰ βρεῖς καὶ καλὸ ἐργολάβο. "Ἐχει ποὺ κλέβουν φανερά, ἔχει ποὺ δὲν τὸ ξέρουν... "Ὁ Στράως πήρε μελωδίες ἀπὸ τὸν Μπετόβεν, ὁ Καβάφης ἐμπνεύσεις ἀπὸ τὸν Ντίκενς. "Ὁ Σαΐξπηρ τὸ μονόλογο τοῦ "Ἀμλετ, λέξη μὲ λέξη, ἀπὸ...

—Πάψε! πάψε! Μὲ ρίχνεις σὲ φόβο...

—"Ὁ καθένας τραβά τὰ κάρβουνα στὴ μεριά του.

Πολυτάξιδος ὅπως εἶμαι, δὲν ξέρω πότε στάθηκα κι' ἐγὼ κορφολόγος. Ξέρω ὅμως ὅτι στάθηκα καλὸς σπορέας. Πολὺς σπόρος χάθηκε, ἀλλὰ εἶναι καὶ κείνος ποὺ ἔπεσε στὴν ξενὴ αὐλὴ καὶ καρπίζει. Μιὰ ἢ φωνὴ τοῦ αἵματός καὶ τὸν γνωρίζω. Θεορεῖ τὸ σπέρμα μου καὶ καμαρώνω. "Ἄν ὁ κλέφτης εἶναι στωχός, δὲν τὸν μολογῶ, τὸν λυτᾶμαι. "Ἄν εἶναι πλούσιος, πάλι δὲν τὸν μολογῶ, ἀλλὰ χαίρομαι. Αὐτὴν στάθηκε ἡ μόνη, ἡ πιὸ τρανὴ πληρωμὴ μου. Μέσα μου ὤρμησε τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας. Σκορπῶ τὰ ἔργα μου πρόωρα γιὰ νὰ κορφολογήσουν οἱ καλύτεροὶ μου καὶ νὰ τραφοῦν τόσο ἄνθρωποι. "Ἄφησε τὸν ἐνδοξο καθηγητὴ καὶ τὴ γυναῖκα του (καὶ τὸν χρυσοχὸ ποὺ τῆς πούλησε τὰ διαμάντια), εἶναι οἱ τυπογράφοι, οἱ χαρτέμποροι, τὰ

χυτήρια στοιχείων, οί έκδότες, τὰ βιβλιοπωλεία. . . . Πρέπει νά δώσω δουλειά στοὺς δημοσιογράφους, λόγια στοὺς κριτικούς. . . . Είμαι ὁ γονιὸς ποὺ θρέφει ἕνα σμᾶρι παιδιὰ ἐνῶ ἕνα σμᾶρι παιδιὰ κι' ἐγγόνια δὲν μποροῦν νὰ θρέψουν ἕνα γονιό. Ἔπεσα μὲ τὰ μούτρα στὸ γράψιμο. Πρέπει νὰ θρέψω τὸν κόσμον μου.

Ἄνοιξη, βοήθησέ με! Λύσε τὰ πέπλα μπροστὰ στὰ πολυζερα μάτια! Μπιστέφω τὰ κάλλη σου στὰ ἐπιτήδεια χέρια! Μὲ διαμαντῖνον στέμμα θά σφαλῶ τὰ μαλλιά σου. (Ἦπια ἕναν πικρὸ καφέ. Ὅλο πικροὺς καφέδες πίνω στῆ ζωὴ μου. Ἐχῶ ὅμως κι' ἕνα βουνάρι ζάχαρη πάντα κοντά μου. Ἡ ζάχαρη στομῶνει τὴν πείνα). Τὰ στερνὰ μου τραγουδία, γιὰ τὴν στερνὴ μου ἀγάπη θά εἶναι. Μόνο ἡ πρώτη κι' ἡ στερνὴ λογαριάζουν. Πυργοδέσποινα θά τὴν στήσω μῆσα σὲ τρανὰ κάστρα. Σ' ἔνδοξες παλιῆς ἱστορίας. Γύρω τῆς ὁ ἀνθὸς τῆς ἀγάπης. Σκοτεινοὶ σκλάβοι θά βυσιάζονται καὶ θά πεθαίνουν γιὰ κείνην, δίχως ν' ἀκουστῆ ποτὲ τ' ὄνομά τους. Τὰ αἰσθήματα νὰ εἶναι πραγματικά κι' ἄς εἶναι φανταστικά τὰ γεγονότα. Οἱ χαρκατῆρες νὰ εἶναι ἀνθρώπινοι κι' οἱ ἐποχὲς μῆσα στὸ ρεαλισμὸ τῆς ἀλήθειας. Ἐδῶ βρίσκεται ὁ κίνδυνος. Δὲ θέλω νὰ ξεγελάσω κανένα, γράφοντας «ἱστορικὸ μυθιστόρημα». Δὲ βλέπει; Γροθοκοπιούνται κι' οἱ λέξεις. Εἶναι ἀδυναμία νὰ τοποθετεῖς τὴν ἱστορία σου σὲ ἄλλην ἐποχὴ. Κανεὶς δὲ μπορεῖ νὰ σὲ ἐλέγξει. Μὲ πονηριά, ὑπολογίζεις πάνω στῆ σκηνοθεσία τῆς φαντασίας, σφετερίζεσαι τὸ γόητρο ξακουστῶν ὀνομάτων καὶ παίρνεις γιὰ μάρτυρες τοὺς πεθαμένους. Τὰ κάστρα ὅπου ζούσαν οἱ πυργοδέσποινες τῶν ὀνείρων, μὲ τὰ μακριὰ πέπλα, δὲν εἶχαν λουτήρες. Κι' οἱ πιὸ αἰθέρεις κατέβαιναν νὰ ξαλαφρώσουν μὲς τοὺς στάβλους. Εἶναι δυνατό νὰ μὲνουν καθαρές οἱ ἄκριες τοῦ πέπλου; Ἄπ' αὐτὸ κρίνε τ' ἄλλα. Θέλω νὰ σταθῶ τίμιος. Μπροστὰ στὸν ἑαυτὸ μου κι' ὅλον τὸν κόσμον. Παράτησα τὸ γράψιμο καὶ πῆρα τὴν κάτω σκάλα. Ἡ μῶπα τῆς μούχλας χτύπησε τὰ ρουθούνια μου. Κάθε σπίτι ἔχει μιὰν ἀποθήκη. Ἄπὸ τὸν καιρὸ τῶν παποῶδων φυλάγουν ἀχρηστεμένα κειμήλια. Ἴσως ἐκεῖ νὰ βρῶ ὅ,τι μοῦ χρειάζεται. Παράγγειλα νὰ ἔρθει ἕνας χαμᾶλης. Ἀχθοφόρος, ἄπ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν δουλειὰ τους νὰ σηκώνουν ξένα βάρη. Καμαρώνω τὸ στέργο του—δυνατό, σκληρὸ ὅσο παίρνει. Ἄντεχεὶ στὶς καταπρακτιῆς καὶ τὰ σκληρὰ λόγια. Δὲν ξέρω γιὰτὶ περιφρονοῦν τὸ χαμᾶλη. Γιατὶ εἶναι ὁ πιὸ ἀποδιωγμένος ἑαυτὸς μας, ὁ μόνος ποὺ μπορεῖ ν' ἀνθέξει στὴν προστυχία καὶ τὴν κακία τῶν ἀνθρώπων. Δουλέψαμε μαζὶ σὰν ἀδέρφια. Κυλήσαμε κούφια πιθάρια. Ξεχαρβαλωμένα βαρέλια, ποὺ ἡ δυνατὴ μυρωδιὰ τοῦ κρασιοῦ ἀκόμα ζαλίζει. Βρήκαμε χρῆστες κορνίζες, τυφλὲς ἀπὸ εἰκόνα. Ἐνα πάπλωμα ξεφτισμένο ποὺ οἱ ραφὲς μῶλις κρατοῦν τὸ μουχλιασμένο μπαμπάκι κι' ἀπὸ τὸ πολῦτιμο ἀτλάζι δὲ μένει οὔτε τὸ ὑφάδι. Τὶ χρώμα νὰ εἶχε; Τὸ πέταξα κι' ἄς ξέρω πῶς ἐκεῖ πάνω γεννηθήκαμε ὅλοι.

Τὸ δεῖλι μὲ βρῆκε λουσμένο. Καινούργιο ἄνθρωπον μῆσα σὲ μιὰ ἀπλὴ φορεσιά, ὅλο ὕγια καὶ κέφι. Αἰσθάνομαι μιὰν πληρότητα τέλεια. Ἔτσι ξεκινῶ κατ' ἐκεῖ ποὺ ὁ κόσμος θά γνωρίσει τὸν ἀθάνατον ἑαυτὸ μου.

Πληροφορήθηκα ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες ὅτι ὁ ξακουστὸς καθηγητὴς ὀργάνωσε μιὰ γιορτὴ γιὰ νὰ τιμῆσει τὸ ἔργον μου καὶ τὴ ζωὴ μου. Τώρα καταλαβαίνω τὰ λόγια του «θὰ σὰς ξαναδῶ» κι' ὅλα τὰ ὑπονοούμενα ποὺ παίξαν μῆσα στὰ μικρὰ του μάτια. Ὁ κόπος του δὲ εἶ πάει χαμένος. Θὰ γίνῃ ἀκόμα πιὸ ξακουστός. Κι' ἡ γυναίκα του, πλούσια ντυμένη, θ' ἀπαγγεῖλει τὴν πρόζα μου. Ὅλοι θά θαυμάσουν τὴν γιομάτη φωνὴ τῆς καὶ θά ζηλέψουν τὰ διαμαντῖνά της. Ἄλλους κάλεσε ἐκεῖνος, ἄλλους ἐκείνη. Στῆ γιορτῇ—τὸ λένε τὰ φύλλα—θὰ παρευρεθῶν οἱ πολιτικὲς καὶ οἱ θρησκευτικὲς Ἀρχές, ὁ Διευθυντὴς τοῦ Τελωνείου, ὁ Ἀρχιστυνόμος, κι' ἕνας γνωστός ἑκατομμυριούχος—σκαρπὰ τ' ἀλητάκια νὰ μαζέσουν ἀποσιγάρα κι' αὐτὸς τὰ ξανακάνει καπνὸ χύμα καὶ χρήμα. Οἱ γυναῖκες θά πρωτοβάλουν τὶς ἐαρινὲς του-αλέπτες, θά προσφερθοῦν ἀναψυκτικά. Νεολαία. Ἐνθουσιασμός. Χορὸς, μὲ τὶς συν-ἐπιείες του. Εἰδύλλια. Γάμοι. Καινούργιες ζωές. Κι' ὅλα αὐτὰ ἀπὸ μένα... Ὁ ἐνθουσιασμὸς μὲ πνίγει. Φοβάμαι μήπως ξεκορμίσω. Μὲ κυκλώνουν ἀναστατωμένα τὰ νειάτα. Μ' αὐτὰ θ' ἀποτραβηχτῶ στὴν πιὸ ἀπόμερη γωνιά τῆς γιορτῆς. Θὰ διαλέξω ἐκείνους ποὺ ντρέπονται καὶ εἶναι φτωχοντυμένοι. Μὲ ἐκείνους ποὺ κρύβουν τὸ θησαυρὸ στὰ βάθη τῆς ψυχῆς καὶ δὲν ἔχουν δυὸ γρόσια γιὰ νὰ πᾶν στὸν κουρέα. Οἱ μποῦκλες τους στέκουν ὀρθὲς ἀπὸ τὴ δίψα τοῦ νεροῦ, οἱ τούφες πέφτουν μπερδεμένες πάνω στὰ ὀνειροπαρμένα μάτια. Μ' αὐτοὺς θά ξεμοναχιασθῶ γιὰ ν' ἀκούσω μῆσα στὰ λημασμένα τους στήθια ν' ἀγκομαχᾷ ἡ ἐλπίδα, νὰ μάθουν τὸ μυστικὸ ποὺ ἀκόμα δὲν ξέρω.

Σε σὰς τοὺς νέους μιλάω: Νὰ εἴστε ἐγωιστὲς. Νὰ θυσιάσετε ὅλα γιὰ τὴν περάτωση τοῦ ἔργου. Καρδιά πέτρα, κι' ἐμπρὸς γιὰ τὸν ἄθλο! Μόνο ὁ ἄθλος λογαριάζει, τίποτ' ἄλλο. Κι' ὅταν πραγματωθεῖ, ξεκινᾷς γι' ἄλλον ἄθλο. Μὴν ξεχάσεις ὅμως ν' ἀλλάξεις πετσί τὰν τὸ φίδι. Καὶ χρειάζεται παῖος, καὶ χρειάζεται θάρσος... κι' ὑπομονὴ ἀπέραντη. Νὰ γεμίξεις σεντούκια γραμμένα χαρτιά καὶ νὰ περιμένεις νὰ γουρμάσουν ἐκεῖ σὰν τὸ καλὸ μέλι στὸ ράφι. Χρειάζεται ἀκόμα νὰ φυσᾷς τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ σου πάνω στὸ μάχτο σου. Ὅση ψυχὴ στερηθεῖς, τόσο θὰ ζήσεις... Κι' ὁ Θεὸς τὸ ἴδιο ἔκανε, μὰ ὁ ἄνθρωπος δὲ ζεῖ παρά 70 χρόνια. Ὅταν συμπληρώσεις τὸ ἔργο, θὰ τὸ μισήσεις—κι' ὁ Θεὸς τὸ ἴδιο ἔπαθε, καὶ τὸ κλώτσησε ἔξω ἀπὸ τὸν κῆπο τῆς ἀθανασίας. Μόλις ὁμως τὸ χτυπήσουν θ' ἀνασκουμπωθεῖς γιὰ τὴ δικαίωσή του. Ἡ ἀποτυχία εἶναι γόνιμος πόνος. Ἐὰ δώσεις καὶ τὴ ζωὴ σου γιὰ νὰ τὸ σώσεις, Ἄν σὲ παينέσουν, νὰ φοβάσαι—θὰ μείνεις στὰ μάτια τοῦ δρόμου. Ἄν σὲ βραδέψουν, ἀπελπίσου. Δὲν ξεπερνᾷς τὴν μετριότητα. Φωτιά, σταυρὸς καὶ μαχαίριὰ ταιριάζουν σ' αὐτὸν ποῦ ἔχει μεγάλη ἀξία...

Οἱ νέοι δὲν παραδέχονται τέτοιες ἐξηγήσεις. Ἄπαιτοῦν ἄλλα. Καὶ τ' ἄλλα δι-στάζει νὰ τὰ πῶ... Ἀφοῦ ἐπιμένεις, παιδί μου, ἄρα καὶ τὴν φυλλάδα τῆς πρακτικῆς γνώσης. Πάρε τὴν μουσικὰ καὶ μὴ μὲ μαρτυρήσεις.

Μὲ τὸ πρῶτο σου ἔργο, νὰ στείλεις κι' ἀπὸ ἓνα δῶρο σὲ κάθ: Ἀκαδημαϊκὸ—θὰ τὸ προσέξει. Γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς Κυβέρνησης, γράψε πανηγυρικούς, γιὰ κείνους τῶν Γραμμάτων κάνε τρικουβερτα γλέντια—γρήγορα θὰ πάρεις παράσημο γιὰ ὑπηρεσίες στὸ Κράτος καὶ τὴ Διανόηση. Μόλις πάρεις παράσημο, ἀφιέρωσε ἓνα ἔργο σὲ μιὰ φιλόδοξη γυναίκα—θὰ γίνεις περίφημος. Ἐννοεῖται, ἀπὸ νωρὶς θὰ ἔχεις πάρει θέση σὲ κόμμα, γιὰ νὰ κάνεις φίλους κι' ἐχθρούς. Νὰ χτυπιούνται οἱ ἐχθροὶ μὲ τοὺς φίλους καὶ νὰ κερδίζεις ἐσὺ ὄνους. Ἄν δὲν πάρεις θέση, θὰ ἔχεις μόνο ἐχθρούς κι' ἢ ἀξία σου θὰ πάει χαμένη. Πολλοὶ πᾶν χαμένοι. Ἐσὺ χτίσε τὴ φήμη σου μονάχος, μὲ ὑπομονὴ καλόγερου. Δούλ' πὲ τὴν, στόλισέ τὴν, μπιστέψου τὴν σὲ χέρια ἀγαθούληδων νὰ τὴν ταξιδέψουν... νὰ τὴν διαφεντέψουν. Κι' ὅ-αν πιά γεμίσουν τὸν κόσμου, τότε μόνο πλεύρισε κι' ἓναν κριτικὸ τῆς μόδας. Θὰ σὲ παينέσει γιὰ νὰ κερδίσει κι' αὐτὸς φήμη κοντὰ σου.

Σπάνιο εἶναι νὰ γεννηθεῖ κριτικὸς μὲ κριτικὸ πνεῦμα, ὅσο σπάνιο εἶναι νὰ γεννηθεῖ μουσικὸς ἢ τρανὸς ζωγράφος. Κι' ὅταν γεννηθεῖ, εἶναι κίνδυνος γιὰ τὸ συγγραφέα. Ἐνα ἔργο μόνο αὐτὸς ποῦ τὸ ἔφτιαξε εἶναι σὲ θέση νὰ τὸ δικαιώσει κι' ὄχι πάντα. Γιατὶ ἔρχεται ὥρα ποῦ βρίσκειται στὰ χέρια τῆς ἔμπνευσης καὶ ξεπερνᾷ τὸ γνωστὸ ἑαυτὸ του κι' οὔτε μπορεῖ πιά νὰ τὸν φτάσει.

—Ἡ θαυμαστὴ ὥρα τῆς δημιουργίας! ρωτᾷ συνεπαρμένος ὁ νέος.

Μὴν ξαναπαίεις μπροστὰ μου τὴν τυχοδιωκτικὴ αὐτὴ λέξη. Θυμίσου τὰ ψεύτικα τριαντάφυλλα ποῦ μοιάζουν ἀληθινὰ καὶ τ' ἀληθινὰ ποῦ μοιάζουν ψεύτικα. Νὰ πάρεις λάσπη καὶ φῶς καὶ νὰ μοῦ φτιάξεις ἐκεῖ, στὸ πόδι, ἓν ἄνθος,—σὰν ταχυδακτυλοουργὸς—ἐν' ἄνθος πρωτοφανέρωτο σὲ σχῆμα, σ' εὐωδιά, σὲ καλλονή, ἢ σ' ἀσκή-μια... Μπορεῖς; Ἐδῶ σὲ θέλω. Δὲν τὸ ἔκανε κανένας. Ὅλο δοκιμὲς εἶναι ἢ πλάση κι' ἐξελίξεις. Ἀπὸ τίποτα καὶ μὲ τὸ τίποτα, συνεπαρμένος κι' ἀλλόφρονος, φτιάξε κάτι, ὁτιδήποτε, νὰ σὲ βλέπει ὁ Θεὸς νὰ φοβάται, νὰ λουφάζουν τοῦ Σατα-νὰ τὰ χάχανα, νὰ σὲ πετρολογᾷ φρενιασμένος ὁ φθόνος. Αὐτὸ εἶναι δημιουργία. Πί-στεψέ με. Δημιουργία εἶναι ὅτι δὲν πλάστηκε ἀκόμα. Καὶ τώρα φθάνει. Ὅραματί-στηκα τὸν δρόμο. Ἄρον τὸν κράβατόν σου καὶ περπάτει.

Ἔτσι θὰ τελειώσει αὐτὴ ἡ ἱστορία. Κι' ὅταν ζαλισμένα ἀπὸ τὰ λόγια μου πι-σωπλατήσουν παραπατώντας τὰ νειάτα,, πάλι θὰ βρεθῶ στὸ δρόμο τους καὶ θὰ στα-ματῶ ἓναν—ἓνα, καὶ θὰ τοῦ λέγω παρακαλεστικά στ' αὐτί: Σεβάστου τ' ἀνύπαρ-κτο, μήπως σπερέμει ἡ ἐλπίδα.

Καὶ τώρα μισρὸν νὰ καταπιασῶ μὲ τοὺς ἄλλους, τοὺς ξένους, αὐτοὺς ποῦ τρέχουν στὰ θεάματα καὶ γεμίζουν τὰ θεωρεῖα καὶ τὴ γαλαρία. Εἶναι τόσο πολλοὶ ποῦ δυσκολεύομαι νὰ προχωρήσω. Τ' ἀμάξια τους καὶ τ' αὐτοκίνητα εἶναι πῆχτρα στοὺς δρόμους. Ἡ νεολαία στέκει στὰ πεζοδρόμια γιὰ νὰ τοὺς βλέπει κι' ἐμποδίζει τὴν κυκλοφορία. Μὲ τὸ συρφετὸ, θὰ τρυπώσω κι' ἐγὼ καὶ θὰ σταθῶ στὸ βάθος τῆς σάλας. Μ' αὐτοὺς ποῦ δὲν τοὺς κρατοῦν θέση. Ἄν κανένας μὲ δεῖ θὰ τοῦ κλείσω τὸ μάτι, θὰ καταλάβει καὶ θὰ κάνει τὸ κορμί του ἀσπίδα γιὰ νὰ μὲ προστατέψει. Ἔ-τσι κρυμμένος, ἄγνωστος, θὰ γνωρίσω τὸν ἀθάνατο ἑαυτὸ μου, αὐτὸν ποῦ θ' ἀφήσω κληρονομία στοὺς ἀνθρώπους. Πολὺ ὑπόφερα γιὰ ν' ἀνέβω τὰ λιγοστὰ σκαλοπάτια.

Με σκουτιές, με βρисиές, με τσαλαπατήματα, αλλά με καρτερία μεγάλη. Ξέρω. "Ενα λόγο να πῶ, θά με σηκώσουν στα χέρια, όπως σηκώνουν τους ποδοσφαιριστές και τους πυγμάχους. "Ενα λόγο να πῶ, θά παραμερίσει ὁ κόσμος, θ' ανοίξει μπροστά μου ἡ θύρα. Δέ θέλω ὅμως τὸν πῶ αὐτὸν τὸ λόγο. Παραμέρισα γιὰ νὰ περάσει ὁ ἑκατομμυριοῦχος. Παραμέρισα γιὰ νὰ περάσει ὁ Διευθυντὴς τοῦ Τελωνείου. Παραμέρισα γιὰ νὰ περάσει ἡ πραγματικότητα ὄλη. Τὸ κύμα τοῦ κόσμου μ' ἀνεβάξει καὶ με κατεβάξει τὰ λιγοστά σκαλοπάτια ἴσαμε πού νὰ με ἀποθέσει μπροστά. Δὲν πρόλαβα νὰ δῶ τὴν καταστόλιστη σάλα καὶ δυὸ χέρια μου κόψαν τὸ δρόμο.

—Τὴν πρόσκλησή σας, κύριε;

—Δὲν ἔχω πρόσκληση. Εἶμαι ὁ ἴδιος. . . .

Ἵ ὁ κόσμος ὡστόσο, ἀνυπομονοῦτε. "Εσπρωχνε, ὄχι γιὰ νὰ με βοηθήσει, ἀλλὰ γιὰ νὰ προχωρήσει, νὰ ξεπεράσει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, νὰ πάρει τὴν καλύτερη θέση. . . .

—Δίχως πρόσκληση δὲ μπαίνει κανένας.

Δέ μπορῶ πιά νὰ πισωδρομήσω. Στὰ μάτια τοῦ κόσμου θά φαίνεται σὰ νὰ με διώξαν. Ὡστόσο ὁ κύριος τῆς πόρτας ἄρχισε νὰ θυμῶνει:

—Τραβηχτήτε! Τραβηχτήτε! Νὰ περάσει ὁ κόσμος.

Τότε ἀποφάσισα νὰ πῶ τ' ὄνομά μου. Δέ μπορῶ νὰ κάνω διαφορῆτικά. "Εφτασε ἡ ὥρα.

—Εἶμαι ὁ Ρεμῆς. Ἵ Ὁ Ρεμῆς ὁ ἴδιος.

—Μὴν ἐπιμένετε. Σᾶς παρακαλῶ. Ἵ Ἐμποδίζετε τὸν κόσμο νὰ περάσει.

Κι' ἐπανάλαβε τὴ διαταγή: Τραβηχτήτε! Ἵ Ἡ φωνὴ του ἦταν σκληρὴ, ἀδιάφορη, γεμάτη ἀναίδεια. Ἵ Ἡ γρηῃ φίλη μου βρέθηκε πλάι. «Ἵ ἔχουν δίκιο, παιδί μου», μοῦ ψιθύρισε, «δωρεάν φαγοπότη, θά τρέξει ὁ κόσμος ὅλος». «Γι' αὐτὸ καλοῦν τοὺς καθωσπρέπει» εἶπε κι' ὁ χοντρὸς ὁ Μανῶλης. «Ἵ Εκείνους πού ἔχουν νὰ φᾶν». «Γιὰ νὰ ξαναφᾶν» συμπλήρωσε κάποιος ἄλλος. Τὴν ἴδια ὥρα, δυὸ μυωπικὰ ματογυᾶλια κάρφωσαν πάνω μου τὸ φῶς τους. Τὸ κορίτσι μου! Τὸ κορίτσι με τὰ ματογυᾶλια. Δέ μπορῶ πιά νὰ ὑποχωρήσω. Με ὄλην τὴν ἀξιοπρέπεια πού ἀποθήκεφα χρόνια, με ὄλη τὴ δύναμη τῆς φωνῆς μου εἶπα στὸν ἄνθρωπο πού φύλαγε τὴν ἀπαγορευμένη θύρα:

—Ρε—μή, Ρε—μή. . . .

—Φά—σὸλ, Λά—σί. . . ., φώναξαν τ' ἄλητάκια κι' ὁ κόσμος νὰ γελά καὶ νὰ σκουτᾶ καὶ νὰ φωνάζει.

Ξάφου σωπαίνουν ὄλα. Κάποιος εἶπε: Οἱ Ἵ Ἀρχές. Φθάνουν οἱ Ἵ Ἀρχές. Δυὸ γερὰ χέρια με βγάλαν ἀπὸ τὴ μέση, καὶ τὸ κύμα με πήρε, με πέταξε μακριὰ δίχως ἐλπίδα. "Εφυγα. Στὰ χεῖλια τὸ χαμόγελο τῆς Τζοκόντα. Χρόνια πασχίζει ὁ κόσμος νὰ τὸ καταλάβει. Ἵ Ὅποιος δὲν τὸ κατάλαβε ἀκόμα ἄς ἔρτει νὰ τοῦ τὸ ξηγήσω. Τώρα τὸ ξέρω κι' ἐνῶ μόνο ἐγῶ ξέρω, τὴν ἴδια ὥρα, οἱ φίλοι μου κι' οἱ ἐχθροί μου, λίγοι θαυμαστές καὶ πολλοὶ περίεργοι εἶναι μαζεμένοι παρῆκει. Ἵ Ἐνας δρόμος μᾶς χωρίζει, δυὸ τρεῖς τοῖχοι. Ἵ Εκεῖ γίνεται λόγος γιὰ ὅτι πιὸ πολὺτιμο ἔχω. Γιὰ τὴν ὑπόστασή μου, γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ψυχῆς μου, γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς μου. Ἵ Εκεῖ μοῦ τῆθνον τὸν πνευματικὸ καὶ τὸν ψυχικὸ ἀνδριάντα.

Καὶ θά τὸν φτιαξῶν αὐτοῖ, ὅπως θᾶλουν! Καὶ θά τὸν πλάσουν αὐτοῖ, ὅπως θέλουν! Κι' ἡ γυναίκα θ' ἀπαγγέλλει τοὺς πιὸ ἀνέροους στοχασμοὺς με φωνὴ κοντράλτου κι' ὁ κόσμος θά θαυμάζει τὴ χοντρή φωνὴ της, κι' ὁ ἄντρας γιὰ νὰ δείξει τὴν κλασσικὴ του μόρφωση, θά με στήσει μέσα στὴν παράδοση καὶ θά τραβᾶ ἴσιες γραμμές καὶ θά φουσκῶνει καμπύλες ὅπου θέλει. Γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν κόσμο, θά ὑπογραμμίσει με διφορούμενη ἔννοια τὴ ζωὴ μου. Ἵ Ἡ περιπέτεια με τὴ Βῆθα θά πάρει διαστάσεις καὶ θά διασκεδάσει τὸν ἑκατομμυριοῦχο. Γιὰ νὰ κάνει γούστο κι' ὁ Ἵ Ἀστυνόμος, θά βάλουν ἕνα Ἵ κφυλο φῶς μέσα στὰ στοχαστικά, τὰ θλιμμένα μου μάτια. Μπορ-Ἵ νὰ βάλουν καὶ διαφορῆτικό φῶς στὸ κάθε μου μάτι. Νὰ με παραστήσουν ἀλλοίθωρο, ἐνῶ δὲν εἶμαι.

"Εσθῆσε τὸ αἰνιγματικὸ χαμόγελο ἀπὸ τὰ χεῖλια μου. Αἰσθάνομαι ἕνα σφίξιμο στὴν καρδιά πού καταλήγει σὲ πόνο. Τίποτα δὲ μπορεῖ νὰ τοὺς σταματήσει. . . . Τίποτα δὲ μπορεῖ νὰ με σώσει. Αὐτοῖ ὅτι θέλουν θά κάνουν. Σὰ νὰ μὴ ζῶ. . . . Κι' ὅταν δᾶ ζῶ; Ὅταν μοῦ δώσουν τὸν τελευταῖο ἀσπασμὸ καὶ τὸ ὕστατο χαῖρο. ὅταν ἡ ἀγάπη καὶ τὸ μῖσος δὲ θά μποροῦν νὰ μ' ἀγγίξουν, ὅταν οἱ τιμές κι' οἱ δόξες δὲ θά μποροῦν πιά νὰ δώσουν φτερά στὴν ψυχὴ μου, ὅταν μοῦ δώσουν τὴν εὐχή: αἰωνία

σου ή μήμη, πού δὲν πραγματοποιήθηκε γιὰ κανένα, γιατί ἄλλος στάθηκε κι' ἄλλον τὸν φτιάχνουν... Τότε μιὰ παρηγοριά μένει: "Ὅλα πᾶν στὸ κοινὸ χωνευτήρι τῆς Τέχνης, ὅπου δὲν ἔχει δικό μου καὶ δικό σου.

Καὶ τώρα θυμάμαι τὰ παλιά, τὴν εὐκολὴ ἀρχὴ καὶ τὴ χαρούμενη μέρα πού μπροστὰ στὸν καθρέφτη εἶπα: Εἶμαι συγγραφεὺς. Πέρασε καιρὸς γιὰ νὰ μάθω νὰ λέω συγγραφέας. Θυμάμαι τὸν τραχὺ δρόμο καὶ τὶς συναρπαστικὲς περιπέτειες. Ἡ καμμένη ἢ Βῆτα—ἡ πονηρὴ γυναίκα—δὴ στάθηκε ἀξία νὰ μοῦ δώσει ὅ,τι ποθοῦσα. Μὰ κι' ἐγὼ δὲ μπόρεσα νὰ ἱκανοποιήσω τὴν ἄλλη—τὸ κορίτσι μὲ τὰ ματογυᾶλια. Μὲ πρόλαβε ὁ καιρὸς, ὁ χορτασμὸς πού συνορεύει μὲ τὴν ἀπελπισία καὶ καταλήγει στὴν τρέλλα. Καὶ σὺ, "Ἀνοιξή μου, στερνὴ μου ἀγάπη, ἐσὺ μόνη θ' ἀκούσεις τὰ μυστικά αὐτὰ λόγια. Μποροῦσα νὰ γράψω τριανταφυλλίες ἱστορίες, γλυκὲς σὰ σιρόπι, νὰ ξετρελλαίνονται τὰ κορίτσια καὶ νὰ μὲ κυνηγοῦν οἱ φραγκοπαπάδες. Μποροῦσα νὰ λέω γιὰ τὶς ζωὲς τῶν λουλουδιῶν, νὰ ναρκισσεύομαι καὶ νὰ μὲ θαυμάζουν. Μποροῦσα νὰ ἱστορῶ γι' ἀνώφελους ἥρωισμούς καὶ γιὰ κουτὲς θυσίες, νὰ ἐπιδοκιμάζουν οἱ Ἀρχεὲς καὶ νὰ καμαρώνει ὁ ἀνίδεος ὁ κοσμάκης. Ἡ καλύτερα νὰ μιλῶ γιὰ σαδισμούς καὶ γιὰ ἐγκλήματα καὶ νὰ μαζεῦω λεφτὰ μὲ τὸ φτιάρι. "Ὅλα αὐτὰ μποροῦσα νὰ κάνω, νὰ πάρω ἔτοιμους δρόμους. Δὲν τὰ ἔκανα. Πῆγα γυρεύοντας κι' ὁ καιρὸς σάβηκε, κι' ὁ δρόμος τελείωσε καὶ βρέθηκα μόνος.

—Μόνος, μόνος, στηθοχυτήθηκε ὁ ἀέρας κι' ἀχολόγησε γύρω μου ἓνα πλῆθος. Ἀνάμεσα του ἔκρινα τὸν κύρ Μανώλη, πολλοὺς Μανώληδες. Τὸ θύμα, πολλὰ θύματα. Τὴ γρηὰ κυρούλα, τὸ γέρο Ἀδάμ, ἓνα γίγαντα, ἓνα νάνο. Εἶδα τὸ χοντρὸ χαμᾶλη, σκιές, φαντάσματα, διαδόλους... Τύχη μου νὰ βρεθεῖ ἐκεῖ κι' ὁ καθηγητὴς μὲ τὴν ἀγέρωχη γυναίκα. Ἀρπάχτηκα πάνω τους. Γέλασαν σατανικά καὶ οἱ δυο. «Κι' ἐμεῖς ἐαυτὸς σου». "Ἄς βρισκόταν ἓνα πλάσμα ξένο ἀπὸ μένα, ἓνα πλάσμα ὀλότρελα ἀνεξάρτητο κι' ἄς ἦταν ἡ πονηρὴ κυρία Βῆτα, ἢ καὶ τὸ ἀντιπαθητικὸ κορίτσι μὲ τὰ ματογυᾶλια. Παρουσιάστηκαν ἀμέσως «κι' ἐμεῖς ἐαυτοί σου». Τότε ἀισθάνθηκα ἐπιτακτικὴ τὴν ἀνάγκη νὰ φύγω. Νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ κάθε ἐαυτό μου, ἀπὸ κάθε πικρὴ γνώση. Ἀνάλαφος καὶ μόνος νὰ πάρω δρόμο κατὰ τὴν ἀνατολή καὶ νὰ ξαναρχίσω πορεία.

Εἶναι ἀκόμα σκοτάδι. Τὰ μαγαζιά καὶ τὰ σπίτια κρατοῦν κρυμμένα τὰ μυστικά τους. Μόνο ὁ φούρνος δούλεψε ὀλονυχτία. Ζεστός, μ' ὀρθανοίχτες θύρες, μοσκοβολᾷ καὶ περιμένει νὰ θρῆψει τὸν κόσμο. Λίγο πού κοστίζει τὸ ψωμί καὶ πόσο πολῦτιμο εἶναι! "Ἄν δὲν ἔχεις, ἀπλώνεις τὸ χέρι καὶ θὰ βρεθεῖ κάποιος νὰ σοῦ τὸ δώσει ἐλεημοσύνη. Ξεκollῶ βαθιὲς μπουκιές ἀπὸ τὸ ψωμί μου καὶ τροχωρῶ. Εἶναι τόσο κρουστὸ πού μοῦ ματώνει τὸ στόμα. Μὲ κάθ' ἑμπουκιά καταπίνω καὶ λίγο αἶμα. Κανένας δὲν τὸ προσέχει. Περνᾷ πλάι μου μιὰ γυναίκα μὲ βαρὺ φορτίο κι' ἓνα σωρὸ ἱστορίες στὸν καιρὸ τῶν ματιῶν της. Περνᾷ κι' ὁ κύρ δάσκαλος ὄλος ἔγνοια—γέρασε ὁ καμμένος κι' ἀκόμα νὰ μάθουν τὰ παιδιὰ ὀρθογραφία. Ἀνοίγει ἡ θύρα τοῦ σκολειοῦ καὶ τὰ ρουφᾷ ἓνα—ἓνα. Μιὰ γρηὰ παρακολοῦθᾷ καὶ χαμογελᾷ μέσα ἀπὸ μιὰ συχορδία ρυτίδες. "Ἐνα δόντι τῆς μένει κι' ἀκόμα θέλει νὰ μασήσει. Πληθαίνει ὁ κόσμος μέσα στοὺς δρόμους. Ξάφνου οἱ παρέες σκορπιζοῦν γιὰ νὰ περάσει ἓνα γαδούρι φορτωμένο πράσα. Πίσω του τρένει ὁ ἀφέντης του ροδοκαφαλίσμενος. Μὲ τὴν τελευταία ἑμπουκιά μὲ καίει καὶ μένα ἢ διψᾷ τῆς ζωῆς. Κοντὰ μου στάζει μιὰ βρῦση. Γύρω της πρασινίζουν κι' οἱ πέτρες. Κάνω τὰ χέρια μου τάσι καὶ πίνω καὶ πίνω καὶ χορτασμὸ δὲν ἔχω. Τρέχουν τὰ νερά ἀπὸ τὶς γωνιὲς τῶν χειλιῶν μου, παίρνουν τὰ μπράτσα μου ἴσαμε τὸν ἀγκώνα. Βιάζομαι. Σὲ λίγο ἄλλοι θὰ πάρουν τὴ θέση μου. Ἡ βρῦση πρέπει νὰ ποτίσει τόσο κόσμο! "Ὁστόσο νίκησε ὁ ἥλιος. Ἐφαγε τὴν πᾶχνη καὶ θριαμβεύει ἡ πλάση. Διάπνοια τὰ μάτια μου θέλουν νὰ χορτάσουν φῶς, νὰ γεμίσουν ληθόδεντρα πού ἀσημοπαίζουν καὶ πολιτείες πού ἀχνίζουν. Πέρα ἡ θάλασσα μὲ τοὺς ὀρίζοντες καὶ τὸ ἀνεξερεύνητο βάθος...

Κι' ὁ ἄνεμος ὄλο νὰ δυναμώνει γύρω μου καὶ νὰ φεύγουν μὲ τὸν ἄνεμο—τὸ φῶς καὶ ἡ γύρη, ἡ πᾶχνη κι' ἡ ζωῆ... ὅλα νὰ φεύγουν κι' ἐγὼ νὰ θέλω ἀκόμα νὰ σταθῶ γιὰ νὰ ἱστορήσω ὅσα εἶδα στὸν κόσμο. Νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, τόσες ἀλήθειες!... Θὰ πρόλαβω τουλάχιστο νὰ χαράξω τὸν τίτλο ἐνὸς βιβλίου; «Περιπέτειες...» "Ὁχι. Οἱ περιπέτειες ἐνὸς συγγραφέα δὲν τελειώνουν ὅταν κλείσει τὰ μάτια. Τότε ἀρχίζουν. "Ὁ τίτλος γιὰ τ' ἀριστοῦργημα πού κάποιος ἄλλος θὰ γράψει νὰ εἶναι: "Ἐξομολόγησι ἐνὸς συγγραφέα.

ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ *

Ὁμολογῶ πὼς ὅταν διάλεγα γιὰ θέμα τῆς σημερινῆς ὀμιλίας μου τὰ «Ἐξομολογητικά βιβλία» εἶχα κάποιους δισταγμούς. Ἐπειδὴ, σκεπτόμενα, εἶναι θέμα πού μπορεῖ νὰ προκαλέσει τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ καὶ δὲν θὰ ἦταν καλύτερα νὰ σὰς μιλήσω γιὰ τὸ ἔργο καὶ τὴ ζωὴ ἐνὸς δικοῦ μας ἢ ξένου συγγραφέα ἢ ἀκόμα γιὰ ἕνα συγκλινιστικὸν ἔρωτα τῆς ρομαντικῆς ἐποχῆς; Ὡστόσο, στὸ τέλος, παραμέρισα τοὺς δισταγμούς μου καὶ διάλεξα ὀριστικά αὐτὸ τὸ θέμα, γιατί ἔχω μιὰν ἀδυναμία γιὰ τὰ Ἐξομολογητικά βιβλία. Λίγο πολὺ τὴν τάση τῆς ἐξομολογήσεως τὴν ἔχουμε ὅλοι μέσα μας. Σίγουρα θὰ ἔτυχε καὶ σὲ σὰς ἀρκετὲς φορές νάρθει κάποιο πολὺ ἀγαπητὸ σας πρόσωπο νὰ σὰς ἀνοίξει τὴν καρδιά του, νὰ σὰς μιλήσει γιὰ ὅ,τι τὸ βασανίζει καὶ νὰ σὰς ζητήσῃ νὰ τὸ τυνώσετε ἠθικά. Εἶναι κ' αὐτὸ μιὰ μορφή, ἡ πιὸ κοινὴ, τῆς ἐξομολογήσεως. Πόση ὅμως πληρότητα, πόση σημασία, πόσο βάρος παίρνει ὁ ἐξομολογητικὸς τόνος, ὅταν τὸν συναντοῦμε στὶς ἀναμνήσεις καὶ τὰ ἡμερολόγια μεγάλων συγγραφέων καὶ καλλιτεχνῶν. Ὑπάρχει μιὰ ἰδιαίτερη γοητεία ὅταν, διαβάζοντας τ' ἀποκαλυπτικά αὐτὰ κείμενα, πλησιάζετε τὴν ἀλήθεια σ' ὅ,τι πιὸ φυσικὸ, πιὸ μυστικὸ κλείνει μέσα της. Τότε ἡ ψυχὴ τῶν δημιουργῶν μὰς παρουσιάζεται γυμνὴ. Καὶ γυμνὴ τὴν ψυχὴ τὴν προσφέρουν ἀκριβῶς τ' ἀπομνηνεύματα, τὰ ἡμερολόγια, ἡ ἀλληλογραφία.

Καταλαβαίνετε τὴν ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν παρόμοια βιβλία, — μόνο τοῦ ὁ βαθμὸς τῆς εἰλικρίνειας ποικίλλει ἀνάλογα μὲ τὸν κάθε συγγραφέα. Λίγοι εἶναι οἱ δημιουργοὶ πού, ἀποφασίζοντας νὰ μὰς προσφέρουν τὴς ἀναμνήσεις τῆς ζωῆς τους, τὸν ψυχικὸν κόσμον, μίλησαν δίχως ντροπὴ γιὰ τὸ μυστικὸ ἐαυτοῦ τους. Οἱ πιὸ πολλοὶ προσπάθησαν, ἐνσυνείδητα ἢ ἀσυνείδητα, νὰ μὰς δώσουν μιὰ εἰκόνα «ῶραιοποιημένη» τῶν βιωμάτων τους.

Καὶ αὐτόματα τίθεται τὸ ἐρώτημα: ὡς πού φτάνει ἡ εἰλικρίνεια ἡ ὠμὴ, δίχως ψιμύθια καὶ ῶραιοποίηση; Αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπ' τὴ θέληση τοῦ κάθε συγγραφέα ν' ἀποκαλύψῃ τὸν πραγματικὸν ἐαυτὸν του. Ὡστόσο κανένας, νομίζω, δὲν εἶν' ἀπόλυτα εἰλικρινής, ὅταν ξέρει, ἐκ τῶν προτέρων, πὼς οἱ σελίδες αὐτές, ἀργὰ ἢ γρήγορα, θα σοῦν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Ὁ Πῶλ Βαλερύ γράφοντες γιὰ τὸν Στεντάλ, γιὰ τὴς «Ἀναμνήσεις τοῦ Ἐγωτισμοῦ» παρατηρεῖ πολὺ ὀρθῶς πὼς εἶν' ἀδύνατο νὰ εἶσαι ἀληθινός, νὰ εἶσαι ἀκριβῶς αὐτὸ πού εἶσαι ὅταν ἐξομολογεῖσαι. Συνεπῶς στὰ κείμενα αὐτὰ θ' ἀναζητήσουμε τὴν ἀλήθεια πού μὰς προσφέρεται καὶ θὰ προσπαθήσουμε, ἀπ' ὅσα ξέρουμε γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο ἐνὸς συγγραφέα, νὰ εἰσχωρήσουμε στὴν πιὸ μύχια σκέψη του. Ἐτσι τὰ ἐξομολογητικά βιβλία εἶναι, θάλεγα, ἕνα κλειδί γιὰ ν' ὀνοίξουμε τὴν πύλη τῆς ψυχῆς μας σ' ἕναν πού, δίχως νὰ τοῦ τὸ ζητήσουμε, ἀποκαλύπτεται μπροστὰ μας.

Βέβαια ὑπάρχει διαφορά στὴν ἀρχιτεκτονικὴ, στὸ ὕφος, στὴν οὐσία ἀκόμα, ἀνάμεσα στ' ἀπομνηνεύματα, στὶς ἀναμνήσεις καὶ στὰ ἡμερολόγια: μιὰ μετὰξινη κλωστή τὰ χωρίζει ὅλ' αὐτὰ κ' ὅποιο τίτλο, ὅποια μορφή κ' ἂν δώσει ἕνας συγγραφέας στὶς σελίδες ὅπου ἀναπολεῖ τὴν περατμένη ζωὴ του, ὅπου καταγράφει τὶς κοινωνικὲς παρατηρήσεις του πρὸς τὶς ψυχικὰ ἀντιδράσεις του, τὶς ἐρωτικὲς περιπέτειές του, μὲ μιὰ λέξη τὸν ἐαυτὸν του, τὸ γεγονός εἶναι πὼς ὁ φιλοπερίεργος ἀναγνώστης θέλει νὰ ἐπικοινωνήσῃ ψυχικὰ μαζί του, νὰ παρακολουθήσῃ τὰ ὁποιαδήποτε βιώματά του καὶ τὴν ἐξέλιξη τῆς πνευματικῆς του πορείας.

Δὲν ἀναφέρουμε ἐδῶ τοὺς χρονογράφους, πού παρουσιάζουν φυσικὰ κ' αὐτοὶ ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον, ὅπως λ.χ. ὁ Saint — Simon, πού μὰς κληροδότησε, σὲ συναρπαστικὲς σελίδες, ὅλη τὴ λαμπρὴ ἐποχὴ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Οἱ ἀναμνήσεις, οἱ προσωπικὲς ἐξομολογήσεις καὶ τὰ ἡμερολόγια εἶν' ἐκεῖνα πού ἀποκαλύπτουν κυρίως τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπον. Κι' ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ ἔργα ὅπως οἱ περίφημες «Ἐξομολογήσεις» τοῦ

* Ὁμιλία τοῦ συνεργάτου μας κ. Γ. Πράτα κα, στὴ σειρά τῶν διαλέξεων τοῦ «Συνδέσμου Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν» πού ἐγένεε στὴν αἴθουσα τῆς «Καζὰ Ντ' Ἰτάλια» στίς 31 Μαρτίου 1955, μπροστὰ σὲ πῦλὸ ἀκροατήριον. Ὁ ὀμιλητὴς ἀναφέρθηκε γενικά στὰ ἐξομολογητικά βιβλία κ' ἀνάλυσε ἰδιαίτερα τὴν «Ἀναβίωση» τοῦ Κώστα Οὐράνη, τὴ «Βιογραφία» τοῦ Κλέωνος Παράσχου καὶ τὴ «Νοσταλγία» τοῦ Κλαυδίου Μαρκίνα. Ἡ καλλιτέχνης τοῦ θεάτρου Δις Ἀθῆναι Κασσὰ τὴ διάβασε, μὲ τὴ γνώριμη τέχνη τῆς τῆς «Πρώτης ἀγάπης» ἀπ' τὴν «Ἀναβίωση» τοῦ Οὐράνη καὶ ἀποσπάσματα ἀπ' τὴ «Νοσταλγία» τοῦ Μαρκίνα. Στὸ κείμενον πού δημοσιεύεται σήμερον στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» δὲν ὑπάρχουν οἱ σελίδες οἱ ἀφιερωμέναι στὴ «Βιογραφία» τοῦ Κλέωνος Παράσχου. Οἱ σελίδες αὐτὲς εἶχαν ἀποσπασθεῖ ἀπὸ πλατύστην ἀνέκδοτ. μ' ἐλῆθ τοῦ κ. Πράτα γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ ἐκλεκτοῦ κριτικοῦ, πού θὰ δημοσιευθεῖ προσεχῶς στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» κ' ὅπου ἡ «Βιογραφία» ἀναλύεται σ' ὅλα τῆς τὰ καθέκαστα.

Jean—Jacques Rousseau και του Henri — René Lenormand, ήμερολόγια όπως του André Gide, του Julien Green, του Jules Réyard, της Paule Réguier, του Boswell, του Romain Rolland και τόσων άλλων ζωντανεύουν στα μάτια μας, όταν ο συγγραφέας είναι και καλλιτέχνης, έναν ολόκληρο κόσμο, εποχές περασμένες, που η μαγεία τους κρατάει δέσμιο τόν αναγνώστη.

Πολλά λοιπόν τα έργα και συχνά εξαιρετικής λογοτεχνικής φιλολογίας. Ένα είδος ξεχωριστό, με αυτόνομη ύπαρξη, που καλλιεργήθηκε εντατικά, απ' την εποχή του Montaigne, του Rousseau και του Auciél, ως τις μέρες μας, και που απόδωσε τριμερούς καρπούς.

Έδω όμως, στην Ελλάδα, ποιά είναι τα σχετικά αντιπροσωπευτικά βιβλία; Το λογοτεχνικό αυτό είδος αγνοήθηκε περίπου απ' τους συγγραφείς μας και οι σποραδικές εκδηλώσεις του δεν αποτελούν, φυσικά, κανόνα. Έξαιρώ τ' απομνημονεύματα μερικών αγωνιστών του 21 που είδαν το φως της ημέρας, χάρη στην άσκηση προσπάθειας ενός Βλαχογιάννη, όπως τα ενδιαφέροντα στρατιωτικά ένδυμα του Κασομούλη και τα περίφημα Απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη. Έννοώ τους λογοτέχνες μας, παλιούς και σύγχρονους, που δεν μάς άφησαν μήτε αναμνήσεις, μήτε ήμερολόγια—κι' όταν μερικοί προσπάθησαν να μάς προσφέρουν παρόμοιες σελίδες, η απόκριση των πραγματικό έαυτό τους η τις έγγραψαν με τόν πιό άνισορό τρόπο.

Χρειάζεται βέβαια τόλμη για ένα τέτοιο εγχείρημα, τόλμη μεγάλη να σταθείς ενώπιος ενώπιω και να προσφέρεις θεληματικά στους άλλους βορά τόν ίδιο τόν έαυτό σου, άδιαφορώντας για τις επικρίσεις και τις αντιδράσεις που θα προκαλέσεις. Και την τόλμη αυτή δεν μπορεί να την έχει ο καθένας, όταν θέλει να είναι άπολογία ειλικρινής, όταν ποθει να δώσει μιιά ζωντανή εικόνα της ζωής του και να μιλήσει, δίχως περιστροφές, για τους άλλους, για τόν έαυτό του και τα γεγονότα που είχαν αντίκτυπο στην ψυχή του. Πολλές φορές ή ώμη ειλικρίνεια καταντάει πρόκληση και προξενεί συχνά δυσάρεσκεια, πικρία, ακόμα και αγανάχτηση. Γι' αυτό το λόγο πολλά βιβλία αναμνήσεων ή ήμερολόγια, αν και γραμμένα από χρόνια, βλέπουν το φως της δημοσιότητας ύστερ' από ώρισμένο χρονικό διάστημα, όταν πιά τα πρόσωπα που αναφέρονται σ' αυτό έχουν πεθάνει.

Όστόσο, ανάμεσα στους συγγραφείς μας που μάς έδωσαν εξαιρετικής ποιότητας έργα στον τομέα των έξομολογητικών βιβλίων, θέλω άποψη να σταθώ σέ τρεις πάρα πολύ γνωστούς, πάρα πολύ αγαπητούς: τόν άλησμόνητο Κώστα Ούράνη, τόν κ. Κλέωνα Παράσχο και τόν κ. Κλαύδιο Μαρκίνα.

Ο Ούράνης είναι, μ' όσες επιφυλάξεις κι' αν έχει κανείς, απ' τις προσωπικότητες εκείνες που μαγεύουν. Η συμβολή του στα γράμματά μας υπήρξε απ' τις πιό σημαντικές. Πλούτισε την ποίηση και την πεζογραφία, με σελίδες που θα ζήσουν και οι περίφημες ταξιδιωτικές έντυπώσεις του ανανέωσαν τόν παραμελημένο αυτό είδος και τού έμφύσησαν νέα πνοή. Άλλωστε, τόν ταξίδι για τόν άξεχαστο συγγραφέα ήταν θάλασσα, ή ούζια της βασανισμένης του ζωής. Αυτή ήταν ή μοναδική του λύτρωση: λύτρωση απ' τόν ίδιο τόν έαυτό του. Ήταν ο αιώνιος ταξιδιώτης, ο όνειροπόλος, ο πλάνητας ο άνικανοποίητος, που δεν ήσυχάζε ποτέ. Όταν δεν ταξίδευε στην Ίταλία, την Ίσπανία, στις Βόρειες θάλασσες, στην Ελλάδα, ταξίδευε με την υνή του στο παρελθόν, στις στιγμές που είχε ζήσει. Είχε μέσα του τόν πόθο της φυγής, της αδιάκοπης, απ' την πραγματικότητα που τόν πίεζε σά βραχνάς, τόν έσφιγγε σαν κλειός. Ποτέ του δεν ήταν εύχυσμένος και πάντα, στο βάθος, ήταν μόνος. Αυτό ήταν τόν δράμα του, ένα δράμα όδυνηρό, που έκαιγε όλοένα την άνικανοποίητη ψυχή του. Κι' όμως αγαπούσε, λαχταρούσε τόσο τη ζωή και τη γεύοταν μ' όλους τούς πόρους του. Την αγαπούσε μ' όλο που ήξερε πόσο είναι μάταιη και λάτρευε την όμορφή σε κάθε της έκδήλωση, σ' άψυχα και τά έμψυχα. Άν και ήταν πολύ γήινος, πολύ έγκόσμιος, ώστόσο είχε τη συναίσθηση της θθοράς. Και ήταν άπλος, άνυπεράσπιστος, γιατί ποτέ του δε θέλησε ή δε μπόρεσε να σηκώσει τά βλέμματά του πρός τόν ούρανό, είχε κλειστεί μέσα σ' ένα αδιέξοδο. Αυτή ήταν ή τραγική του μοίρα: ή μελαγχολική μνήμη που τόν όδηγεί πάντα στο παρελθόν και ο άκόρεστος πόθος της φυγής πρός άγνωστες πολιτείες. Όμως τόν δράμα αυτό παραμένει πάντα ίδιο, δίχως λύση. Δράμα βαθύτατα ανθρώπινο που μάς συγκλονίζει. Η ζωή του και τόν έργο του είναι μιιά κραυγή άπεγνωσμένη για λύτρωση. Η αγώνια ήταν τόν κλίμα του. Ήταν μιιά ύπερυσίασητή ύπαρξη, ένας έξόριστος πάνω στη γή. Από ιδιοσυγκρασία είχε μέσα του τη διάλυση, την έκμηδένιση τού έαυτού του και τών πάντων.

Ἄλλὰ πόσο θέλητρο, πόση μαγεία αναβλύζει ἀπ' τὸ ἔργο του. Βέβαια, ὁ ρυθμὸς στὰ ποιήματα του καὶ στὰ πεζὰ του εἶναι πολλές φορές χαλαρός, οἱ ἐκφράσεις του κάποτε ἀδέξιες, οἱ λέξεις του κοινές. Δὲν ἔχει ἐνότητα μήτε στὴ σπῆλξη, μήτε στὴ μορφή. Δὲ δουλεύει, δὲ σκαλίζει τὴ φράση του, δὲν εἶναι στιλιζτάς, ὅπως λ.χ. ὁ Pierre Loti, πού τόσο του μοιάζει στὴν ἰδιοσυγκρασία, ὅπως ὁ δικός μας, ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου. Κι' ὅμως μ' ὄλο τὸ ἀνέμελο, τὸ ἀκατέργαστο ὕφος, μ' ὄλες τὶς παραχωρήσεις στὴν καθαρεύουσα, ἀπ' τὰ κείμενά του αναβλύζει μιὰ μαγεία, ἓνα θάμπος, μιὰ μουσικὴ πού λιανίζει καὶ χαϊδεύει τὴν ἀκοή μας. Ὁ Οὐράνης εἶναι ἓνας νεορομαντικός, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὸ τόσο γοητευτικός, τόσο συναρπαστικός. Ἐτσι κατορθώνει μὲ τοὺς πιὸ ἀπλοῦς ἐκφραστικούς τρόπους νὰ μεταμορφώνει σὲ καλλιτεχνικὴ δημιουργία, σὲ ἄρτιες συχνὰ σελίδες, τὰ συναισθήματα πού γεννιούνται στὴν πονεμένη του ψυχῇ. Τὸ ὕφος του εἶναι ρευστό, ἀπαλό, τρυφερό, ἀνεπιτήδευτο. Κι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ὕφος ἀρμόζει στὴν ἰδιοσυγκρασία του πού τρέφεται ἀδιάκοπα ἀπ' τὴν ἀγίαστειπὴ νοσταλγία τοῦ παρελθόντος, ἀπ' τὶς ἀκοίμητες ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας:

Ἄγγελε, στείλέ μου ξανά τὰ παιδικὰ μου χρόνια
ὅπως γυρνοῦνε στὶς παλιές φωλιές τὰ χελιδόνια
καὶ στὸλ-σέ μου τὴ ζωὴ τὴν ἀχαρὴ μὲ μάγια.
ὅπως στολίζουν μιὰ ἐκκλησιά μὲ σμύρτα καὶ μὲ βόγια.

Ποιητὴς ἐξαίσιος, χαμηλόφωνος, μοναδικὸς στὸ εἶδος του, πεζογράφος ὄνειρο-πόλος, λυρικός, συναρπαστικός, ὁ Οὐράνης ἦταν καὶ σὰν ἄνθρωπος ἓνας εὐπατρίδης, μ' ὄλη τὴ σημασία τῆς λέξεως. Εἶχα τὴν εὐτυχία νὰ κουβεντιάσω πολλές φορές μαζί του. Πάντα μου ἔκαναν ἐντύπωση οἱ ἀβρότατοι τρόποι του, ἡ λεπτὴ εὐαισθησία του, ἡ μαγεία του προφορικῶς του λόγου, ἡ ἄκακη εἰρωνεία του, ἡ παιχνιδιάρικη, πού συχνὰ εἶχε γιὰ στόχο τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, ἡ νυχελικὴ τὸ ἀνεστῆ. Ἦταν ἓνας ἀπαράμιλλος causeur, ἀνεπιτήδευτος, πού ἔφερε νὰ δημιουργεῖ φιλικὴ ἀτμόσφαιρα, ν' ἀνανεώνει ὄλο-ἓνα τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ συνομιλητῆ του, δίχως ποτέ σχεδὸν νὰ μιλάει γιὰ τὸ ἔργο του, γιὰ τὶς προσωπικὲς του ἐπιτεύξεις. Θυμάμαι τὸν Οὐράνη στὴν ἀκμὴ του, θυμάμαι τὰ ρεμβώδη μάτια του, τὸ χαμόγελό του, τὸν τόνο τῆς φωνῆς του. Ἀπέφυγα νὰ τὸν δῶ τὰ τελευταῖα χρόνια ὅταν ἡ ἀρρώστεια τὸν εἶχε τσακίσει. Ἦθελα νὰ διατηρήσω στὴ μνήμη μου ζωντανὴ τὴν εἰκόνα τοῦ ἄλλου Οὐράνη, ἐκείνου πού μὲ εἶχε μαγέψει στὰ νειάτα μου.

Κι' ἀπόψε, καθὼς τὸν ξαναβλέπω μὲ τὴ φαντασία μου, ζωντανὸ μπροστά μου, νοιώθω πόσο τὸ κενὸ πού ἄφησε εἶναι μεγάλο. Μὰ ἡ παρουσία του δὲν ἔσβησε. Ὅσο ὁ καιρὸς περνáει ἀπ' τὴν ἡμέρα πού πέθανε, τόσο τὸ ἔργο του μιλάει περισσότερο στὶς καρδιές μας. Ὁ φθινοπωρινὸς, ὁ μουντός, ὁ γκριζὸς κόσμος, πού τὸν ἀνασταίνει μὲ τόση δεξιοτεχνία στὴν «Ἀναβίωση» μὰς θυμίζει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ συγγραφέα.

Πόσο τὴν ἀγαπᾶ, πόσο τὴ χαίρομαι αὐτὴ τὴν «Ἀναβίωση». Εἶναι γιὰ τὸν ταξιδεῦο κι' ἐγὼ μαζί μὲ τὸν ἀλησιμόνητο, τὸν ἀγαπημένο φίλο στὰ ὠραία, στὰ μαγευτικὰ χρόνια τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἐνα ταξίδι εἶναι ἡ «Ἀναβίωση», μιὰ ἀποδημία γιὰ τὸ χαμένο παράδεισο, τόσο ὅμως νοσταλγικὴ, τόσο πικρὴ. Μέσα στὰ πέντε μέρη πού τὴν ἀποτελοῦν βρισκόματε τὸν πιὸ γνήσιο, τὸν πιὸ αὐθεντικὸ Οὐράνη — νοιώθουμε τοὺς καυμούς του, ἀναπνέουμε τὸ δικό του ὄρωμα. Στὸ πρῶτο μέρος, ἀτυχῶς μισοτελειωμένο, τὸ «Ἡμερολόγιο ἐνὸς φυματικοῦ» ὁ Οὐράνης μὰς δίνει τὴν ὀδυνηρὴ περιγραφή τῶν ἀρρώστων, στὸ δεύτερο, τὴν «Ἀναβίωση» (ἀπ' ὅπου κι' ὁ γενικός τίτλος τοῦ βιβλίου), μὲ τὰ πέντε μισοτελειωμένα κεφάλαια, ζωντανεῖται τὰ παιδικὰ του χρόνια, ὅπως καὶ στὸ τρίτο, ὁ «Χαμένος Παράδεισος». Στὸ τέταρτο μέρος, «Οἱ Περαστικὲς», ὁ συγγραφέας ἀναπολεῖ πότε σὲ λυρικὴ, πότε σὲ δραματικὴ ἀτμόσφαιρα ἐπεισόδια τῆς ἐρωτικῆς του ζωῆς, καὶ στὸ πέμπτο καὶ τελευταῖο, στὶς «Γνωριμίες» ἀνακαλύπτουμε κι' ἓναν Οὐράνη ὄχι μόνο εὐαίσθητο, ἀλλὰ καὶ χιουμωρίστα.

Στὶς σελίδες τοῦ ἀξιαγάπητου αὐτοῦ βιβλίου, πού συχνὰ ἀγγίζουα τὴν ἐνταση τοῦ πάθους, ζοῦμε ξανά τὴν αἰώνια χιμαίρα πού τὸν ἔθρεψε, καὶ διαποτιζόμεσθε ἀπ' τὴν ἄφατη μελαγχολία.

Ἐτσι ἔζησε καὶ πέθανε ὁ Οὐράνης: μέσα στ' ὄνειρο, στὴν ἀναπόληση τῶν περασμένων, στὸν ἀνικανοποίητο πόθο τῆς ἀδιάκοπης φυγῆς, στὴν ἀποδημία γιὰ τὴ χιμαίρικὴ χώρα, τὴ μυθικὴ Ταορμία, πού μὲ τόσο σπαραγμὸ τὴν τραγούδησε:

Ὅλο λέω νὰ φύγω μιὰν ἡμέρα
ὄλο λέω νὰ πάω στὴν Ταορμία...
Σὲ πέλαγο γαλιζίας νοσταλγίας
τ' ὄνειρο τραγουδάει σὰ σειρήνα :

Ταορμίνα! Ταορμίνα! Ταορμίνα!
 Ὡ κάλεσμα γλυκὸ σὰν τῶν πουλιῶν
 σὲ πρῶινές θραγιέ· τὸ Μῆν τὸ μῆνα!
 Κι' ὄλο λ'ω νὰ φύγω κι' ὄλο λέω
 τὰ πάντα στὴ ζωῆ μου νὰ τ' ἀφήσω,
 νὰ διπλοματαλώσω ὄλες τις πόρτες
 καὶ δίχως κάνε νὰ κοιτάξω πίσω
 μ' ἄτρεμα τὰ φτερά ν' ἀποδημήσω!
 Πὼς τρικυμίζει μέσα μου ἡ λαχτάρα
 ν' ἀφήσω τὴ ζωῆ μου — γιὰ νὰ ζήσω!
 Τὰ θράσια, πλάι στὴ λάμπα μου σκυμμένος,
 Ἔθωρος χάρτες ναυτοὺς κοιτάω,
 μπροστά μου ἔχω παμπάλαια εἰθλία
 πού κάθε τόσο τὰ φυλλομετρώω·
 τὸ δρόμο μου θ' ἔχω πάρω μελετάω.
 Μὰ τὰ χρόνια περνᾶνε—κι' ὄλο μένω
 πάντα κάτι τυχαίνει—καὶ δὲν πάω...
 Κι' οὔτε θὰ πάω ποτέ! Ἡ Ταορμίνα
 (κι' ἂν ὑπάρχει) γιὰ μένα θὲ νὰ μείνει
 τοῦ ἐξόριστου ὄνειρου μου ἡ Πατρίδα,
 σὰ μ' ἄ εὐτυχία πού μούνα ταγμένη
 καὶ πού ὀ,τι κι' ἂν συμβεῖ με περιμένει.
 Ἐνῶ ἂν εἶχα πάει, τί θάχα τώρα
 τὴν ἀχαρῆ ζωῆ μου νὰ γλυκαίνει;

Ἡ «Νοσταλγία» τοῦ κ. Κλαύδιου Μαρκίνας εἶναι κι' αὐτὴ ἓνα ταξίδι στὸ γνῶριμο κλίμα τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων. Ἡ «Νοσταλγία» εἶναι ἡ διδυμὴ ἀδελφὴ τῆς «Φυγῆς», γιὰτι καὶ τὰ δύο αὐτὰ βιβλία ἔχουν αὐτοβιογραφικὸ καὶ ψυχολογικὸ χαρακτήρα.

Ὁ Μαρκίνας εἶναι πιότερο γνωστός σὰν ποιητῆς παρὰ σὰν πεζογράφος. Ἀλλὰ καὶ στὴν πεζογραφία του παραμένει πάντα ὁ λυρικός. Φύση νευρική κι' ἀνήσυχη, ψυχὴ φλογερὴ καὶ παλλόμενη, (ἀφοῦ, ὅταν ἦταν πολὺ νέος, ἔγραψε μάλιστα σὲ κατάσταση ὑπνοβασίας ἓνα ποίημα στὴ Θεσσαλονίκη), ρομαντικός καὶ λάτρης φανατικός τοῦ ὑπαίθρου καὶ ὀρειβάτης καὶ πεζοπόρος μανιώδης, ἔχει, ὅπως λένε οἱ Γάλλοι, πολλές χορδὲς στὸ τόξο του. Ἀντίθετα ἀπὸ ἄλλους, ὁ Μαρκίνας εἶναι καὶ χιουμορίστας καὶ λεπτός causeur καὶ καλαμπουριστής. Κάποτε, ὅταν τὸν ρώτησαν τί δουλεῖ ἔκανε στὰ Ὑπουργεῖα Γεωργίας καὶ Οἰκονομικῶν ὅπου δέκα ὀχτὼ ὀλόκληρα χρόνια κι' αὐτὸς πολὺ ταλαιπωρήθηκε καὶ τὴ δημόσια ὑπηρεσία πολὺ ταλαιπώρησε, ἀπάντησε: «Ἡ-μουνος ὁ προϊστάμενος τῶν σχολαζουσῶν κληρονομιῶν ἢ μάλλον ὁ σχολάζων προϊστά-μενος τῶν κληρονομιῶν».

Αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικὰ πειθᾶν νὰ σὰς δίνουν τὴν ἐντύπωση πὼς ὁ Κλαύδιος Μαρκίνας εἶναι ὁ πιὸ εὐθύμος τύπος. Κάθε ἄλλο, στὸ βάθος εἶναι μιὰ φύση μοναστικὴ καὶ ρέπει πρὸς τὴ μελαγχολία. Ἄλλωστε μελαγχολικός εἶναι πάντα ὁ χῶρος τῶν ἀναμνήσεων. Μελαγχολικός ἦταν κι' ὁ Κώστας Οὐράνης, τὸ ἴδιο κι' ὁ Κλέων Πιρράσχος, μ' ὄλη τὴ μάσκα τῆς εἰρωνείας του, τὸ ἴδιο κι' ὁ Μαρκίνας μ' ὄλη τὴν εὐθυμία του. Εἶναι ἡ πραγματικὴ, ἡ τραγικὴ ὄψη τῆς ζωῆς, — μιᾶς ζωῆς πού βασανίζει καὶ πού κάνει κάθε ἄνθρωπο, καὶ τὸν πιὸ ταπεινόν, ν' ἀναζητᾶται μιὰ διέξοδο γιὰ νὰ λυτρωθεῖ ἀπ' τοὺς καύμους του.

Χαρακτηριστικὸ εἶν' αὐτὸ πού μὰς ἀφηγεῖται στὶς πρώτες σελίδες τῆς «Νοσταλγίας» του. Σ' ἓνα σχολικὸ περίπατο, ὅταν ἦταν ἀκόμα στὸ δημοτικὸ σχολεῖο, ὁ δάσκαλός του τὸν ἀνακάλυψε ξεμοναχιασμένο καὶ μακριὰ ἀπ' τὰ παιχνίδια τῶν ἄλλων μικρῶν συμμαθητῶν, νὰ κάθεται στὴν ἄκρῃ ἐνὸς χαντακιού καὶ νὰ κοιτάζει με λύπη ἓνα καύκαλο βωδιού, ἀσπρισμένο ἀπ' τὴν πολυκαρία. Αὐτὸ τὸ γεγονός, πού χαρακτήρηκε στὴν παιδικὴ μνήμη του, δείχνει ἀκριβῶς πόσο, ἀπὸ τότε, ἡ ψυχὴ του πρῆ-ζόταν ἀπ' τὴ θλίψη τῶν ἔντων καὶ τῶν πραγμάτων.

Ἐν' ἄλλο κεφάλαιο τῆς «Νοσταλγίας» ἀπ' τὰ ὠραιότερα, κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμη, τοῦ βιβλίου, εἶναι ἡ «Δοκιμασία», ὅπου ὁ συγγραφέας μὰς δίνει παραστα-τικά ὄλη τὴν ἀγωνία κι' ὄλο τὸ φόβο, πού νοιώθει ὅταν, ἔπειτ' ἀπὸ χρόνια, ξαναγυ-ρίζεται στὸ πατρικὸ του σπίτι, στὰ Τρίκκαλα τῆς Θεσσαλίας.

Αὐτὸς ὁ γυρισμὸς στὰ περασμένα, αὐτὴ ἡ αἰώνια ἐπιστροφή στὸ χαμένο παράδεισο τῶν παλῶν καὶ τῶν ἐφηβικῶν χρόνων εἶναι τὸ θέμα τῆς «Νοσταλγίας».

«Νοσταλγία — γιὰ τί; — γράφει ὁ Μαρκίνας. Καὶ συνεχίζει με ὕφος κουρα-σμένο, γεμάτο πόνο!

«Γιὰ ὄλα καὶ γιὰ τίποτα. Γιὰ τὰ χαμένα χρόνια πού φύγανε, γιὰ τοὺς νεκροὺς πού μὰς ἄφησαν γιὰ πάντα. Γιὰ τὰ μαλλιά μας πού κάποτε ἦταν ξανθὰ καὶ τώρα

έχουν τὸ χρώμα τῆς στάχτης. Γιὰ τὰ χελιδόνια ποὺ μᾶς ἀποχαιρέτισαν κάποιο χινό-
πωρο, χωρὶς νὰ ξαναγυρίσουν πιά. Γιὰ τὴ χαμένη ἀγνότητα τοῦ παιδιοῦ καὶ τὴν ὠρσία
μας ἄγνοια. Γιὰ τὰ ἄκρα ποὺ δὲν καρπίσανε ποτέ. Γιὰ κάποιο μπαλκόνι μὲ μικρὲς τε-
νεκεδένιες γλάστρες, ὅπου κάποια μικρὴ Εὐάνθια ἔβγαине κι' ἐσκόρπιζε μὲ τὰ γαλανὰ
τῆς ματάκια τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς. Γιὰ τὴν δακρυοποτισμένη ποδιά τῆς μονούλας, ποὺ
τώρα κοίτετ' ἐκεῖ στὸ μικρὸ κοιμητήρι τῆς ἐπαρχίας.

» Ὁ κύκλος τῆς ζωῆς. τῆς ζωῆς ποὺ εἶναι γλυκεῖα σὰν τὴν ἐλπίδα, πικρὴ σὰν
τὸν πόνο—μὰ αἰώνια κι' ἀκατάλυτη, σὰν τὸ βουβὸ μυστήριο τοῦ ἔρωτα καὶ τοῦ θανά-
του.»

Σ' αὐτὸ τὸν πονεμένο τόνο τραγουδεῖ ὁ Μαρκίνας τὰ περασμένα. Ἄν ὁ Οὐ-
ράνης εἶναι, θαρρῶ, ἓνας μηδενιστής, ἓνας ἄθεος, ἂν ὁ Παράσχος εἶναι ὁ ἄπιστος ποὺ
ἀμφιβάλλει γιὰ τὴν ἀπιστία του καὶ τείνει μ' ὅλες τὶς ψυχικὲς του δυνάμεις νὰ
προσεγγίσει τὸ Θεό, πῶς γαλήνιος εἶναι ὁ Μαρκίνας, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω.

Στὴν περιπλάνησή του μέσ' στὸ χαμένο παιδικὸ παράδεισο, δὲν εἶναι μόνος του.
Εἶναι κι' ὁ «πανουλάκος», ὅπως τὸν χαρακτηρίζει, ὁ ἀχώριστος σύντροφός του, ὁ
ἄλλος δηλαδὴ ἐαυτός του, τὸ παιδί μὲ τὶς ξανθὲς μπούκλες καὶ τὰ κοντὰ παντα-
λονία,—αὐτὸ τ' ὄνειρεμένο πλάσμα ποὺ χάθηκε καὶ ποὺ, ὡστόσο, ὄλοι μας τὸ κου-
βαλοῦμε μέσα μας. Αὐτὸς ὁ ἄλλος ἐαυτός μας ὁδηγεῖ στὰ περασμένα, αὐτὸς καὶ μό-
νο αὐτὸς μᾶς κάνει νὰ σκίβουμε σ' ὅ,τι ἔσθισε γιὰ πάντα, μᾶς κεντρίζει γιὰ νὰ
γράψουμε τὶς ἀναμνήσεις μας, τὸ βίο τῆς ψυχῆς μας, γιὰ πρῶτο σκοπὸ; «Γιὰ τὸν
ἀκατανόητο πόθο, ὅπως λέει ὁ Julien Green στὸ περίφημο Ἡμερολόγιό του, ν' ἀκίμη-
τήσουμε τὸ παρελθόν. . .» Κάθε δημιουργὸς εἶναι ὁ ἓνας, ἀλλὰ καὶ πολλὰ πρόσωπα
μαζί. Αὐτὰ τὰ πρόσωπα ποὺ ὑπῆρξαν καὶ θὰ ὑπάρξουν γυρεύουν νὰ νικήσουν τὴν
ἀμείλικτη φθορά. Μέσα σ' ὅλη τὴ θεία οἰκονομία τοῦ Σύμπαντος, ὅταν ἔχουμε συν-
είδση τῆς ματαιότητος τῶν πάντων, καὶ τὰ πνευματικὰ καὶ τὰ καλλιτεχνικὰ δημιουρ-
γήματα εἶναι ἀσήμαντα, μηδαμινά, ἔ ν α τ ἰ π ο τ α. Κι' ὁμως γι' αὐτὸ τὸ τί-
π ο τ α βασανίζομαστε, πασκίζουμε, αὐτὸ τὸ τίποτα θελοῦμε νὰ σώσουμε: τὸ τί-
ποτα αὐτὸ παίρνει τὴ σημασία του μονάχα στὸ γήινο χῶρο, ὅταν ὁ χῶρος αὐτὸς
φωτίζεται ἀπὸ δυὸ ἀκατάλυτες ἀρετές: τὴν πίστι καὶ πρὸς τὸ Θεὸ καὶ τὴν Ἀγάπη
μας, στὸ πλατύτερο νόημά της, γιὰ τὸν Ἄνθρωπο. Τότε παίρνει ἀξία ἡ ζωὴ μας.
Τότε κι' ὁ ἐξομολογητικὸς τόνος μᾶς λυτρώνει ἀληθινά, ὅπως λυτρώνει καὶ κάθε
συγγραφέα, ὅταν, ἔχοντας πολὺ πονέσει στὴ ζωὴ του, ὑπῶναι τὸ βλέμμα του πρὸς
τὸν Ἀρχιτέκτονα τοῦ Σύμπαντος, καὶ δέεται, ὅπως κι' ὁ Μαρκίνας, στὸ «Ἐνώπιος Ἐ-
νωπίω», μὲ εἰλικρινῆ κατάνυξη.

Πρὶν ὅμως φτάσουμε στὶς σελίδες αὐτές, θὰ σᾶς μιλήσει γιὰ τὴ «Νοσταλγία» μιὰ
ἄλλη φωνή, μιὰ φωνὴ ἀπὸ τὸν τάφο, ἡ ἀγαπημένη φωνὴ τοῦ ἀλησμόνητου Κώστα
Cύρανη:

«Αγαπητὴ φιλε—ἔλεγε ὁ ποιητὴς στὸ συγγραφέα στὶς 10 Ἰουνίου τοῦ 1953,
ἓνα μῆνα δηλαδὴ πρὶν πεθάνει—δὲν σοῦ ἔγραψα ἀμέσως γιὰ νὰ σ' εὐχαριστήσω ποὺ
μὲ θυμήθηκες καὶ μοῦ ἔστειλες τὸ βιβλίο τῶν παιδικῶν σου ἀναμνήσεων ποὺ ἐξέδω-
σες. Εἶχα τὴν πρόθεση νὰ τὸ κάνω — ὄχι ὅταν θὰ μοῦ δινόταν καιρὸς νὰ τὸ δια-
βάσω πρῶτα (γιατὶ τὸ μόνο ποὺ μοῦ ἔχει ἀπομείνει πιά στὴ ζωὴ μου εἶναι ... και-
ρὸς, ἀφοῦ δὲν κάνω τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ περνῶ τὶς μέρες σπῆτι μου καὶ τὶς περισ-
σότερες ἀπ' αὐτὲς στὸ κρεβάτι), ἀλλὰ ὅταν θὰ εἶχα ψυχικὴ γαλήνη γιὰ νὰ τὸ δια-
βάσω. Μὲ τὶς ἀρρώστειες μου ὄμως—καὶ τὶς συνεπακόλουθες μελαγχολίες μου κι' ἀκε-
φιές μου — ἡ ψυχικὴ γαλήνη μοῦ εἶναι πιά κάτι πολὺ σπάνιο. Ἄφησα, ἔτσι, τὸ
βιβλίο σου νὰ τὸ διαβάσω στὴν ἐξοχή, ὅπου ἦταν νὰ πάω μὲ τὸ ἔμπα τοῦ καλο-
καιριοῦ, μαζί μὲ μερικὰ ἀλλὰ βιβλία ποὺ εἶχα βάλει κατὰ μέρος γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ—
ἐλπίζοντας ὅτι στὴν ἐξοχή, μὲ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ ἀέρα καὶ τοῦ περιβάλλοντος, θὰ αἰ-
σθανόμουν καλλίτερα. Ἔτσι κι' ἔγινε. Τὸ βιβλίο σου ἦταν τὸ πρῶτο ποὺ διάβασα καὶ
πολὺ χάρηκα. Εἶμαι κι' ἐγὼ ἓνας ἀπὸ κείνους γιὰ τοὺς ὁποίους κάποιος εἶπε ὅτι
«δὲν μπόρεσαν ποτέ νὰ γιαιρευτοῦν ἀπὸ τὴν παιδικὴ τους ὑπαρξη»: ζῶ, κυρίως, μὲ
τὶς παιδικὲς μου ἀναμνήσεις κι' ὅ,τι σχετικὸ διαβάζω ἔχει ἀμεση καὶ βαθειὰ ἀπόκριση
στὴν ψυχὴ μου. Αὐτὸ συνέβη μὲ τὸ βιβλίο σου—καὶ σοῦ γράφω γιὰ νὰ σ' εὐχα-
ριστήσω θερμὰ ὄχι γιατί μοῦ ἔστειλες ἓνα β ἰ β λ ἰ ο σου, ἀλλὰ γιατί μοῦ ἔστειλες
α ὕ τ ὸ τὸ βιβλίο σου».

Ἄλλος ὁ σπαραχτικὸς τόνος ποὺ διαποτίζει τὶς σελίδες τῆς «Ἀναβίωσης» βρί-
σκεται καὶ σ' αὐτὸ τὸ γράμμα, κειμήλιο ἱερό.

«Έτσι, τὴν ἀξία τῆς «Νοσταλγίας», στὸν τομέα τῶν ἐξομολογητικῶν βιβλίων, δὲν τὴν τονίζω μόνον ἐγώ, ἀλλὰ κι' ὁ Κώστας Οὐράνης, ποὺ ἀγαποῦσε τὰ πραγματικὰ ὠραία βιβλία. Καὶ ἡ «Νοσταλγία» μ' ὅσες ἐπιφυλάξεις ἢ ἀντιρρήσεις κι' ἂν ἔχει κανεὶς, εἶναι ὠραῖο κείμενο στὸ σύνολό του. Ἡ ρομαντικὴ ἀτμόσφαιρα ποὺ λούζει αὐτὲς τὶς σελίδες μᾶς μεταφέρει σὲ περασμένες ἐποχές, τότε ποὺ ἡ ρομαντικὴ διάθεση τοῦ ἀνθρώπου ἦταν συνυφασμένη μὲ τὸ μουσικὸ ἐαυτό του. Ὅσο καὶ νὰ θέλουν νὰ ὑποστηρίξουν σήμερα τὸ ἀντίθετο, νομίζω, πὼς ὁ ρομαντισμὸς δὲν πέθανε ἐντελῶς ἀπ' τὴ ζωὴ μας. Ἴσως νὰ παρουσιάζεται πιὸ συγκρατημένος, πιὸ χαλιναγωγημένος, δὲν παύει ὅμως νὰ συγκινεῖ κάθε εὐαίσθητη ψυχὴ. Καὶ μιὰ εὐαίσθητη ψυχὴ, ἀρκετὰ ταλαιπωρημένη, ὅσο ξέρω, ἀπ' τὴ ζωὴ, εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Κλαύδιου Μαρκίνα. Γι' αὐτό, ἀπ' τὴν ὀδυνηρὴ ἐμπειρία του βρίσκει τόνους τόσο προσωπικούς, τόσο συναρπαστικούς, ποὺ μιλῶν κατ' εὐθείαν στὴν καρδιά. Εἶναι ἀκριβῶς «ἡ νοσταλγία» γιὰ τὸ χαμένο παιδικὸ παράδεισο ποὺ δονεῖ τὴν ψυχὴ τοῦ συγγραφέα, ὅταν ἀναπολεῖ τὶς νεκρὲς πιά εὐτυχισμένες μέρες ποὺ φώτισαν τὴ ζωὴ του. Εἶν' ἀκόμη ἡ ἐγκαρτέρηση, — μιὰ καρτερία στωικὴ μπρὸς στὰ χτυπήματα τῆς μοίρας, — καί, τέλος, ἔπειτ' ἀπ' τὴν ἀναταραχὴ τῆς ὑπάρξεώς του, ἡ ἡρεμία, ἡ γαλήνη, ποὺ τὸν ὑψώνει πέρ' ἀπ' τὰ ἐγκόσμια, καθὼς ἀνείξει τὸν οὐρανό. Γι' αὐτό ἡ σκέψη του γίνεται λαγαρή, γι' αὐτό βρίσκει λυρικοὺς τόνους ἀπαλούς, εἰκόνας ὠραίες, ἀφήνοντας τὴν καρδιά του ἐλεύθερη νὰ ψάλλει τὸ τραγούδι τῆς. Διαβάστε μαζί μου αὐτὰ τ' ἀποσπάσματα ἀπ' τὸ «Ἐνώπιον ἐνωπίω» τῆς «Νοσταλγίας». Εἶναι οἱ ἐντυπώσεις τοῦ συγγραφέα ἀπὸ μιὰν ἐπίσκεψή του στὴ Μονὴ Βαρλαάμ, στὰ Μετέωρα:

«Ὁ ἡγούμενος, Πάτερ—Λαυρέντιος, μὲ δέχτηκε χριστιανικά, ἀπλὰ κι' ἐγκάρδια, ὅπως ταιριάζει σ' ἕναν ἀληθινὸν ἱερωμένο, σ' ἕναν πραγματικὸ ἀντιπρόσωπο τοῦ Θεοῦ. Γιὰ τὸ γέρο—ἡγούμενος μὲ τὴ μακρὰ λευκὴ γενειάδα καὶ κάτι ἀσπρόμαυρα φρύδια τουφωτά, ποὺ ἀπὸ κάτω ξεφύτρωναν δυὸ γαλήνια, λιγάκι κουρασμένα μάτια, ἦταν ἕνας ἀληθινὸς «πιστός». Τὸν κοιτάζω, μυρίζουμι τὸν ἀέρα τοῦ μοναστηριοῦ, πλημμυρισμένον ἀπὸ σιωπὴ, λιβάνι καὶ μυστήριον, καὶ νοιώθω μιὰ φοβερὴ μοναξιά, κότι σὰν ἀποσύνθεση τοῦ ἐγώ...

» Σηκῶνα δειλὰ τὰ μάτια μου στὸ πρόσωπο τοῦ Πάτερ—Λαυρέντιου. Μιὰ πετρωμένη γαλήνη ὑπάρχει ἐκεῖ, σὰν αὐτὴ πῶχουν οἱ θράχοι τῶν Μετεώρων. Καί, μὲ μιάς, νοιώθω ὅλη τὴν ψυχικὴ πανσπλῖα μου νὰ πέφτει κάτω καὶ νὰ σωριάζεται καὶ τὴν ψυχὴ μου γυμνὴ, δλόγυμνη, νὰ σιγοτρέμει. Τὸ ρίγος τῶν ὀρφανῶν καὶ τῶν ἀλύτρωτων, τὸ ρίγος τῶν ἀπολωλῶτων προβάτων...

» Παράξενα ποὺ πέρασαν οἱ ὥρες μου ἐκείνη τὴ μέρα. Ἔμοιαζα μ' ἕναν ἄνθρωπο ποὺ νυχτοπερπατᾷ σ' ἕνα πυκνὸ δάσος κι' ἐκεῖ ποὺ νομίζει πὼς ἔφτασε κάπου στὴν ἄκρη τοῦ δάσους ἀνακαλύπτει πὼς ξαναβρίσκειται στὴν ἀρχή.

» Κατὰ τὸ δειλινὸ χτύπησε κάποιο σήμαντρο. Ἡ ὥρα τοῦ ἔσπερινοῦ. Θεέ μου, τί γλυκεῖα καὶ παράξενα καὶ συγκλονιστικὰ ποὺ χτυποῦν τὰ σήμαντρα κι' οἱ καμπάνες, αὐτὴ τὴν ὥρα τοῦ ἔσπερινοῦ, στὰ μοναστήρια! Τότες εἶναι κι' ἂν εἶναι ποὺ νοιώθεις τὴ μοναξιά σου ἀπέραντη, μὰ καὶ μιὰ γαλήνη παράξενη γι' αὐτὴ σου τὴ μοναξιά. Κι' ὕστερα ἡ ψυχὴ σου ἀρχίζει πάλι νὰ τρέμει, σὰ φύλλο στὸν ἄνεμο. Γιατί; Μὰ παίρνουν ἀπόκριση τὰ «γιατί» τοῦ ἀνθρώπου: «Πίστευε καὶ μὴ ἐρεύνα». Μπορεῖς; Ἄν δὲν μπορεῖς, εἶσαι ἕνας δυστυχισμένος. Ἐὰν τὰ «πρέπει» δὲν περνοῦν, χρειάζεται ἡ θεία χάρη. Ὁ νοῦς ἐδῶ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Σατανᾶς.

» Κι' ὕστερα σὲ πιάνει τὸ παράπονο. Παράπονο, μὰ καὶ λίγος θυμὸς μαζί, θυμὸς γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἐαυτό σου. Κι' ὅπως ἀκούς τὴν ψαλμωδία τοῦ ἔσπερινοῦ, μέσα στὸ μικρὸ ἐκκλησάκι τοῦ μοναστηριοῦ, νοιώθεις τὰ μάτια νὰ βρίσκωνται σὲ μεγάλον ἀγῶνα. Πολεμοῦν κι' ἀγωνίζονται νὰ συγκρατήσουν κάτι δάκρυα, πῶχουν, ξεκινήσει ἀπὸ βαθεῖα, ἀπ' τὰ ἔγκατα τοῦ εἶναι σου καὶ πᾶνε νὰ ξεχειλήσουν. Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας

»..... Ὁ Πάτερ—Λαυρέντιος τὴν ὥρα τούτῃ ποὺ ἐγὼ ἀγρυπνῶ καὶ συλλογίζουμι, σίγουρα θὰ κοιμάται. Ἔχει τὴν ἄσπρη γενειάδα του στρωμένη πάνω στὸ γαλήνιο στήθος του καὶ κοιμάται ἤσυχα-ἤσυχα, σὰν ἕνα παιδί. Μπορεῖ καὶ νὰ προσεύχεται. Μπορεῖ

»... Νοιώθω πολὺ κουρασμένος, θέλω νὰ κοιμηθῶ. Κλείνω τὰ μάτια μου κι' ἀρχίζω νὰ λέω ἀπὸ μέσα μου τὸ «Πάτερ ἡμῶν». Τὸ εἶπα τρεῖς φορές (μὰ ὄχι ἔτσι ὁμορφα, ὅπως τὸλεγε ὁ Θεοφίλου στὸ σχολεῖο) κι' ὕστερα, μιὰ νύστα γλυκεῖα ἀρχίζει νὰ μοῦ θαρραίνει τὰ βλέφαρα.

» Τὴν αὐγή, ὅλα εἶχαν ἀλλάξει. Ἀκόμα κι' αὐτὸς ὁ—Πάτερ Λαυρέντιος μοῦ φαίνονταν διαφορετικὸς. Τὸν ἀποχαιρέτησα, τοῦ φίλησα τὸ χέρι κι' ἔφυγα. . .

» Ρίχνω μιὰ τελευταία ματιὰ στὰ Μετέωρα. Ὁ Πάτερ—Λαυρέντιος εἶν' ἐκεῖ καὶ προσεύχεται. Κι' ἐγὼ περσιπῶ μέσα στὴν ἀνθισμένη φύση κι' εἶμαι χίλια κομμάτια. . . .

» Ὁ Πόνος. . . τὸ καθαρτήριο τῆς ψυχῆς, ὁ σπόρος τῆς δημιουργίας. . . .

» Κ' ἐνῶ τὰ μάτια δακρύζουν, ἡ ψυχὴ μου, γονατιστὴ, στέλνει ψηλά στὸ γαλανὸ οὐρανὸ μιὰ δέηση!

» Ἄξιός δὲν εἶμαι ἀκόμα τῆς συγγνώμης Σου
κι' ἄς ἔχω, Κύριε, τόσο μαρτυρήσει.
Κι' ὅσο κι' ἂν ἔχω κλάψει, ἀκόμα, Κύριε,
δὲν στέρεψε τῶνε ματιῶν μου ἡ δρῦση.
Κάτι μοῦ μένει ἀκόμα μέσ' στὰ τρίσθαθα,
ποῦ καρτερὶ τοῦ λυτρώμοῦ τὸν πόσο,
κάτι ποῦ ἀκόμα, Κύριε, δὲν ξεγράσσα
καὶ ποῦ τὸ καρτερώ ἀπὸ Σένα μόνο
Στείλ' μου κι' ἄλλους πόνους κι' ἄλλα θάσσανα,
μέσ' τῆς δοκιμασίας μου τὸ καμῖνι,
ὅλες μου οἱ τύψεις νὰ καοῦ ε, Κύριε,
λίγη καθάρια στάχτη ν' ἀπομείνει.
Καὶ τότε ἴσως νὰ μ' ἀξιώσεις, Κύριε,
τὸ θάρος τῆς ζωῆς μου νὰ σηώσω
καί, σέρνοντας, στὴ γῆς τὰ δεκανίκια μου,
τὰ μάτια μου στὸν οὐρανὸ νὰ ὑψώσω».

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

ΕΙΔΥΛΛΙΟ

Κι' ἦταν τὸ δεῖλι ἀπαλό, κι' ἦταν χλωμὸ τὸ δεῖλι
κι' ἡ ἀνεμώνα γύρω μας, ἦταν χλωμὴ κι' ἐκεῖνη.

Ὁ ἥλιος ἔγερν' ἀπαλά, περήφανα στὴ δύση
καὶ στὴν καρδιά μας εἶχαμε Ἀνατολῆς μεθύσι.

Τὸ χέρι μουσφιγγες δειλιά, σωπαίνοντας θλιμμένα
καὶ τὴν καρδιά μ' ἀνάσουρα καὶ σοῦδωκα, ὠϊμένα.

Κρυφὰ μοῦ εἶπες «σ' ἀγαπῶ», πῶς χάρηκα! θυμήσου,
μά λές κι' ἦτανε ὄνειρο καὶ πέθανε μαζί σου.

Πέρα ὁ ἥλιος ἔγερνε περήφανα στὴ δύση
καὶ τὸνειρό μας ἔγυρε μαζί του πρὶν νὰ ζήσει.

ΘΑ ΣΤΗΣΩ ΠΑΛΙ

Θὰ στήσω πάλι τὴ φωληά, σ' ἓνα καινούργιο κλῶνο
νὰ τραγουδῶ μονάχη μου τὸν πιὸ κρυφὸ μου πόνο.

Θὰ τήνε στήσω στὴν κορφή, τὴν πιὸ ἀψηλὴ ραχοῦλα
νάχει τὸν οὐρανὸ σκεπὴ καὶ τὴ γλυκιὰ δροσοῦλα

τὰ σκίνα νάχει συντροφιά, τὰ λούλουδα καμάρι
καὶ τὴ χλωμὴ τὴ θύμηση, κρυφὸ προσευχητάρι.

Μ' ἂν κάποτε, φίλ' ἀκριθέ, στοῦ πόνου τ' ἀκροκλήσι
ἔρτεις καὶ σὺ νὰ δεηθεῖς, κάποια θλιμμένη δύση

ἀγάλια, γύρε στὴ φωληά, ἀγάλια προσευχήσου
μὴν τὴ ρημάξεις δυὸ φορές καὶ τώχεις στὴν ψυχὴ σου.

ΜΑΡΙΑ ΑΡΚΑΔΙΟΥ

ΛΙΓΗ ΩΡΑ ΜΕ ΤΟΝ ΝΕΟ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ Γ. ΑΘΑΝΑ

Στο ξενοδοχείο «Σεμίραμις» τῆς Κηφισιάς, πήγα νὰ βρῶ τὸν ἐκλεκτὸ ποιητὴ πού κατέλαβε τὴν ἔδρα τῆς λογοτεχνίας στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Ἐκεῖδά, κοντὰ στὸ μεσημέρι, σὲ μιὰ γωνιά τοῦ σαλονιοῦ, πού ἦταν ἔρημο ἐκείνη τὴν ὥρα, ἀνακάλυψα τὸν Γεώργιο Ἀθάνα, μὲ ἓνα διβλίο Κυπρίου ποιητῆ στὰ χέρια.

—Παρακολουθεῖτε λοιπὸν τὴν Κυπριακὴ ποίηση κ. ἀκαδημαϊκὲ; Μήπως ἔχετε διαβάσει παλιούς καὶ σύγχρονους ποιητὰς, μήπως καὶ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι τῆς Κύπρου νὰ φερούγισε ποτὲ στὴν ἐμπνευση σας;

—Καὶ βέβαια, μοῦ λέει ἀμέσως, γνωρίζω ἀρκετὰ καλὰ τὸ κυπριακὸ δημοτικὸ τραγοῦδι. Καὶ μὲ μεγάλη ἐγκαρδιότητα, ἐγκαρδιότητα γιὰ τὴ συνέντευξη πού τοῦ ζήτησα, ἐγκαρδιότητα γιὰ τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα», γιὰ τοὺς Κυπρίους ποιητὰς, γιὰ τὴν Κυπριακὴ δημοτικὴ ποίηση, ὁ κ. Ἀθάνας συνέχισε...

—Ἡ ἀρρενωπὴ ἀδρότητα τῆς ἐμπνεύσεως καὶ τῆς μορφῆς πού ἔχει τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι τῆς Κύπρου μοῦ κάνει ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση. Λυποῦμαι πού δὲν ἔχω ἐπισκεφθεῖ ἀκόμα τὴν ἀγαπημένη μας Κύπρο γιὰ νὰ μπορέσω νὰ μορφώσω δική μου γνώμη βασισμένη στὸ φυσικὸ καὶ ψυχικὸ περιβάλλον περὶ τοῦ πού οφείλεται ἡ πυκνὴ καὶ ζωηρόχρωμη αὐτὴ ἔκφραση τοῦ κυπριακοῦ δημοτικοῦ τραγοῦδιού. Ἐξομολογοῦμαι πὼς θέλωγομαι κυριολεκτικὰ, ὅταν ἀκούω ν' ἀπαγγέλλει τὰ ὠραῖα σας τραγοῦδια ὁ σεβαστὸς μου φίλος κ.

Ν. Λανίτης, πού εἶναι ἀπὸ πολλὰ χρόνια ὁ πνευματικὸς μου τροφὸς στὴν κυπριακὴ ποίηση, τόσο στὴν δημῶδη ὅσο καὶ στὴν ἔντεχνη. Γιατὶ ἀπὸ τὸ στόμα του ξέρω τὰ ὠραιότερα ἀποσπάσματα τοῦ Λιπέρτη καὶ τοῦ Μιχαηλῆδη. Παρακολουθῶ μὲ ιδιαίτερο ἐνδιαφέρον, πού τὸ χρωματίζει ζωηρότερα ἡ ἐθνικὴ μας λαχτήρα, καὶ τὴ νεώτερο λογοτεχνικὴ γραμμὴ τῆς Κύπρου. Ἄλλωστε, τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» καθρεπτίζουν πιστὰ καὶ διαφωτιστικὰ ὅλη σας τὴν πνευματικὴ δραστηριότητα καὶ κίνηση. Καὶ τὸ ὅτι μὲ συλλάβατε σήμερα ἐπ' αὐτοφῶρω μὲ διβλίο Κυπριῶτῆ ποιητῆ στὰ χέρια, παρακαλῶ νὰ τὸ θεωρήσετε ὄχι τυχαίαν ἀπόδειξη τοῦ ξεχωριστοῦ μου ἐνδιαφέροντος γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνθήση τῆς Κύπρου μας... Χαίρομαι, πού στὸ διβλίο αὐτὸ πού κρατῶ στὰ χέρια, βρίσκω κι' ἓνα στίχο, πού ἐκφράζει ἀπὸ μιὰ πλευρὰ τὴν ποιητικὴ μου:

«Μὰ ὁ στίχος δίχα Ἑλλάδα δὲν ἀξίζει.»

Κι' ἀλήθεια ἡ ποίηση τοῦ Γ. Ἀθάνα κλείνει μέσα τῆς Ἑλλάδα καὶ μόνο Ἑλλάδα! Εἰδικότερα, τραγουδαίει ὁ ποιητὴς τὴ Ρούμελη. Αὐτὸ τὸ χῶμα τῆς Ρούμελης, τὸ χῶμα, κι' ὅ,τι βλαστίζει πάνω του ἀπὸ τὴ χλόη ὡς τὸν ἄνθρωπο, τὸ τραγουδαίει μὲ τέτοια ζέση, μὲ παλμὸ τόσο ἔντονο, πού σοῦ δίνει πάνω ἀπὸ ἐνόραση, ἀπὸ εἰκόνα, ἀπὸ ἠχητικὴ ἀρμονία, κι' ἓνα ἀλλοιώτικο σκίρτημα. Εἶναι ἡ ἐπαφὴ ἡ σενεὴ πού σὲ φέρνει μὲ τὸ γνήσιο φυλετικὸ στοιχεῖο ἀνόθευτο. Γιατὶ στὴν ποίηση τοῦ Ἀθάνα ἀλλημεῖες ἐγκεφαλικά παρασκευασμένες δὲν ὑπάρχουν. Ὑπάρχει ἡ πηγάσι ἐμπνευση, ὁ αὐθορμητισμός, τὸ ἀνάβλυσμα! Ὁ στίχος του δὲ ζηταίει νὰ περιπλανηθεῖ σὲ πολὺπλοκούς δαιδάλους στριφνῆς τεχντροπίας πού τόσο τῆς μόδας εἶναι νὰ μπαίνει μέσα καὶ νὰ χάνεσαι. Δὲν κινεῖται μὲς σὲ μισόφωτα, μὲς σὲ θολοῦρες, ἔξω στὸ ξέφωτο ζεῖ καὶ ἀναπνέει. Κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο τῆς Ἑλλάδας, καὶ μὲ τὰ πλεμόνια του γεμάτα βουνησιο ἀγέρα ἀπ' τὸν Ἐπαχτο—πού εἶναι ἡ ἰδιαιτέρη πατρίδα του, καὶ

Γ. Ἀθάνας.

τὸ μεγάλο του τὸ μεράκι—τραγουδάει, καὶ τὸ τραγοῦδι του τραβάει ὀλόισια καὶ σφηνώνεται στὴ καρδιά τοῦ λαοῦ, ὅταν λέει:

«Δὲν εἶμαι ἀέτος μὲ τὰ φτερά, γεράκι μὲ τὰ νύχια,
νὰ κυνηγῶ τίς πέρδικες, νὰ πιάνω τὰ τραγόνια.
Εἶμαι ἀηδονάκι πόχτισα φωλιά στὰ πολυτρίχια
καὶ πονεμένο κελαηδῶ ν' αἰκούσουν τ' ἄλλα ἀηδόνια.»

Γεννήθηκε στὴ Ναύπακτο ὁ ποιητὴς τὸ 1893. Ἐκανε τίς γυμνασιακὲς σπουδὲς του στὴ Πάτρα, κι' ἐσπούδασε ἔπειτα νομικὰ στὴν Ἀθήνα ὅπου καὶ δικηγόρησε γιὰ ἀρκετὰ χρόνια. Στὴ δημοσιογραφία διακρίθηκε σὰν συνεργάτης τῶν ἐφημερίδων «Ἀκρόπολις»—ὑπῆρξε ὁ τελευταῖος μαθητὴς τοῦ Βλ. Γαβριηλίδη—«Πολιτεία» καὶ «Νέος Κόσμος». Τὴν ἀγάπη γιὰ τὴ ποίηση τὴν εἶχε μέσα του ἀπὸ μικρὸ παιδί ὁ Γ. Ἀθάνας, οἱ ἴδιοι του ὅμως τὸν προόριζαν γιὰ πολιτικὸ, γιὰτὶ ἀπὸ οἰκογένεια πολιτικῶν ἔβγαινε κι' ὁ κληρὸς του ἔπλεφε νὰ συνεχίσει στάδιο πολιτευομένου. Ἀνεμίχθηκε λοιπὸν στὴν πολιτικὴ, καὶ ἐξελέγηκε πέντε φορὲς βουλευτής. Διετέλεσε ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς τὸ 1936, καὶ ὀκτῶ φορὲς ὑπουργός. Ἡ πολιτικὴ δράση τοῦ πῆρε 25 ὀλόκληρα χρόνια κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ Γ. Ἀθανασιάδης—Νόβας ὑπηρετήσε μὲ ἀφοσίωση τὴ πατρίδα του. Πλάι στὴ πολιτικὴ ὅμως ἔγραφε καὶ ποιήματα. Πρῶτη του συλλογὴ ποιημάτων ἦταν τὸ «Πρῶτὸ Ἐκκίνημα» καὶ «Ἀγάπη στὸν Ἐπαχτο», ὕστερα ἔγραψε «Καιρὸς Πολέμου», «Εἰρμὸς», «Δροσεροὶ Καμηιοί». Ἀπὸ πεζὰ ἔγραψε «Τὸ Πράσινο Καπέλλα» νουβέλλα, καὶ δύο σειρὲς διηγήματα: «Δέκα ἔρωτες» καὶ «Ἀπλοῖκὲς ψυχές», ποὺ πῆρε βραβεῖο Ἀκαδημίας τὸ 1933. Εἶχε τὴν ἀτυχία κατὰ τὸν καιρὸ τοῦ ἀνταρτοπολέμου νὰ τοῦ κάψουνε τὸ σπίτι του στὴ Ναύπακτο, κι' ἔτσι ὀλόκληρη ἐργασία ἀνέκδοτη δεκαετησάρων χρόνων, κάηκε μαζὺ.

Πέρσυ, ἔκαμε τὴν ἐμφάνισή του, ὁ νέος τόμος τῆς ποιητικῆς του συλλογῆς, τὰ «Τραγοῦδια τῶν βουνῶν» ποὺ σύσσωμη ἡ ἑλληνικὴ κριτικὴ ὑποδέχθηκε μὲ θερμότητα σχόλια, καὶ ἐφέτος στὶς ἐκδόσεις «Ἄλλα» I. Μ. Σκαζίκη ἐκυκλοφόρησαν τὰ τελευταῖα ποιήματα τοῦ Ἀθάνα με τὸν τίτλο: «Εὐδοκία». 120 ποιήματα περικλείνει αὐτὸς ὁ τόμος σὲ μεγάλη ποικιλία ρυθμῶν καὶ μέτρων. 120 ποιήματα ποὺ δονοῦνται ἀπὸ πατριωτισμὸ, φυσιολατρία, ἔρωτα, λαϊκὴ θυμοσοφία, καὶ σάτιρα. Καὶ τὸ διελθίον αὐτό, ὅπως καὶ τὸ προηγούμενο, κατακυρώνουν πλέον, θὰ ἔλεγα, τὰ καθαρῶταίμα προσόντα τοῦ δημιουργοῦ τους.

Σήμερα, ἔγινε ἀκαδημαϊκὸς ὁ Γ. Ἀθάνας, κ' ὄλοι ἐμεῖς ἔχομε κάθε λόγο νὰ ἐλπίζουμε, πὼς με τὴν ἀνοδο του σ' αὐτὴ τὴν ἔδρα, θὰ ἐπιτελέσει ἔργο ἀξιόλογης ὠφελιμότητος γύρω στὰ γράμματα.

—Ποῖο θὰ εἶναι τὸ πρῶτο σας μέλημα, με τὴν εἴσοδο σας στὸ ἀνώτατο πνευματικὸ Ἴδρυμα, ποῖο σημεῖο θὰ συγκεντρῶσει δηλαδὴ περισσότερο τὸ ἐνδιαφέρον σας; ἐρωτῶ τὸν νέο ἀκαδημαϊκὸ, ὕστερα ἀπ' τὰ καλὰ λόγια ποὺ μοῦ εἶπε γιὰ τὴ Κυπριακὴ ποίηση.

—Μοῦ ἔλαχε ὁ βαρὺς κληρὸς νὰ ἐνσαρκῶσω ἐγὼ τὴν εἴσοδο «νέου αἵματος» στὴν Ἀκαδημία μας. Θὰ προσπαθῶ μὲ ὅλη μου τὴν ψυχὴ, νὰ εἶναι ἡ... αἰμοδόθησι αὐτὴ ὅσο παίρνει περισσότερο ἐπαρκῆς καὶ τονωτικὴ. Τὸ ἔργο ποῦ ἔχει νὰ ἐπιτελέσει ἡ Τάξις Γραμμάτων εἶναι εὐρὺ καὶ πολὺ σημαντικὸ γιὰ τὴν ἀνύψωση τοῦ ἔθνικου μας πολιτισμοῦ. Καθὼς εἶναι φυσικὸ ὅμως, τὸ ἐνδιαφέρον μου θὰ συγκεντρωθεῖ περισσότερο στὴν ἀναζωογόνηση τῆς λυρική μας ποίησης, σύμφωνα μὲ τὴν μεγάλη μας παράδοση.

—Ἐχετε προμελετημένα σχέδια γύρω σὲ λογοτεχνικὰ ζητήματα, ποῦ θὰ τὰ ὑποβάλατε στὴν Ἀκαδημία;

—Ἐχω ὠρισμένα σχέδια, σχέδια, τὰ ὁποῖα ἀφοῦ μελετήσω πιὸ ὑπεύθυνα τώρα, καὶ ἀφοῦ τὰ ἐπεξεργασθῶ ὥστε νὰ τὰ καταστήσω πραγματοποιήσιμα, θὰ τὰ ὑποβάλλω ἐν καιρῷ στὸ ἀκαδημαϊκὸ Σῶμα. Τὰ σχέδια μου ἀφοροῦν καὶ γενικώτερα τὸ μορφωτικὸ μας πρόβλημα, καὶ ἐιδικώτερα τὴ λογοτεχνικὴ μας ζωὴ, γιὰ τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ δημιουργηθοῦν εὐνοϊκώτεροι ὅροι. Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ μὴν εἰσέλθω σὲ λεπτομέρειες... ἐξωακαδημαϊκῶς!

—Μιλήσατε σὲ συνάδελφο ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδας γιὰ μιὰ ἀξιόλογη ἰδέα σας; Τὴν ἴδρυση «Ἰνστιτοῦτου Ἀρχαίου Δράματος» ποῦ ἐπιθυμεῖτε νὰ ἐπιδιώξετε ἀπὸ τὴ

νέα σας ἔδρα. Συγκεκριμένα ἀπὸ ποιά πλευρὰ νομίζετε θὰ μπορούσε νὰ στηριχθεῖ καλύτερα ἕνα τέτοιου εἴδους Ἰνστιτούτο, καὶ ποιούς βλέπετε σὰν ἐκτελεστικούς συντελεστές;

—Πραγματικά μίλησα σὲ ἀθηναϊκὴ ἐφημερίδα γιὰ τὴν ἴδρυση Ἰνστιτούτου Ἀρχαίου Δράματος. Εἶναι ἰδέα μου παλαιά, τὴν ὁποία ἔχω ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἐκδηλώσει καὶ σὰν ὑπουργὸς τῆς Παιδείας καὶ σὰν πρόεδρος τοῦ Διοικ. Συμβουλίου τοῦ Ἐθνικοῦ μας Θεάτρου. Τὸ Ἰνστιτούτο αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὅπωςδὴποτε ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, προορισμὸς του δὲ θὰ εἶναι ἡ ὑπεύθυνη μελέτη καὶ ἀυθεντικὴ ἔρμηνεῖα παντὸς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ Ἀρχαῖο Δράμα—ἐπεξεργασία καὶ ἔκδοσις τῶν κειμένων, ἐρευνα τοῦ θέματος τῶν μουσικῶν ὑποκρούσεων, συντονισμὸς τῶν θεωριῶν περὶ τοῦ χοροῦ. Φυσικὰ δὲν θὰ περιορισθεῖ στὴ θεωρία, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐφαρμοσμένη πράξη. Δηλαδὴ θὰ ὑπαχθεῖ στὸ Ἰνστιτούτο καὶ ἡ διδασκαλία ἀπὸ σκηνῆς τοῦ Ἀρχαίου Δράματος. Καὶ πρὸς τοῦτο θὰ πρέπει νὰ ὀργανώσῃ καὶ δυὸ παράλληλα τμήματα, τὸ φιλολογικὸ καὶ τὸ θεατρικόν. Τὸ δεύτερο τμήμα θὰ ἀποτελεῖ δίδυμον ὀργανισμὸ μὲ τὸ ἐθνικὸ μας θέατρο. Αὐτὴ περίπτωσις εἶναι σὲ γενικὴς γραμμὲς ἡ σκέψις μου γιὰ τὴν ἴδρυση καὶ τὴν ὀργάνωσις τοῦ Ἰνστιτούτου Ἀρχαίου Δράματος. Περιττὸ νὰ τονίσω πόσο σπουδαῖο κεφάλαιο τῆς ἐθνικῆς μας κληρονομίας εἶναι ἡ τραγωδία, καὶ πόσο ἡ ἀξιοποίησις της θὰ τονώσει καὶ θὰ λαμπρύνει τὴ διεθνή μας πνευματικὴ προβολή.

Αὐτὰ εἶπαμε μὲ τὸν ἐκλεκτὸ συνομιλητὴ μου, κι' εὐχῆς ἔργο θὰ εἶναι ἂν κατορθώσει νὰ προχωρήσῃ ἐπὶ τὴν πραγμάτωσις τοῦ μεγαλεπήθουλου τούτου σχεδίου του. Εὐχῆς ἔργο, ἂν βρῇ τὴν πρέπουσα κατανόησις καὶ συμπαράστασις.

Ὅπως θὰ μάθατε ἴσως, ὁ κ. Ἀθανασιάδης—Νόβας ἐδήλωσε πὼς μετὰ τὴν ἐκλογὴν του ἐπὶ τὴν Ἀκαδημία, ἀποσύρεται ἀπὸ τὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν. Αὐτὸ θὰ πεῖ πὼς σκέπτεται ν' ἀφοσιωθεῖ πληρέστερα ἐπὶ τὴν Ἀκαδημία, καὶ στὲς λυρικές του δημιουργίες. Κι' ἀσφαλῶς θὰ ἔχει ἀκόμα νὰ μᾶς δώσει ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ ἑαυτοῦ του, ὁ ποιητὴς. Θὰ ἔχει ἀκόμα πολλὴ «Ἑλλάδα» νὰ μᾶς δώσει αὐτὸς ὁ «ἑαυτός» του ποῦ εἶναι τόσο σπικτὰ μὲ τὴν ἑλληνικὴν γῆν ζυμωμένος, ὥστε νὰ διαλαλεῖ μὲ ὀρμέμφυτη συναίσθησις:

Βγήκα μὲς' ἀπ' τὰ σπλάχνα τοῦ λαοῦ.
Τὸν ἀγνώστο εἶχα ποιητὴ πατέρα
ποῦ τραγουδοῦσε κι' ἔπαιζε φλογέρα
κοιτώντας ἀπ' τὴν ῥάχη τοῦ βουνοῦ
τοὺς κάμπους καὶ τὶς θάλασσες πρὸ πέρα...

Μὲ τὰ δικά του μάτια τὰ ὅλο φῶς
κοιτῶ κι' ἐγὼ τὴν ὀμορφίαν τοῦ κόσμου,
ποῦ γίνεται ἀπολέμητα δικὸς μου
σὰ νᾶμαι μὲ τὸν Πλάστην τοῦ ἀδερφός,
σὰ νᾶναι ὁ Νόμος ὑποταχτικός μου.

Σοφία μου εἶναι ἡ πείρα τῆς ζωῆς,
κι' ὁ ζωντανὸς παλμὸς τοῦ ἀγνοῦ μου στήθους,
τοῦ ἀνώνυμου ὁ παλμὸς εἶναι τοῦ πλήθους,
ποῦ μὲ μιᾶς θείας τῆς δυνάμει ἐμπνοῆς
συνθέτει καὶ τοὺς νόμους καὶ τοὺς μύθους!

Παιδί σου εἶμαι, λαέ μου, ἀπλό, πιστό,
δίχως ἀγγελοκρούσματα καὶ δίχως
ἀγιάτρευτες ἀγκοῦσες ἐνδομύχως.
Στὸ πέρασμα τοῦ Χρόνου ἄς ξεχαστῶ,
κι' ἄς ἐπιζήσει μόνον ἕνας μου στίχος!

ΣΕΡ ΛΩΡΕΝΣ ΟΛΙΒΙΕΡ

ΜΙΑ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΜΕΓΑΛΟΝ ΑΓΓΛΟ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗ

Όταν βρέθηκα στο τραίνο, πηγαίνοντας από το Λονδίνο στο Στράτφορντ-ον-Αϊθον, τη γενέτειρα του Σαίξπηρ, ξαναδιάβασα τη «Δωδεκάτη Νύκτα» κι' ύστερα τις κριτικές των Άγγλικών εφημερίδων για το ανέβασμά της από το δυναμικό συγκρότημα του Shakespeare Memorial Theatre. Πήγαίνα να παρακολουθήσω τις παραστάσεις του φετινού Φεστιβάλ Σαίξπηρ και να συναντήσω ύστερα το διάσημο έρμηνευτή και μελετητή του Σαίξπηρ, τόν Σερ Λώρενς Όλιβιερ.

Όταν έφθασα στη Σαίξπηρική γενέτειρα είχε σχεδόν βραδυάσει και οι ώρες—μάλλον οι στιγμές—που μεσολαβούσαν ως τη βραδυή παράσταση δέν ήταν αρκετές για να απολαύσουμε τη μαγευτικότητα του τοπίου και την άρμονία των χρωμάτων που άφθονα παρέχει η Σαίξπηρική γενέτειρα στους πολυπληθείς επισκέπτες της, μα και στους λίγους κατοίκους της, που είναι πολύ υπερήφανοι για τόν μεγάλο άνδρα που γεννήθηκε εκεί.

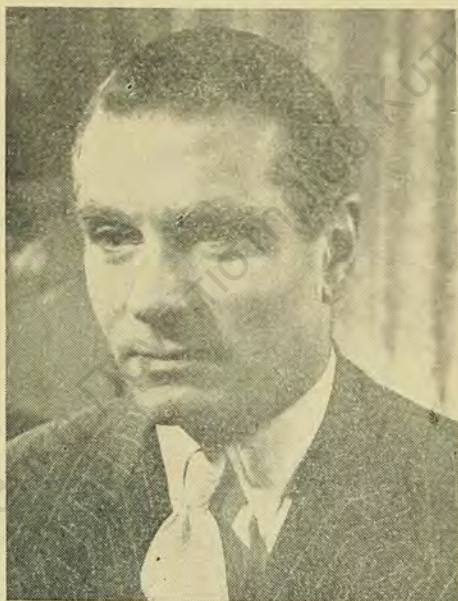
Έτσι σέ λίγο βρεθήκαμε στο θέατρο: ένα ωραιότατο κτίριο, κτισμένο ανάμεσα σέ ψηλόκορμα καταπράσινα δένδρα και στό ποταμό Αϊθον, που δίδει συγχρόνως τη μεγαλοπρέπεια της παλιάς εποχής και την επιβλητικότητα και τις ανέσεις τών συγχρόνων θεάτρων.

Παιζόταν η σπάνια ανεβαζόμενη κωμωδία «Όλα είναι καλά όταν τελειώνουν καλά». Το έργο αυτό δέν είναι από τά καλύτερα δημιουργήματα του Σαίξπηρικού δαιμονίου, χάρις όμως στην καλή του έρμηνεία στάθηκε στη σκηνή πολύ καλά. Έκτός από την ήθοποιία βαυμάσαμε τόν πλούτο τών ένδυμασιών, την τόσο γρήγορη έναλλαγή τών σκηνογραφιών, την εξαιρετη ακουστική του θεάτρου και την καθαρή άρθρωση τών έρμηνευτών της Σαίξπηρικής αυτής κωμωδίας.

Την άλλη μέρα τό πρωί έπισκεφθήκαμε τό σπίτι που γεννήθηκε ό Σαίξπηρ, τό μνημείο του Gower με τούς Σαίξπηρικούς τύπους, την περίφημη εκκλησία Holy Trinity, τό Σχολείο, τό Harvard House, τά σπίτια τών διαφόρων μελών του Σαίξπηρικού γενεαλογικού δένδρου και τά άλλα αξιοθέατα της γραφικής αυτής πόλεως.

Στις 2.30' μ.μ. πάλι στό θέατρο για τή «Δωδεκάτη Νύκτα» με τόν Σερ Λώρενς Όλιβιερ στό ρόλο του Μαλβόλιο, την επίσης διάσημη γυναίκα του Βίβιαν Λή ως Βαϊόλα και τόν Κέιθ Μίτσελλ ως Δούκα Όρσινό. Σκηνοθέτης ό Σερ Τζών Γκίλκατ. Μουσική του Λέσλυ Μπρίτγουοιτερ και σκηνογραφίες—κοστούμια από τόν Μάλκολμ Πράιτ. Η παράσταση άφωγη' ό κάθε ήθοποιός έκινείτο στην σκηνή με τέτοια φυσικότητα και ύπακοή στό πνεύμα του σκηνοθέτη που δε ξεχώριζε κανείς πρόσωπα, μα θαύμαζε τό σύνολο. Θα ήταν όμως άδικία αν σ' αυτή τη γενική διαπίστωση δέν υπογραμμίζαμε την εξαιρεση που παρουσίασε ό Μαλβόλιο του Σερ Λώρενς, για τόν όποιο όμως ως άφήσουμε τόν ίδιο τόν Σερ Λώρενς να μάς μιλήσει.

Μετά την παράσταση με περίμενε στό καμαρίνι του. Όταν βρέθηκα εκεί του έφίξα τό χέρι και τόν συνεχάρηκα για τις αλησμόνητες στιγμές άνώτερης ύποκριτικής τέχνης που μάς χάρισε με τόν τόσο ανθρώπινο Μαλβόλιό του. Μετά τη γνω-

Σερ Λώρενς Όλιβιερ.

ριμία μας και τις κουβέντες γύρω από την 'Ελλάδα και την Κύπρο έπρεπε ν' αρχίσομε τις έρωτήσεις μας για τις απόψεις του γύρω από τὰ σύγχρονα καλλιτεχνικά θέματα.

Δὲν εἶχα βέβαια ετοιμάσει ἀπὸ πρὶν ἐρωτηματολόγιο καὶ τὰ τέτοια καὶ ὅπως ἦταν φυσικὸ ἀρχίσαμε ἀπὸ τὴ «Δωδεκάτη Νύκτα», τὴν τελευταία δημιουργία του. Πολὺ χάρηκε ὅταν τὸν διαβεβαίωσα ὅτι δὲν πρόκειται νὰ τὸν ρωτήσω... τί φαγητὰ τοῦ ἀρέσουν ἢ ποιὰ... εἶναι ἡ ὡραιότερη ἠθοποιός, γιατί—τοῦ ἐξήγησα—ὀτι τόσο στὴν 'Ελλάδα ὅσο καὶ αὐτὴν Κύπρο δὲν τὸν βλέπουν μόνο σὰν κινηματογραφικὸ ἀστέρα πρῶτου μεγέθους, ἀλλὰ καὶ σὰν μιὰν ἐξέχουσα πνευματικὴ φυσιογνωμία μὲ πολυπλευρὴ μόρφωση, σὰν ἕνα δυναμικὸ σκηνοθέτη καὶ βαθὺ μελετητὴ τοῦ Σαίξπηρικοῦ ἔργου καὶ σὰν μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες προσωπικότητες ποῦ ἔχει νὰ ἐπιδείξει ἡ σημερινὴ 'Αγγλία στὸν τομέα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης.

Τὸν ρώτησα λοιπὸν πῶς ἔνοιωσε τὸν Μαλβόλιο καὶ τί ἤθελε νὰ μᾶς παρουσιάσει μὲ τὴν ἐντελῶς πρωτότυπη—καὶ ὀλότελα δική του—ἐνοάρκωση τοῦ δύσκολου αὐτοῦ ρόλου. Βέβαια ἡ πρόθεσι τοῦ ἦταν ὀλοφάνερη στὸν ἔμπειρο θεατῆ, ἤθελα ὅμως περισσότερα πᾶνω σ' αὐτὸ γιατί εἶχα ὑπ' ὄψη μου τὶς συζητήσεις καὶ διαφωνίες τῶν κριτικῶν του. ("Ἄν εἶναι δυνατόν ποτὲ νὰ συμφωνήσουν οἱ κριτικοί!). Ἐνῶ ετοιμαζόταν νὰ ἀπαντήσει κτυπὰ καὶ πάλιν ἡ πόρτα καὶ μπαίνει ὁ Σέρ Μάλκολμ Σάρτζεντ, ἄλλη καλλιτεχνικὴ φυσιογνωμία—τῆς μουσικῆς ζωῆς—τῆς 'Αγγλίας. Μετὰ τὶς συστάσεις ἡ κουβέντα περιστρέφεται γύρω ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα καὶ τὶς ἀναμνήσεις τοῦ "Ἀγγλοῦ ἀρχιμουσικοῦ ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψή του στὴν Ἀθήνα καὶ τὴ γνωριμία του μὲ τὴ Βασιλικὴ μας οἰκογένεια καὶ τὸ 'Ελληνικὸ κοινὸ, στὸ ὁποῖο παρουσιάσθηκε πρὸ ἐτῶν διευθύνοντας τὴν Κρατικὴ Ὀρχήστρα στὸ Ὠδεῖο Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Μιλῆσαμε ὕστερα—ὄρθιοι κ' ὀ τρεῖς ἀφοῦ μόνο μιὰ καρέκλα ὑπῆρχε στὸ καμαρίνι—γιὰ τοὺς Δελφούς, τὴν Ἐπίδαυρο καὶ τὴν ἀρχαία τραγωδία καὶ ὕστερα γιὰ τὴ μουσικὴ στὴν 'Ελλάδα, ὡς καὶ γιὰ τὶς τελευταῖες ἐμφανίσεις τοῦ Σέρ Μάλκολμ στὸ Λονδίνο.

Σὲ μιὰ στιγμή, ὅπως τοὺς χαϊρῶμεν καὶ τοὺς δυὰ μαζύ, λέω στὸν Σέρ Λῶρενς: «Τώρα καταλαβαίνω γιατί ἀγαπᾶτε τὴ μουσικὴ Χαίντελ τόσο, γιατί ἔχετε φίλο τὸν Σέρ Μάλκολμ ποῦ εἶναι ὁ ἀριστος ἐρμηνευτὴς του». Ἐνῶ γελοῦσαμε γιὰ τὴν παρατήρησή μου, ὁ Σέρ Μάλκολμ πρόσθεσε: «Κι' ἐγὼ ἀγάπησα τὸν Σαίξπηρ γιατί ὁ Λῶρενς εἶναι ὁ ἀριστος ἐρμηνευτὴς του. Ἐτσι ἡ φιλία μας ἔγινε αἰτία ὥστε ὁ Σαίξπηρ νὰ κερδίσει ἀκόμη ἕνα ὄσασδὸ (ἐμένα) χάρις στὸν Λῶρενς καὶ ὁ Χαίντελ ἀκόμη ἕνα λάτρη (τὸν Λῶρενς) ἐπειδὴ διευθύνω ἐγὼ τὶς συνθέσεις του».....

Καὶ μέσα στὴ τόσο φιλικὴ αὐτὴ ἀτμόσφαιρα ἔφυγε ὁ ἀρχιμουσικὸς καὶ ὁ Σέρ Λῶρενς—συνεχίζοντας τὸ φαγητὸ του—μοῦ ἀπάντησε στὴν ἐρώτησή μου γιὰ τὸν νέο του ρόλο ὡς ἐξῆς:

—«Ἀρετὰ ἔχουν εἰπωθεῖ γιὰ τὸ ρόλο τοῦ Μαλβόλιο. Ἐγὼ τὸν εἶδα σὰν ἕνα ἀληθινὸ πρόσωπο καὶ θέλησα νὰ τὸν κάμω ἕναν ἄνθρωπο διαφορετικῆς κοινωνικῆς τάξεως. Ἡ «Δωδεκάτη Νύκτα» εἶναι μιὰ κωμῶδια ἔρωτος καὶ θὰ ἦταν πιὸ ἐλκυστικὸ καὶ διασκεδαστικὸ ἂν ὁ Μαλβόλιο ἦταν ἕνα ἀληθινὸ πρόσωπο».

Ἐνῶ ἔλεγε αὐτὰ ἀνοίγει πάλιν ἡ πόρτα καὶ ἕνας ἄλλος Σέρ μπαίνει μέσα. Ὁ σκηνοθέτης τῆς «Δωδεκάτης Νύκτας» καὶ διάσημος ἐρμηνευτὴς Σαίξπηρικών ρόλων Σέρ Τζῶν Γκίλκατ. Ὅταν ἔφυγε ὁ Σέρ Τζῶν ἦταν ἐπόμενο νὰ τὸν ρωτήσω γιὰ τὸν «Ἄμλετ», γιατί ὁ Σέρ Τζῶν θεωρεῖται ἀκόμη ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς καλύτερους ἐνσαρκωτῆς τοῦ «Ἄμλετ σ' ὄλο τὸν κόσμο. Τὸν πληροφοροῦσα ὅτι ἡ μεγάλὴ αὐτὴ σκηνοθετικὴ ἐρμηνευτικὴ (ἀλλὰ καὶ ἐμπορικὴ) κινηματογραφικὴ ἐπιτυχία του θὰ παιχθεῖ προσεχῶς ἀπὸ τὸ Βασιλικὸ Θέατρο Ἀθηνῶν μὲ τὸν Ἄλ. Μινωτή, κ' ὕστερα μιλῆσαμε γιὰ τὴ δική του ἐρμηνεία καὶ συμφώνησα μαζύ του πῶς ἡ σωστότερη ἐρμηνεία εἶναι ὁ τόνος τῆς μελαγχολίας ποῦ ἔδωσε στὸν Ἄμλετ ὁ ἴδιος στὸ ἀληθινόντο ἐκεῖνο ἔργο ποῦ ἔθαυμασε ἡ Κύπρος πρὸ ἐξαετίας περίπτου καὶ ποῦ μαζύ μὲ τὸν «Ἐρρίκο τὸν Ε'» προκάλεσαν πραγματικὴ ἀναστάτωση στοὺς καλλιτεχνικοὺς κύκλους τῆς ἐποχῆς μας.

Μοῦ μίλησε μὲ μεγάλῃ ἐκτίμηση γιὰ τὸν Σέρ Τζῶν Γκίλκατ καὶ μοῦ εἶπε ὕστερα ὅτι τὸ 1935 παίζανε ἐναλλάξ στὸν «Ρωμαῖο καὶ Ἰουλιέττα» ἀπὸ τότε φαίνεται ἀρχίσαν καὶ οἱ δυὸ ν' ἀνεβαίνουν τὰ σκαλοπάτια τῆς καλλιτεχνικῆς δόξας, ποῦ γιὰ μὲν τὸν Σέρ Τζῶν (ποῦ εἶναι ἀρχαιότερος) ἔφθασε σήμερα στὸ ἀποκορύφωμά της, ἐνῶ ὁ μεγάλος συνομιλητῆς μου, ποῦ εἶναι μόνο 47 ἐτῶν—κατὰ τὴ φράση ἐνὸς Ἄγ-

γλου θεατρικού κριτικού—«πέρασε από την όρμη τῆς ἀνοίξεως στὴ λάμψη τοῦ θε-
ρους». Ἐπομένως ἔχει ἀκόμη μέλλον. Τέλειωσε πρὸ μηνῶν τὸ γύρισμα τῆς νέας ται-
νίας του «Ριχάρδος ὁ Γ'» ὅπου εἶναι πάλιν ὁ σκηνοθέτης καὶ ὁ πρωταγωνιστὴς καὶ
κατὰ τὴν προσηχὴ περίοδο τοῦ Σαίξπηρικοῦ Φεστιβάλ στὸ Στράτφορντ θὰ ἐμφανισθεῖ
ὡς «Μακβέθ» στὸ ὁμώνυμο ἔργο μὲ Λαίδη Μακβέθ τὴν ἀγαπημένην του γυναῖκα Βίβιαν
Λη καθὼς καὶ στὸ σπάνια παιζόμενον ἔργο «Τίτος Ἀνδρόνικος» ὅπου τὸ ζεῦγος Ὀλί-
βιερ θὰ ἐρμηνεύσει τοὺς ρόλους τοῦ Τίτου καὶ τῆς Λαβίνια.

Ἡ ὥρα ὅμως εἶχε περάσει καὶ ἔπρεπε νὰ τὸν ἀφήσω νὰ ἐτοιμασθεῖ γιὰ τὴν βρα-
δυνὴ παράσταση τῆς «Δωδεκάτης Νύκτας» στὴν ὁποία παρευρέθηκε καὶ ἡ Δούκισσα
τοῦ Κέντ μὲ τὴν Πριγκίπισσα Ἀλεξάνδρα. Ἀστειεύομενος τὸν φοβέρισσα ὅτι κατὰ τὴ
βραδυνὴ παράστασιν θὰ κάμω συγκρίσεις, μὲ διαβεβαίωσα ὅμως ὅτι δὲν ὑπάρχει κα-
μιὰ ἀπολύτως διαφορὰ, μόνο πού-τὸ κοινὸ εἶναι πρὸς θερμὸ στὶς βραδυνές. Καὶ πρά-
γματι τὸ κοινὸ καὶ στὶς δυὸ παραστάσεις τὸν ἀποθέωσα.

Ἐνῶ ἐτοιμαζόμενον νὰ φύγω τὸν ρώτησα γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ «Μακβέθ», μού
εἶπε ὅμως πὼς δὲν συνηθίζει νὰ προβαίνει σὲ δηλώσεις πρὶν ἀπὸ τὴν πρεμιέρα τοῦ
ἔργου.

Τὸν εὐχαρίστησα γιὰ τὶς τόσο εὐχάριστες στιγμὲς ποῦ μού χάρισε καὶ τοῦ εἶπα
ὅτι γιὰ τὶς ἄλλες πληροφορίες γύρω στὴ ζωὴ του... θὰ κοιτάξω τὸ Λεξικόν!

Λοιπὸν ὁ Σερ Λῶρενς Ὀλίβιερ γεννήθηκε τὸ 1908 καὶ εἶναι γυιὸς ἱερέως· σπού-
δασε στὴν Ὁξφόρδη, σὲ ἡλικία ὅμως 19 χρονῶν ἐγκατέλειπε τὸ Πανεπιστήμιον· γιὰ
ν' ἀφοσιωθεῖ ἀποκλειστικὰ στὸ θέατρο. Ὁ πρῶτος του ρόλος στὸ Λονδίνο ἦταν τὸ
1928 στὸ δράμα τοῦ Τέννισον «Χάρολδ».

Τὸ 1944 τὸν ἀπέσπασαν ἀπὸ τὴν μονάδα ἀεροπορίας τοῦ ναυτικοῦ ὅπου ὑπηρε-
τοῦσε γιὰ νὰ τὸν διορίσουν συνδιευθυντὴ τοῦ θεάτρου «Ὀλντ Βικ» ὅπου εἶχε ἦδη
γνωρίσει μεγάλες ἐπιτυχίες ὡς Μακβέθ, Ἀμλετ, Ριχάρδος Γ', Οἰδίπους κλπ.).

Ἐν τῷ μεταξύ παντρεύτηκε τὴν ἀλησμόνητην πρωταγωνίστρια τοῦ «Ὅσα παίρνει
ὁ ἄνεμος» Βίβιαν Λη καὶ ἐμφανίστηκε μαζί της στὴ «Λαίδη Χάμιλτον» ὡς Νέλσον,
ὡς Καίσαρας στὴν «Κλεοπάτρα» τοῦ Μπέρναντ Σῶ, ὡς Ἀντώνιος στὴν «Κλεοπάτρα»
τοῦ Σαίξπηρ, στὴ «Ρεβέκκα», στὸν «Πύργον τῶν καταγιγῶν» καὶ σ' ἄλλες κινηματο-
γραφικὲς καὶ θεατρικὲς δημιουργίες.

Ἡ φήμη του ἀπλώθηκε σ' ὅλο τὸν κόσμον. Δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἀμφιβολία
ὅτι σὲ λίγα χρόνια ὁ Σερ Λῶρενς Ὀλίβιερ, ὁ δυναμικὸς αὐτὸς ἠθοποιὸς μὲ
τὸ πολυσύνθετο ταλέντο καὶ τὴ θάθειά καὶ πολὺπλευρὴ μὀρφωση, ὁ τολμηρὸς αὐτὸς
σκηνοθέτης καὶ μεγάλος ἐρμηνευτὴς τῶν Σαίξπηρικῶν ρόλων, θὰ ἀναγνωρισθεῖ διε-
θνῶς σὰν ὁ σπουδαιότερος ἠθοποιὸς τῶν μέσων τοῦ αἰῶνος μας. Γιατὶ λατρεύει τὸ
θέατρο, γιατί ξέρει πάντα τί θέλει καὶ τὸ ἐπιτυγχάνει μὲ ἐργατικότητα καὶ ἐπιμονή.

ΧΑΡΗΣ Δ. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

Α Ν Ο Ι Ε Ι Α Τ Ι Κ Ο

Παντοῦ τὸ φῶς!... Ἡ Ἄνοιξι
λάμπει στὴν κάμαρά μας.
Μυριάδες φλόγες στοὺς ἀφρούς,
ἐντὸς κι' ὀλόγουρά μας.

Ὁ Ἀπρίλης ρέει στὶς φλέβες μας
ξανθὸς κι' ἄγνός — χαρὰ μας —
φωτοβολοῦν, μιὰ χρυσαφιὰ
λάμψη, τὰ κύτταρά μας.

Γ. Ι. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

MARY O'CONNOR

Ἡ Mary O' Connor ἦταν τότε, στὰ 1937, τριανταοκτὼ χρονῶν. Γύριζε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, διασχίζοντας ἕνα παγωμένο δρόμο τῆς Cleveland, ὅπου γεννήθηκε στὰ 1899. Ξαφνικά γλιστρά στὸν πάγο καὶ πέφτει. Καὶ παθαίνει βλάβη στὴν σπονδυλικὴ στήλη. Μὲ θαυμαστὴ ἐγκάρτηση ἀντέξε τις φοβερὲς δοκιμασίες διαφόρων νευρολογικῶν θεραπευτικῶν μεθόδων γιὰ νὰ κατορθώσει νὰ ἀνασταλεῖ ἡ νόσος τῆς καὶ νὰ κινηθοῦν τὰ χέρια τῆς ἀπὸ τὸ καθ' ὅλα ὡς τὸ λαϊμὸ παράλυτο κορμί τῆς.

Κάποτε, προτοῦ καθηλωθεῖ μόνιμως σὲ οἶκο ἀνιάτων στὴ Φιλαδέλφεια, ἡ Mary O' Connor τραγούδησε στὴν ὄπερα (1934—37) κι' ἐσκότισε στὰ παρασκήνια ὅλο ἐκεῖνο τὸν κόσμο τοῦ μουσικοῦ θεάτρου. Μὲ τὴν καθήλωσή τῆς, ὅλη ἡ καλλιτεχνικὴ τῆς φλόγα διοχετεύτηκε πιά στὴ συγγραφικὴ καὶ τὴ ζωγραφικὴ. Ἰδίως στὴν ποίηση. Ξεπέρασε τὰ χίλια πεντακόσια ποιήματα, ποὺ φιλοξενήθηκαν σὲ ἑκατοντάδες περιοδικὰ, βιβλία καὶ ἀνθολογίες στὴν Ἀμερική, Ἀγγλία, Βέλγιο κι' ἄλλου. Πλάι στὸ στίχο τῆς εἶναι τὰ μικρά τῆς διηγήματα, τὰ ἄρθρα καὶ τὰ σκίτσα. Καὶ δίπλα σ' ὅλα αὐτὰ μιὰ ὑψηλὴ, καθαρῶς πνευματικὴ φιλανθρωπικὴ δράση.

Στὴν ποίηση ἡ Mary O' Connor ἔδωσε τὸν καλύτερό τῆς ἑαυτό, ἐκεῖνο τὸ λεπτὸ αἰθερικὸ «κάτι» τὸ καθαρὸς θεῖο, ποὺ κρύβουμε στὰ βάθη μας. Ἐκεῖνο ποὺ πήγασε ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν ἀγάπη, τὸ κύριο συστατικὸ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἔχι ἀπλῶς τὸδῶσε στὴν ποίηση. Πάσκιζε νὰ τὸ κυκλοφορήσει παντοῦ καὶ νὰ δώσει στὸν κόσμο, ὅλων τῶν στρωμάτων, τὴ χαρὰ τῆς ποίησης. Κάπου λέει: «Ἡ ποίηση εἶναι ἡ γλώσσα τῆς ζωῆς, ἡ ὀρατὴ μαγεία τῶν λέξεων ποὺ ἐκφράζει τὸν ἑσωτερικὸ καρδιακὸ χτύπο τῆς ἀνθρωπότητος». Καὶ ἴδρυσε γι' αὐτὸ τὴ μέρα τῆς ποίησης στὴν Πενσυλβανία. Ἡ μέρα αὐτὴ εἶναι οἱ δεκαπέντε τοῦ Ὀκτώβρη. Τὴ μέρα τοῦτῃ στὰ σχολεῖα, στὶς ἐκκλησίες, στὶς βιβλιοθήκες, στοὺς ραδιοσταθμοὺς καὶ στοὺς συλλόγους ἀφιερώνεται εἰδικῶς ὠρισμένη ὥρα γιὰ τὴν ἀνάγνωση ποιητικῶν ἔργων.

Ἡ Mary O' Connor ἔχει ἀναγνωρίσει ἕνα μικρὸ μέρος τοῦ διασκορπισμένου τῆς ποιητικοῦ ἔργου σὲ τέσσερις εἰκονογραφημένους ἀπὸ τὴν ἴδια τόμους, τοὺς ἐξῆς: «Ἡ Μετέωρη Φλόγα», «Ταμεῖα Σκέψης», «Στοχασμῶν Σωροῖ», καὶ «Πιὸ Πολλοὶ Στοχασμῶν Σωροῖ». Δίπλα στὶς συλλογὲς αὐτὲς στίχων εἶναι καὶ μία συλλογὴ εἰκονογραφημένων ἱστοριῶν «Φανάρια στὴ Νύχτα». Στὸ συγκεντρωμένο αὐτὸ ἔργο φαίνεται τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς Τέχνης τῆς. Ἡ «ἀνθρωπιὰ» κυρίως εἶναι τὸ βάθος τοῦ ἔργου τῆς O' Connor. Μιὰ ἀνθρωπιὰ τελείως γυναικεία μὰ τόσο εὐλικρινὴς καὶ ἀνεβασμένη σὲ αἰσθητικὰ ἐπίπεδα ποὺ ἀγκαλιάζει ἕνα σωρὸ θέματα καὶ περιστατικὰ καὶ πὺ εἶναι πάντοτε αἰσιόδοξη καὶ πάντοτε ὠραία. Θὰ μπορούσα ν' ἀναφέρω γνῶμες πολλῶν κριτικῶν καὶ αἰσθητικῶν γιὰ τὸ ἔργο τῆς O' Connor. Π-ριορίζομαι σὲ λίγους λακωνικοὺς χαρακτηρισμοὺς γι' αὐτὴν: «Εἶναι ὑψηλὴ ἰέρεια τῆς θεῖας Τέχνης, ποὺ λέγεται ἀληθινὴ ποίηση» (Wood). «Κατὰ τὴ γνώμη μου ἡ μεγίστη τῶν σημερινῶν ποιητῶν» (Lee). «Οἱ στίχοι καὶ τὰ σκίτσα τῆς εἶναι ἀσυνήθη σὲ τεχνικὴ καὶ περιεχόμενα» (Lippincott). Καὶ ἄλλα.

Ἡ ζωγραφικὴ τῆς Mary O' Connor ἀφορὰ σκίτσα μὲ μελάνι, νερομπογιές (ποὺ ἔχει ἰδιαιτέρη ἐπιτυχία) καὶ λάδια. Ἐχει ἐκθέσει ἀρκετὲς φορὲς ἔργα τῆς. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ περιλαμβάνονται πιά στὴν Ἐθνικὴ Πινακοθήκη (Οὐάσιγκτον) καὶ σ' ἕνα σωρὸ ἄλλες Πινακοθήκες.

Τὸ ἔργο τῆς Mary O' Connor ἔχει ἀναγνωριστεῖ εὐρύτατα. Ἡ ποιήτρια κέρδισε ἕνα σωρὸ φιλολογικὰ βραβεῖα καὶ διακρίσεις, ἔχει περιληφθεῖ τιμητικῶς στὴ δύναμη πολλῶν λογοτεχνικῶν σωματείων καὶ ἔχουν γράφει γι' αὐτὴν πολλοὶ δόκιμοι συγγρα-

Mary O'Connor.

φείς στὸν περιοδικὸ τύπο ἢ μιλήσανε γι' αὐτὴν ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο.

Δίπλα ὅμως ἀπὸ τὴν καλλιτεχνικὴ τῆς ἐπίδοση στέκει σ' ἕνα ὑψηλὸ πεδίο ἡ φιλανθρωπικὴ τῆς δράση. Ἡ μόνιμη καθήλωσή της στὸ κρεβάτι πάνω στὴν ἀνθηση μάλιστα τῆς νιότης κι' ἀφοῦ γνώρισε τὴ ζωὴ καὶ τὶς χαρὲς τῆς, εὐκόλα τὴν ὠδήγησε διὰ τῆς ἀπελπισίας στὴν αἰσιόδοξη ἐνατένιση τῆς ζωῆς. Λησμόνησε τὸν ἑαυτὸ τῆς κι' ἔπαψε πιά νὰ δείχνει οἶκτο γι' αὐτόν. Καὶ κοίταξε τοὺς ἄλλους, ὅσους πάσχουν ὅμοια σὰν κι' αὐτὴ, μὰ πού δὲν ἔχουν τὴν ψυχικὴ δύναμη νὰ περάσουν στὴ χώρα τῆς αἰσιοδοξίας. Κάπου ἡ ἴδια λέει: «Ἐπειδὴ ἕνα ἄτομο ἔχει πεθάνει ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω δὲν ὑπάρχει λόγος πού ἐπιβάλλει νὰ πεθάνει ἀπὸ τὸν τράχηλο κι' ἄπάνω. Ὅταν κάτι κάνεις γιὰ τοὺς ἄλλους, δὲν ὑπάρχει τόπος νὰ νοιώσεις οἶκτο γιὰ τὸ ἄτομό σου».

Ἡ φιλανθρωπικὴ τῆς δράση γίνεται μὲ δυὸ κυρίως τρόπους: μ' ἕνα τετρασέλιδο φυλλάδιο, πού βγαίνει τέσσερις φορές τὸ χρόνο, τὸ «Ἐνα Λεπτὸ Κερί», καὶ πού μοιράζεται δωρτὰν στὰ νοσοκομεῖα ἀνιάτων, στὶς φυλακὲς καὶ σὲ παρόμοια ἰδρύματα. Καὶ σὲ καθημερινὴ ἀλληλογραφία μὲ ἑκατοντάδες πασχόντων, στοὺς ὑπείους προσπαθεῖ νὰ ἐνσταλάξει τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀγάπη τῆς ζωῆς.

Προτοῦ κλείσω τὸ σημειῶμά μου αὐτὸ γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ Mary O' Connor θὰ ἀναφέρω κάτι χαρακτηριστικὸ τῶν προσπαθειῶν τῆς: «Εἶναι οἱ ποιητὲς πού ἔχουν διαδώσει τὰ ἰδεώδη τῆς ἀδελφοσύνης», λέει. Καὶ αὐτὸ κάνει.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

MARY O'CONNOR

ΜΙΑ ΤΟΣΗ ΔΑ ΣΤΑΛΙΑ ΟΥΡΑΝΟ

Δὲν πεθυμῶ νέους κόσμους νᾶχα,
μῆτε φτερά γιὰ νὰ πετῶ.
Τὴν πού μπορῶ ζητάω μονάχα
τὴν τόση δὰ σταλιά οὐρανό.

Μακρὰ μου τ' ὄνειρο ὡς πετάξει
καὶ στέκει ἡ μοῖρα στὸ πλευρό,
μικρούλα ἐκπλήρωση θὰ στάξει
στὴν τόση δὰ σταλιά οὐρανό.

Τρέχει ἡ καρδιά γιὰ θέες μεγάλες,
μὰ ὡστόσο πρέπει νὰ πεισῶ
πὼς δὲν ὑπάρχουν χάρες ἄλλες
ἀπὸ τὴ μιά σταλιά οὐρανό.

ΑΝΘΡΑΚΩΡΥΧΟΣ ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ

Ὅπου οἱ σκιὲς ἀδράχνουν τὴν καρδιά
καὶ μ' ἀνθρακίτη σκόνη περιζώνουν
πιὰ τὴν ψυχὴ, πού σκέψη ἀργυρὰ
δὲ φαίνεται, κι' ἐρέβη καρφισώνουν
τῶν τρυπανιῶν τ' ἀχολογήματα,
ὅλη τὴ μέρα δούλευε. Κι' ὅλη ὥρα
στὰ βελουδάτα ὑπόγεια σκοτάδια
θαγόνια γέμιζε μὲ μαύρη ὀπώρα
χωμάτου δίχως τ' Ἀπριλιοῦ σημάδια
ἀπὸ μιά τρύπα νὰ ξεχύσουν φῶς.
Μαύρη δουλιὰ πασπαλισμένη αἰθάλη.
Τὸν καστανὸ λοφίσκο κάθε αὐγὴ,
ὅπου σπιτάκια καθισμένα πάλι
σ' ἀλλόκοτο ἕνα φῶς κυρτὰ ἀγναντεύουν,
θ' ἄφηνε, παίρνοντας μι' ἀνασεμίαν

βαθιά για να γεμίσει τὰ πού ρεύουν
πλεμόνια στοῦ ὄρυχείου τῆ βραδυά.
Μιά ἀπὸ ἥλιο νηστεμένη χαραυγή,
κομμάτι χρυσαφί, ἓνα κρόκο μπήγει
στοῦ μυτεροῦ του σκούφου τὴν κορφή
κι' Ἄνοιξη θάρρεψες πὼς βγῆκε λίγη.

ΚΛΕΙΣΕ ΤΗΝ ΠΥΛΗ

Ἔχουν τὰ μάτια, μὰ ποτὲ δὲν ἀντικρύσαν
τοὺς φίλους π' ἄξιζαν πολλή στοργή.

Ἔχουν ἀκοή, μὰ τῆς φιλίας δὲ ζῆσαν
τὴν εὐθυμη, λαλήστρα μουσικὴ.

Ἔχουν μιλιὰ, μὰ για νὰ ποῦν ἀργῆσαν:
οἱ φίλοι ἐφύγαν πίσω ἀπ' τὴν αὐλή.

ΟΙ ΜΟΥΣΕΣ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ

Ὅταν τὸ φῶς τῆς μέρας πλάγιασε
στῆς γῆς τῆ μαύρη κεφαλή,
ἢ σιγαλιά πού τὴν περιζῶνε
ἔγινε μιά λεπτὴ κλωστή.

Τὰ ζεύγη τῶν πουλιῶν πού ψάλλανε
στὸν καταρράχτη τὸν ψαλμό,
ἀγγίζοντας τ' αὐτί μου, παίξανε
στ' ἄσπρο χεράκι τ' αὐγινό.

Ἄν καὶ τὰ χέρια τ' ἀνεμόβροχου
πρὶ λίγο ἐκόψαν τὶς χορδές,
στὸ δαχτυλίδι τους μοῦ φέρανε
μονάχα ἀγάπες καὶ καρδιές.

Μεταφρ. ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ

Ἄφηνιάσαν καὶ τρέχουνε
τὰ τέθριππα τῆς σκέψης.
Κι' ἐγώ,
κάτω ἀπὸ γιασεμιᾶν ὀλάνθιστη,
ἀτάραχος κοιτάζω τὸν Νέριωνα,
ὅπου μιά Ρώμη νέα πάει νὰ κάψει.
Μιά Ρώμη!
Ποῦ τὴ βρήκαμε;

Σ' αὐτὰ τὰ χῶματα πού γεννηθήκαμε
εἴμαστε ὅλοι ξένοι...

Ἐτούτῃ τῆ βροντόφωνῃ στιγμῇ
ψάλλω τὰ παλληκάρια σου,
Πατρίδα σκλαβωμένη.

ΤΑΣΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΡΙΧΑΡΔΟΣ ΝΤΩΚΙΝΣ

Στις 5 Μαΐου αναγγέλθηκε ο θάνατος του διαπρεπούς Άγγλου βυζαντινολόγου και νεοελληνιστού Ριχάρδου Ντῶκινς, καθηγητοῦ στο Πανεπιστήμιο τῆς Ξεφούρδης, τοῦ ὁποῦ το ὄνομα εἶναι συνδεδεμένο με τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κύπρο. Ἐπῆρξεν ἕνας ἀγνὸς φιλέλληνας καὶ ἕνας ἀκάματος κῆρυξ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ μεγαλείου ἀλλὰ καὶ ἕνας βαθὺς μελετητὴς τοῦ νεωτέρου πνευματικοῦ μας βίου.

Γεννήθηκε τὸ 1871 καὶ ἐνῶ σπούδαζε μηχανικὸς στὸ Κίνγκ'ς Κόλλετζ, ὅλως ἀπροσδόκητα ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴ Θεοσοφία καὶ ὕστερα ἀσχολήθηκε μετὰ φιλολογία.

Ἀπὸ τὸ 1904 μέχρι καὶ τὸ 1914 διητέλεσε Διευθυντὴς τῆς Βρετανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς στὴν Ἀθήνα καὶ διεξήγαγε διάφορες ἀνασκαφὲς στὴ Σπάρτη, Μῆλον καὶ Κρήτην.

Ἀπὸ τὸ 1916 μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου ὁ Ντῶκινς, ἀρκετὰ γνωστὸς πρὸ Ἑλληνιστῆς, ὑπηρετήσε ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ Ἀγγλικοῦ Ναυτικοῦ καὶ χάρις σ' αὐτὴ τὴ θητεία του γνώρισε ὅσον ὀλίγοι τὴ γεωγραφία, τὰ μνημεῖα καὶ τὶς λοιπὲς ἀρχαιότητες τῆς Κρήτης.

Ταξίδευσε πολὺ καὶ γνώρισε κάθε γωνία τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Ἐξῆς ἀπὸ τὶς συνεργασίες του σὲ διάφορα φιλολογικὰ περιοδικὰ ἐξέδωσε τὸ βιβλίο του "Modern Greek in Asia Minor" ποῦ εἶναι μὴ ἐκθεσὴ τῶν διαφορῶν διελκχτων ποῦ μιλῶσαν οἱ Ἕλληνες τῆς Καππαδοκίας.

Ἀπὸ τὸ 1920—1939 κατείχε τὴν ἔδρα τῆς Βυζαντινῆς καὶ Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Γλώσσης καὶ Φιλολογίας στὴν Ξεφούρδη, ἀπὸ ὅπου ἀπεχώρησε τὸ 1940 μετὰ ἐξαιρετικὴς τιμῆς.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐνεργοῦ καθηγητικῆς θητείας του δημοσίευσε μετάφραση, μετὰ πλήρη σχόλια, τοῦ Κυπριακοῦ «Χρονικοῦ» τοῦ Λεοντίου Μαχαίρα ποῦ ἀποτελεῖ μέχρι σήμερα τὴ μοναδικὴ πηγὴ γιὰ τοὺς ξένους λαογράφους καὶ μελετητῆς.

Ἐξέδωσε ἐπίσης καὶ ἄλλες λαογραφικὲς μελέτες, ὅπως τὰ «45 Ἀφηγήματα ἀπὸ τὴ Δωδεκανήσος» καὶ τὰ «Ἑλληνικὰ Παραμύθια» ὡς καὶ τὸ 1952 μὴ βιογραφία τοῦ Νόρμαν Ντάγκλας.

Ἡ γλωσσομάθειά του, ἡ ἀρτία ἐγκυκλοπαιδικὴ του μόρφωση, ἡ βαθειὰ ἐπιστημονικὴ του κατάρτιση καὶ ἡ ἀκρίβεια στὴν ἐκφραση ὡς καὶ τὸ σύστημα τῆς συγκεντρώσεως τοῦ ὅλου του εἶναι ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ ἔργου τοῦ Ντῶκινς, τοῦ ὁποῦ ὁ θάνατος, σὲ ἡλικία 83 ἐτῶν, στέρησε τὴν Ἑλληνικὴ πνευματικὴ ζωὴ ἀπὸ ἕνα ἐνθερμο φίλο καὶ ἐρευνητὴ τῶν νεωτέρων ἐπιτευγμάτων τῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν παγχόσμα κοινωνία ἕνα ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους πνευματικὸς ἐργάτες τῆς.

ΧΑΡΗΣ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Π. Παλαιολόγος: «Ἐαρινὴ Πνοή», χρονογράφημα. Πρόλογος Ε. Π. Παπανούτσου, σελ. 160. Ἐκδόση «Ἡ Πορεία», Ἀθήνα 1954.

Ὅταν διαβάξεις κείμενα τοῦ Παύλου Παλαιολόγου, εἶσαι βέβαιος πὸς θὰ περάσεις μερικὲς εὐχάριστες, διασκεδαστικὲς ὥρες. Ὁ ἀγαπητὸς συνάδελφος εἶναι σήμερα ἕνας «μαίτη» τοῦ χρονογράφηματος καὶ ξέρει, μετὰ τὸν πρὸ παιχιδιάρικο τρόπο, τέροντας τὸν ἀναγνώστη του, νὰ τοῦ βροντοφωνεῖ κάθε μέρα μερικὲς ἀλήθειες. Γιατὶ, ἀντίθετα ἀπὸ ἄλλους, ὁ συγγραφεὴς τῆς «Ἐαρινῆς πνοῆς»—τὶ ὄραϊος ἀλήθεια τίτλος—καλλιεργεῖ, νομίζω, τὸ κοινωνικὸ χρονογράφημα. Πολλὲς ἰδέες του γιὰ τὰ θέματα ποῦ ἀγγίζει κ' ἀναλύει μετὰ μαεστρία τόσο θαυμαστὴ φαίνοντα κάποτε παραδοξολογίες, ἔτσι καθὼς τὶς παρουσιάζει ἀπ' τὴν ἄλλη ὄψη τοῦ νομίσματος, συχνὰ μετὰ ἀνώδυνη φαινομενικά, ἀλλὰ τσοντρεχὴ στὸ βάθος εἰρωνεία. Ὅταν ὅμως διαβάσεις ἀνάμεσα στὶς γραμμὲς, καταλαβαίνεις πὸς ὑπάρχει κάποια πικρία σ' ὅλ' αὐτὰ ποῦ ἀναπτύσσει, κ' ὁ Παλαιολόγος προτιμᾷ νὰ διασκεδάσει παρὰ νὰ κλάψει.

Τὸ χιούμορ του, πηγαῖο, θυμίζει συχνὰ τὸν Μάρκ Τουαῖν. Κάποτε εἶναι ἀπαλό, ἐν' ἄλλο γρατσούνισμα γάτας, κάποτε γίνεται δάγκωμα σκυλοῦ. Ποτὲ ὅμως δὲν εἶναι χυδαῖο, ἀγοραῖο, γιατί ὁ συγγραφεὴς, μ' ὅλο τὸ κέφι του, τὴ χαριτωμένη συχνὰ ἀδιαντροπία του, τὸ σκωπτικὸ πνεῦμα του, εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα ἄνθρωπος καὶ μάλιστα ἄνθρωπος πολιτισμένους. Μπορεῖ ἡ σάτιρα τοῦ Παλαιολόγου νὰ τσοῦζει, ἴσως καὶ νὰ δυσαρρεστεῖ, ὠστόσο δὲν παύει νὰ διδάσκει

μέ τον πιο γοητευτικό τρόπο, μ' ένα τόνο έντελώς προσωπικό, που δεν αφήνει σε κανέναν άλλον, κι' ούτε θυμίζει άλλους χρονογράφους, ένα Νισβάνα, ένα Μελά, ένα Παπαντωνίου.

Αυτό το τόσο εφήμερο—και τόσο κοπιαστικό είδος—το χρονογράφημα—που τρέφεται αδιάκοπα σα Μινώταυρος απ' τὰ περιστατικά της καθημερινής ζωής, που απαιτεί γνώσεις, πνευματική καλλιέργεια όχι τυχαία, ψυχολογία κι' εξυδέχεια σπάνια, αυτό το είδος, που τὸ βάφτισαν μερικοί άνίδεοι «παλαιολογοτεχνική», στ' αἴτια χρεία ενός πραγματικού τεχνίτη, όπως είναι ὁ Παλιός Παλαιολόγος, παίρνει ὅλη τὴ λάμψη, ὅλη τὴν αἴγλη τῶν καλύτερων, τῶν πιο φροντισμένων λογοτεχνικῶν σελίδων.

Στὸ «μέσο ἀναγνώστη» ἀπευθύνεται ὁ χρονογράφος μας, ὥστόσο, αὐτὸ δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ γράφει σὲ μιὰ γλώσσα πὸ πολλοὶ φρασμένοι θὰ τὴ ζήλευαν, σ' ἕνα ὕφος ἄπειρα κομψό, δουλμεμένο, θελκτικό, ἁροσερό. Τὸ χρονογράφημα τοῦ Παλαιολόγου ρουφιέται σὰ γρανίτα. Πίσω ὅμως ἀπ' ὅλη αὐτὴ τὴν πνευματικὴ δροσιά κρύβεται πολλὴ καλωσύνη, πολλὴ ἀνθρωπιά γιὰ τὸν «πλησίον» καί, μ' ὅλη τὴν ἀσθηρότητα κάποτε, πάντα πολλὴ ἀγάπη.

Αὐτοὶ οἱ χαρακτηρισμοί, πὸν ἀνάφερα πὸ πάνω, συνθέτουν τὴν τέχνη τοῦ ἀγαπητοῦ συναδέλφου, γιατί κανεὶς δὲ μπορεί νὰ τοῦ ἀμφισβητήσει τὸ πνεῦμα, τὴν παρατηρητικότητα, τὴν ψυχολογικὴ ἀνάλυση, τὸ χιοῦμο, τὸ στυλ καὶ τὸν ὠραῖο χειρισμὸ τῆς γλώσσας, ἀρετὲς πὸν συγκλίνουν σὲ μιὰ θαυμαστὴ ἐνότητα καὶ μᾶς δίνουν μιὰν εἰκόνα ἐναργῆ τῆς προσωπικότητάς του.

Τὴν δλοκληρωμένη αὐτὴ προσωπικότητα βρίζουμε καὶ χαϊρόμαστε στὴν «Βασιὴν πνοή»,—ἔκτος τόμος ἐπιλογῆς ἀπ' τὴν πληθώρα τῶν χρονογραφημάτων τοῦ Παλαιολόγου.

Σὲ τρία μέρη διαιρεῖται ὁ τόμος: Ὁμιλίες μὲ τὸ Μπούλη, Προῶτα φτερουγίσματα, Μὲ τὸν κόσμο τοῦ θραίου, καὶ οἱ σελίδες αὐτὲς ἔχουν ἀπόλυτὴ ἐνότητα μεταξύ τους, γιατί ἀναφέρονται ὅλες στὸ παιδί, μὲ τὶς ἀνησχίες του, τὴν ἀφέλειά του, τὰ μικρὰ του προβλήματα, τὶς ἀπορίες του, τὶς ἀγωνίες του. Ὁ χαριτωμένος Μπούλης εἶναι ὁ ἦρωας κι' ἀπ' τὸ στόμα του βγαίνουν τὰ ἐρωτήματα πὸν κάνει στὸ συγγράφει, ζητώντας δῆθεν τὴ βοήθειά του καὶ τὶς συμβουλές του. Οἱ ἐκμπρησεῖς ὅμως τοῦ μικροῦ δίνουν ἀ-

φορμὴ στὸ χρονογράφο μας νὰ κεντηρίσει τὴν κοινωνία. Ἡ ἀγωνία πρὸ πάντων τοῦ Μπούλη εἶναι μεγάλη, ὅταν πρόκειται νὰ συντάξει τὶς ἐκθέσεις πὸν τοῦ ἀναθέτει ὁ δάσκαλος τὸν πάνω στὰ χλιοτορμημένα θέματα: «πᾶν μέτρον ἄριστον», «ἐργασία οὐδὲν ὄνειδος», «μὴ κρινεῖτε ἕνα μὴ κριθῆτε», «ἡ χαρὰ στὴν ἐργασία», «σοφὸν τὸ σαφές» καὶ τὰ παρόμοια. Τότε τρέχει νὰ συμβουλευτεῖ τὸ τί νὰ γράφει «τὸ γείτονα τοῦ λόγιου» (τὸν Παλαιολόγο), πὸν βρίζει τὴν εὐκαιρία, πάνω ἀπ' τοὺς ὅμους τοῦ Μπούλη νὰ διατυπώσει πιζρότατες ἀλήθειες γιὰ τὴν ψευτιά, τὴν ὑποκρισία, τὴ συμβατικότητα, τὴ συναλλαγή, τὰ βίτσια. Καὶ τότε οἱ φράσεις τοῦ χρονογράφου μας, μὲ τὴ συμπύκνωση τῶν ἐνοιῶν, παίρνουν ἀποφθεγματικὸ χαραχτήρα. Μερικὰ παραδείγματα ἀκοῦν γιὰ νὰ δώσουν μιὰν ἰδέα τῆς «διδασκτικῆς», ἀλλὰ καὶ διασκευαστικῆς μαζί τέχνης του:

«Ἡ μετριοφροσύνη εἶναι ἐχθρὸς τῆς προκοπῆς. Τὸ περιττὸ βάρος πὸν δὲν ἀφήνει τὸ ἀερόπλοιο σου ν' ἀνέβει στὰ ὕψη. Ἀπόβαλε τὰ περιττά, προβίβασε σὲ θράσος τὸ θάρρος σου, ἔρωσε σεαυτὸν καὶ τότε, δὲν ξέρω πὸς θὰ τὰ καταφέρεις μὲ τοὺς οὐρανοὺς, δικὴ σου ὅμως θὰ εἶναι ἡ βασιλεία τῆς γῆς—τῆς ἑλληνικῆς γῆς». (Ὁ ὕψων ἑαυτὸν ὑψοθήσεται).

«Ἡ σοβαρότητα, παιδί μου, ἐπιβάλλει τριπλὴ μεταχείριση τοῦ ἐχθροῦ. Θὰ τὸν ἀγαπᾶς στὸ μάθημα τῶν Ὁρησκεντικῶν, θὰ τὸν μισεῖς στὸ μάθημα τῆς Ἱστορίας καὶ θὰ τὸν σφάζεις στὸ μέτωπο, γιὰ νὰ τὰ περνᾶς καὶ σὺ καλὰ κι' ἐγὼ καλύτερα». (Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν).

«Γιατὶ μασκαρεύονται οἱ ἄνθρωποι;

—Μὰ, νοῦϊς, γιὰ νὰ εἶναι λιγώτερο μασκαράδες, θέλω νὰ πὸν περισσότερο εἰλικρινεῖς». (Ἀποκριάτικο).

«Ἄν εἶναι χαρὰ ἡ δουλεία, τότε γιατί περμένουμε πὸς καὶ πὸς νάρθει τὸ Σάββατο, νάρθει ἡ γιορτὴ, νάρθει ἡ διακοπή;» (Ἡ χαρὰ στὴν ἐργασία).

«Σοφὸν τὸ σαφές. Ἄς μὴν εἴμαστε ἀτόλυτοι. Πολλὲς φορὲς πράγματι ἡ σαφήνεια περιζεῖται τὴ σοφία. Ἀλλὰ καὶ πόσες φορὲς ἡ σαφήνεια εἶναι ὁ προβολεῖς πὸν φωτίζει τὴν κενότητα... Ἀσαφῆς ἡ κενότητα, δίνει τὴν ἐντύπωση τῆς σοφῆς». (Ἡ σοφία στὴν ἀσάφεια).

Θὰ μποροῦσα νὰ πολλαπλασιάσω τὶς

περιοπές, γιατί κάθε χρονογράφημα τὸ ἀγαπητὸ συναδέλφου εἶναι καὶ μὴ κοινοβική σάτιρα. Δὲν εἶναι ὅμως ὁ Μπούλης ὁ μόνος ἥρωας τῶν σελίδων αὐτῶν. Εἶναι καὶ ἄλλα πρόσωπα, ἡ Λία ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μπούλη, ἡ Δόμνα, ἡ μικρὴ του φίλη, ὁ δάσκαλος, οἱ γονεῖς, οἱ συμμαθητές,—ένας κόσμος ὀλόκληρος, πὸν ζωντανεὺν μτρὸς στὰ μάτια μας, χάρις στὸ ἐξαιρετικὸ ταλέντο τοῦ Παύλου Παλαιολόγου. Διαβάστε τὴν «Ἐαρινὴ πνοή»—εαρινές θὰ εἶναι οἱ ὄρες σας, ἀνοιξιάτικες οἱ σκέψεις σας, φωτεινές οἱ στιγμές σας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

Κώστα Οὐράνη: «Ἰταλία», ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις, σελ. 224. Βιβλιοπωλείον τῆς «Ἐστίας», Ἰωάννου Δ. Κολλάρου & Σίας, Α. Ε. Ἀθήνα, 1953.

Δὲν πρόκειται νὰ παρουσιάσω τὸν ἀλησμόνητο Κώστα Οὐράνη στοὺς ἀναγνώστες τῶν «Κυριακῶν Γραμμάτων». Εἶναι τόσον συνηφασμένο τὸ ἔργο του, ποιητικὸ καὶ πεζογραφικὸ, μὲ ὅσους ἀγαποῦν τὰ ὠραία βιβλία, ὥστε θὰ ἦταν κοινὸς τόπος νὰ τὸ ἀξιολογήσουμε, γιατί οἱ σελίδες πού ἄρῃσε ὁ συγγραφέας πῆραν ἀπὸ καιροῦ τὴν πρώτη θέση στὴ γραμματολογία μας. Ἐτόσσα, ἡ ἐκδόση τῶν «Ἀπάντων» του ἀπὸ τὴ στοργικὴ σύζυγὸ του κ. Ἐλένη Οὐράνη, τὴ γνωστότατη κριτικὴ Ἄλκη Θρύλου, σὲ τόμους καλαίσθητους καὶ ὁμοιομορφους, μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπικοινωνήσουμε ξανά μὲ τὸ συγγραφέα καὶ νὰ περιπλανηθοῦμε μαζὶ του νοερά στὶς χώρες πού ταξίδεψε. Ἀπ' τὶς ταξιδιωτικὲς του ἐντυπώσεις κυκλοφόρησαν ὡς τώρα ἡ «Ἰταλία», ἡ «Ἰσπανία», οἱ «Γλανκοὶ Ὄρμοι - Βοσινές θάλασσες», καὶ ἄπ' τοὺς ὑπόλοιπους τόμους ἡ «Ἀναβίωση», ἀναμνήσεις, τὸ «Δικαίωμα καὶ ξένοι» α' τόμος κριτικῶν μελετῶν καὶ ὅλα τὰ «Ποιήματα» σὲ μεγάλο σχῆμα, ἔξι δηλαδὴ τόμοι ἀπὸ τοὺς 15—16 πού θὰ εἶναι τὰ «Ἀπαντά» του.

Ἔχω μπροστά μου τώρα τὴν «Ἰταλία» καὶ χαίρομαι αὐτὲς τὲς σελίδες. Ἡ ποίηση πού ἀναδίνεται ἀπ' τὰ κείμενα αὐτὰ τοῦ Οὐράνη μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν ψυχικὴ διάθεση τοῦ συγγραφέα, τὸ συνασθηματικὸ του κόσμου, πλοῦστο σὲ συγκίνηση ἑσωτερικὴ, σὲ ἀποχρώσεις λεπτές, σὲ χρώματα φανταχτερά. Στὸ ταξίδι του αὐτό, ὁ Οὐράνης ἔζησε τόσα στὴν ἐκσταση καὶ στ' ὄνειρο. «Ἐζήσα σὲ μὴ διαρκὴ μόδα—γράφει ὁ ἴδιος

στὸν πρόλογο του. Δὲν ὑπῆρξε οὔτε μὴ στιγμὴ πού ν' ἀπογοητεύθηκα.» Ἡ εὐτυχία του, ὠστόσο, τοῦ ἀφῆνε μὴ μικρὴ γέννηση. «Πολλές φορές—γράφει στὸν ἴδιο πρόλογο—γεμάτος ἀπὸ μὴ πνευματικὴ εὐτυχία πού μ' ἐβάρυνε ὅπως τὸ ἀποταμιευμένο μέλι τῆς μέλισσας, ἐνοιωθα μὴ μεγάλη ἀπροθυμία καὶ ἓνα ἔσχασμα τῆς ψυχῆς μου τὴ στιγμὴ τῆς ἀναχωρήσεως γιὰ ἓνα καινούργιο σταθμὸ τοῦ ταξιδιοῦ μου.» Καὶ παρακάτω: «Ἐνα καινούργιο πάντα θάμβος πλημμύριζε τὰ μάτια μου καὶ τὴν ψυχὴ μου. Πάντα καινούργιο—καὶ πάντα ἐγνο...». Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ θάμβος ἐκφράζουν οἱ σελίδες τῆς Ἰταλίας καὶ ζοῦμε μαζὶ μὲ τὸν ἀσύνγκριτο ταξιδιώτη ὅλη τὴν ὁμορφίαν, ὅλο τὸ πάθος αὐτῆς τῆς γῆς. Ἀναπνέουμε τὰ χρωματὰ τῆς, ἀκούμε τὰ τραγοῦδιὰ τῆς, χαρῶμαστε στὴν ὀργανιστικὴ βλάστησή της, καὶ ξαναζοῦμε μαζὶ του μῆνες παλιές, σβυσμένες, ἱστορικές, ὅπως στὴ Βενετία καὶ τὰ κανάλια τῆς καὶ τὶς γόνδολές της, ὅπως στὴ Γένοβα μὲ τὶς λαϊκὲς συνοικίες της. Ἐνας κόσμος λησμονημένος ξαναζεῖ στὰ μάτια μας χάρις στὴ μαγείαν τῶν σελίδων αὐτῶν. Μιλῶντας, ἀφῆνε, γιὰ τὴ Φερόρα, ὁ Οὐράνης μᾶς μεταφέρει νοερά, ἀναπλάθοντας τὴν ἱστορίαν, στὴν ἀνατριχιαστικὴ τραγοῦδιὰ τῆς Παριζίνας Μαλατέστα. Εἶναι ἓνα ἄπ' τὰ πιὸ δραματικὰ πεισόδια ὁ ἔρωτας τοῦ Οὐγὸ τοῦ Ἐστὶς καὶ τῆς Παριζίνας Μαλατέστα, πού ὁ σύζυγός της καὶ πατέρας τοῦ Οὐγὸ τοὺς συνέλαβε «ἐπ' αὐτοφῶρον», τοὺς φυλάκισε καὶ ὕστερα τοὺς ἀποκεφάλισε. Ἄλλου, ὁ Οὐράνης μᾶς μιλεῖ γιὰ τὴ Φλωρεντία, καὶ οἱ ἐντυπώσεις του εἶναι τόσο συναρπαστικὲς, ὅπως καὶ ἐκεῖνες γιὰ τὴν Πίζαν, τὴ Ρώμην, τὸ Κάπρι καὶ τὴν Πομπηία. Βιβλίον ἀγάλης καὶ ἐκστάσης γιὰ τὴν Ἰταλία εἶναι τὰ κείμενα αὐτὰ, πού συμπληρώνονται ἀπ' τὰ χαρακτηριστικὰ πορτραῖτα τοῦ Ντ' Ἀννουάτσιου, τοῦ Πιραντέλλου καὶ τοῦ Λέο Φερρέρο. Ὅλη ἡ συνασθηματικὴ μᾶς πονεμένη ψυχὴ, ἐνὸς ταξιδιώτη πού πλήττει καὶ ἀναζητᾷ πάντα κατὰ τὸ καινούργιο, πλημμυρίζει τὴν «Ἰταλία» καὶ δίνει στὸν τόμο αὐτὸ ὅλη τὴν ἀξίαν του, ὅλη τὴ ζεστὴ ἀτιόσφαιρα τῶν ὄνείρων καὶ τοῦ θρύλου. Μόνον πὸς πού καὶ πού, μ' ὅλη τὴν ἀναμφισβήτητη μαγείαν τοῦ προσωπικοῦ ὕφους τοῦ Οὐράνη, συναντοῦμε πολλοὺς

καθαροενσιάνικους τύπους στη γλώσσα, άρχεται έννευριστικός. Ή άρώσσια όμως δέν επέτρεψε στον Ουόανη νά έπεξεργαστεί, νά Ξαναπλάσει τό κείμενό του. Έκτός όμως άπ' τήν παρατήρηση αυτή, έκτός άκόμα άπ' τό φοβερό λάθος, πού επανέλαμα σ' όλες τις σελίδες, «λίμνη Μαγκίορε», ένώ τό σωστό είναι «Λίμνη Ματζίορε», ή «Ίταλία» παραμένει γιά πάντα έν' άπ' τά γοητευτικώτερα βιβλία πού μās έδωσε ό άλησμόνητος πεζογράφος, πού τό χαμό του τόν θρηνούμε άκόμα...

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

Μπάμπη Κλάρα: «Τό πιστεύω ένός άπλού άνθρώπου» Άθήνα 1954.

Ό κ. Μπάμπης Κλάρας έπιχειρεί, στό μικρό τούτο δοκίμιο, νά συμπυκνώσει και νά εκλαίξεινι μια κοσμοθεωρία του πού όνομάει «συνθετισμό» και πού φιλοδοξεί νά διευκολύνει στον «άπλον άνθρωπο» τό θεωρητικό προσανατολισμό μέσα στα προβλήματα και τις αντινομίες του σημερινού κόσμου. Προσπάθεια αξιέπαινη κατά τις προθέσεις, γιατί Ξεκινάει από γνήσια πνευματική άγωνία κ' επιθυμία νά βοηθήσει τους συνανθρώπους του, μās άφηνει όστόσο έπιφυλαχτικούς τίσο γιά τις a priori δυνατότητές της όσο και γιά τά πιο πολλά από τά συμπεράσματά της.

Πραγματικά, είναι και' άρχη πολύ άμφίβολη ή δυνατότητα νά συγκεντρώσει κανένas σ' ένενήντα σελίδες τά μέγιστα προβλήματα της φιλοσοφίας, της πολιτικής, της κοινωνιολογίας, της αισθητικής και της θρησκείας, νά τά συζητήσει και νά τά λύσει ή έστω και νά υποδείξει κατευθύνσεις γιά τή λύση τους. Μία τέτοια προσπάθεια είναι μοιραίο νά πέσει σε άτυγχες άπολοποιήσεις, σε δημοσιογραφική προχειρότητα και σε ύπερβολικά εύκολες σχηματοποιημένες συνταγές. Είναι σχεδόν τό ίδιο άπαράδεκτη, στό είδος της, με τήν περιληπτικήν άπόδοση μεγάλων λογοτεχνικών έργων πού έγινε μόδα στην Άμερική κ' άπλώθηκε παντού με τά λεγόμενα «κλασικά εικονογραφημένα». Ή παρομοίωση δέν είναι τυχαία: και τό ένα και τό άλλο φαινόμενο έχουν τις ρίζες τους στην τρομαχτική διάβρωση του πνευματικού βίου των τελευταίων δεκαετηρίδων από τις ίσοπεδωτικές άπειρίες της άπαιδευτής μάζας και τό παρόδοξο σύμπλεγμα ένοχης των διανοουμένων άπέναντι της. Γιατί τή μάζα συμβολίζει εύσχημα τό πλάσμα του «ά-

πλου» ή του «μέσου» άνθρώπου—όχι καμμιάν ιδιαίτερη κοινωνική τάξη, αλλά τό σύνολο των άμαθών και των ήλιμαθών, είτε τραπεζίτες είναι είτε προλετάριοι, σ' αντίθεση με τους λίγους σκεπτόμενους. Ή μάζα τούτη είναι πού αξιώνει εύκολοχώνευτες συνταγές, λίγες σελίδες, έτομα συμπεράσματα—νομίζω όστόσο ότι άθελά του προσφέρει κακήν ύπηρεσία στο πνεύμα εκείνος πού δοκιμάζει νά τό κάνει προσυτό στη μάζα, θυσιάζοντας τήν ποιότητά του στην εύκολία της κατανόησης πού προδίνει τήν προβληματικήν ούσια του.

Άλλ' άς Ξανάρθουμε στο βιβλίο του κ. Κλάρα, ό όποιος όχι μονάχα άποτείνεται στον «άπλον άνθρωπο» αλλά—σήμειο των καιρών—ζητάει νά συναντιστεί μαζί του, επικαλούμενος τό κύρος του όπου παλαιοί θεολόγοι παρουσίαζαν τις σ'ένσεις τους σαν προερχόμενες άπ' τή θεότητα ή τήν άλάθητη Έκκλησία.

Ή σζέψη του «άπλου άνθρώπου» είναι έξ όρισμού άπλοική κ' ακολουθεί χοντρές γραμμές. Σ' όρισμένους τομείς τούτο τών καιρών—ζητάει, κ' ό κοινός του νους καταλήγει συχνά στα ίδια συμπεράσματα με τήν πιο λεπτή και δουλεμένη νόηση. Αυτό συμβαίνει εκει πού δε χρειάζεται ιδιαίτερη προαίδεια κ' ειδίκευση, όπου ή όρθή τοποθέτηση είναι περισσότερο ζήτημα ψυχικής υγείας κ' ανθρωπιās: έτσι στα πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα, στις μεγάλες τους γραμμές. Έδώ ό κοινός νους του «άπλου άνθρώπου», περνώντας από μία κάπως σχηματοποιημένη, μα στην ούσία της όρθη και τίμα άνάλυση των δύο σημερινών πολιτικοοικονομικών συστημάτων (πού όνομάει χωρίς πολλήν άκριβολογία «ιμπεριαλισμό» και «δικτατορία» του προλεταριάτου) καταλήγει σε μία συμπαθέστατη μετριοπαθή, φιλελεύθερη κ' ανθρωπιστική «συνθετική» θέση πού, όσο κ' άν δέν είναι πολύ πρωτότυπη, είναι άπόλυτα παραδεκτή και πού με χαρά θά προσυπογράφαμε σά βάση γιά μία σημερινή πρακτική πολιτική δράση. (Άλλο ζήτημα, βέβαια, άν συμμεριζώμαστε τήν πίστη του «άπλου άνθρώπου» στη δυνατότητα κατασκευής ένός τέλειου κόσμου κ' άν θά μās άρεσε πραγματικά αυτός ό τέλειος «συνθετικός» κόσμος περισσότερο άπ' όποιαδήποτε άλλη ούτοπική σύλληψη μιας ζωής απαλλαγμένης από τραγικότητα κ' αντίθεσεις χάρη σε μία μαγική συνταγή...).

Όρθά λοιπόν σκέφτεται ό «άπλος άν-

θροπος» τοῦ κ. Κλάρα πάνω στό πρόβλημα τοῦ συνδυασμοῦ κοινωνικῆς δικαιοσύνης κ' ἐλευθερίας. Ἄλλὰ κ' ἂν δὲ σκεφτόταν ὀρθά, πάλι δὲ θά μπορούσαμε νάχομε ἀντίρρηση στήν ἀνάμιξη τοῦ σέ τέτοια θέματα, πού στό κάτω-κάτω ἀφοροῦν τήν καθημερινή του ζωὴ κ' εὐτυχία. Δυστυχῶς ὅμως οἱ φιλοδοξίες του δὲν εἶναι περιορισμένες: ὅσο κ' ἂν κάνει τὸν μετριόφρονα, ὅσο κ' ἂν ζητάει προκαταβολικὰ συγγνώμη ἀπὸ τοὺς «σοφοὺς» γιὰ τὴν καταπάτηση τῶν χωροφίων του, τὸ γεγονός εἶναι ὅτι προχωρεῖ μὲ τὸ θάρρος καὶ τὴν ξενοιασιά τούτου μέσα στά λεπτὰ γνωμικὰ κόσμων πού δὲν πλάστηκαν ποτέ γ' αὐτόν. Γιατί λεπτὰ, λεπτότητα γνωμικὰ εἶναι τὰ προβλήματα μὲ τὰ ὁποῖα καταπιάνεται: μεταφυσικὴ, σχέση διάσπασης ἀτόμου καὶ Λογικῆς, θεωρία τῆς τέχνης, λίγη «νεοχριστιανικὴ» ἠθικὴ... Καὶ φοβῶμαι ὅτι τίποτα τὸ σοβαρὸ δὲν ἔχει νὰ μᾶς πεί. Ὁ «συνθετισμὸς» πού προβάλλεται κ' ἔδω σὰ γενικὴ δημοσογικὴ κοσμοθεωρία καὶ πανάκεια εἶναι, ἔτσι πρόχειρα τοῦλάχιστον ὅπως παρουσιάζεται, ἓνα δίχτυ καμωμένο γιὰ τὰ χοντρά ζῶα τῆς πολιτικῆς, ὄχι γιὰ τίς εὐθρανοστες πεταλοῦδες τῶν πνευματικῶν αἰθέρων. Ἔτσι δὲν μπορούμε νὰ συζητήσουμε σοβαρὰ οὔτε τίς συνταγές του γιὰ τὴν τέχνη, πού εἶναι διατυπωμένες σὲ «συνθετικὲς» ὑπερνοήσεις ἀπλοϊκῶν καὶ βολικῶν ζευγαριῶν ἀντιθέσεων (ὑποκειμενικότητα—ἀντικειμενικότητα—λόγος—συναίσθημα κλπ.), οὔτε τὴ θεολογία πού σκιαγραφεῖ σὲ λίγες παραγράφους καὶ πού ἀποτελεῖ πρόκληση, μὲ τὸν ἀφελή πραγματισμὸ τῆς, καὶ γιὰ τὸν πιστὸ καὶ γιὰ τὸν ὀρθολογιστὴ.

Εἶναι φανερὸ πὼς ὁ κ. Κλάρας ἔχει πολλὰ κ' ἀξιόλογα πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα. Δὲν ἔχω ὑπ' ὄψιν μου ἂν ἔχει δημοσιεύσει καμμιά ουστηματικὴ ἐργασία πάνω σ' ἓνα θέμα. Θάθελα ὡστόσο νὰ διάβαζα τὴ σκέψη του αὐτοῦσια κ' ἀναπτυγμένη γιὰ νὰ μεροῦσα νὰ τὸν κρίνω πὸ ὑπεύθυνα σὰ στοχαστὴ—τοῦτο τὸ βιβλίο δὲ μοῦ τὸ ἐπιτρέπει—δὲ θάθελα νὰ πῶ σὰν τελικὴ κρίση πὼς ἡ μόνη συμβολὴ τοῦ κ. Κλάρα στὸν κόσμο τῆς σκέψης εἶναι μιὰ παραπάνω λέξη σὲ «—ισμὸς».

Πέρα ἀπ' αὐτὲς τίς παρατηρήσεις, ὡστόσο, θέλω νὰ τονίσω ὅτι τὸ βιβλίο τοῦτο μοῦδωσε μιὰν ἱκανοποίησι ἄλλον εἶδος: ἡ διαπίστωση πὼς εἶναι πάντα ἀρκετοὶ οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι στὴν Ἑλλάδα πού ζοῦν ἐναγώνια τὰ προβλή-

ματα τῆς ἐποχῆς μας χωρὶς νὰ ὑποδουλώνουν τὴ σκέψη τους σὲ καμμιά πολιτικὴ παράταξη καὶ πού, ἂν «στρατεύονται», (γιατί διαφαίνεται στὶς σελίδες τοῦ κ. Κλάρα κάποια ὀφελμιστικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴ φιλοσοφία καὶ γιὰ τὴν τέχνη) στρατεύονται στὴν ὑπηρεσία ἑνὸς εὐγενικοῦ ἀνθρωπιστικοῦ ἰδανικοῦ.

Καὶ δυὸ λόγια γιὰ τὴ γλῶσσα τοῦ ἔργου: ἡ στρωτὴ του δημοτικὴ θά κέρδιζε ἂν ἔλειπαν μερικὲς ψευδοποιητικὲς κοινοτοπίες (λ.χ. «κ' ἂν πρόσκαιρα τῆς ἐξουσίας κερδίσουν τὴ νίκη, δὲ θά χάσουν ἐπίσης ποτὲ τὸ μακάριο τῶν δυὸ μέτρων γῆς λαχεῖο, πού στῆς ζωῆς τους τὸ τέμα καρτερεῖ») καὶ τὰ πολλὰ στομαφῶδη κεφαλαῖα («τὸ Πνεῦμα, ὁ Λόγος, ἡ Τέχνη... τὸ Μεγάλον Μήνυμα... ἡ μεγάλη Αἰσθητικὴ Ἀποκάλυψη...»). Ἐνα ἔργο πού ἀποτείνεται στὴ διάνοια, ἔστω καὶ τοῦ «ἀπλοῦ ἀνθρώπου», δὲν ἔχει ποτὲ νὰ ζημιωθεῖ ἀπὸ ἓνα λιτὸ ὕφος.

ΡΟΔΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

Κύπρος Χρυσάνθη: «Μικρὲς Πατρίδες» Λευκωσία, 1955.

Διαβάζοντας μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη καταλήγω πάντοτε σχεδὸν στὰ ἴδια βασικὰ συμπεράσματα· πρῶτ' ἀπ' ὅλα γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ μορφή, ὅτι εἶναι ἓνας δεξιότῆχης στιχογραφοῦς πού γνωρίζει ὅσον ὀλίγο ἴσως τὰ μουσικὰ πού κάνουν ἓνα στίχο μελωδικὸ κ' ἓνα ποίημα ἄψογο στὴ μορφή. Πρέπει νὰ καταβάλλει κατεῖς ἐντατικὴ προσπάθεια γιὰ νὰ ἀντιληφθεῖ ἓνα στιχογραφικὸ ψεγάδι: καμμιά χαρμωδία, κάποιο παρατοπισμὸ ἢ ὑπερμετρο στίχο, χωρὶς καὶ πάλι νὰ μπορεῖ νὰ θεβαιώσει ὅτι δὲν εἶναι ἐκούσια βαλμένα. Μὰ κ' αὐτὰ τόσο σπάνια καὶ τόσο ἀσύλληπτα «διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ», ὥστε ἀδίστακτα μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν οἱ στίχοι τοῦ κ. Χρυσάνθη ὡς ἄψογοι στὴν ἐξωτερικὴ τους μορφή.

Ἔχω προστά μου τὴ στιγμή αὐτὴ τὶς «Μικρὲς Πατρίδες», τὸ νέο του βιβλίο πού περιλαμβάνει μόνον συνέτα. Μολοντοὶ πρόκειται γιὰ δύσκολο στιχογραφικὸ εἶδος, ὡστόσο ἀπὸ τίς πρῶτες ἤδη σελίδες πείθεται ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἡ στιχογραφικὴ εὐχέρεια τοῦ ποιητοῦ εἶναι τόσο, ὥστε νὰ μὴν χρειάζεται καμμιά «ἀβαρία» στό νόημα χάριν τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς ὅπως πολὺ συχνὰ συμβαίνει στὰ ποιήματα σταθερῆς μορφῆς. Κάθε συνέτα εἶναι πολὺ ἀβάστατα γραμμένο καὶ κάθε λέξη ἢ φράση δείχνει νὰ

έχει τη θέση που θα της ταιρίαζε χωρίς επιτήδευση ή κατάχρηση ποιητικής αδειάς. Όλα αυτά προδίδουν πλούσια πείρα, μεγάλη πρακτική εξάσκηση και ζηλευτή ευλυγισία πνεύματος.

Αλλά και ως προς το περιεχόμενο είναι αξιοθαύμαστος ο πλούτος και η ποικιλία των θεμάτων που συναντά κανείς στα βιβλία του κ. Χρυσάνθη. Πρόκειται για μίαν ανεξάντλητη πηγή απ' όπου αναβλύζουν τὰ πλέον ετερογενή και άπίθανα πολλές φορές θέματα, σε τέτοιο βαθμό ποικιλίας, ώστε σπάνια επαναλαμβάνονται ίδια μοτίβα που να μοιάζουν μεταξύ των τόσο που να προδίδουν πως είναι δημιούργημα της ίδιας έμπνευσης. Αυτά λοιπόν είναι τὰ δύο βασικά χαρακτηριστικά που πηγάζουν από τις πρώτες ήδη σελίδες: μεγάλη στιχουργική ευλυγισία και ανεξάντλητος πλούτος θεμάτων. Έδω ίσως πρέπει να διατυπώσω και κάποιες επιφυλάξεις:

Ός γνωστόν τὰ θέματα που χρησιμοποιεί κάθε ποιητής είναι άλλοτε άντικειμενικά, άλλοτε υποκειμενικά. Άλλοι, όπως και ο κ. Χρυσάνθης, προτιμούν τὰ πρώτα, εγώ προσωπικώς πολλές φορές έτυχε να εκφράσω την προτίμησή μου στα δεύτερα, και γενικά βρίσκω πως η ποίηση δεν ξεκινά ούτε καταλήγει στο μυαλό αλλά στο συναίσθημα και στην ψυχή, η' επομένως άμεσα η έμμεσα τόν υποκειμενικό μας κόσμο πρέπει να εκφράζει. Δεν θέλω βέβαια να πω ότι ο ποιητής μας παραγνωρίζει το χορικό στοιχείο στους στίχους του ή ότι άφαιρεί τελείως τόν εαυτό του από τους στίχους του' λέγω απλώς ότι (εκ πεποιθήσεως ή όχι, δεν γνωρίζω) δείχνει προτίμηση τις περισσότερες φορές σε θέματα του έξωτερου μας κόσμου. Κατ' αρχήν λοιπόν είναι κάπως διαφορετικές οι άποψεις μας ως προς τόν προορισμό του έμμετρου λόγου, χωρίς τη στιγμή αυτή ν' αποτελεί θέμα συζητήσεως ποία από τις δύο άποψεις είναι σωστότερη. Το δεύτερον είναι μία διαπίστωση μάλλον παρά επιφύλαξη: 'Ο κ. Χρυσάνθης, άνθρωπος με εϋδύ πνεύμα και μεγάλη καλλιτεχνική καλλιέργεια, θέλοντας να πιστένει τὸ μέσο αναγνώστη έξ ίσου καλλιερρημένο, κινδυνεύει πολλές φορές να χάσει την έπαφή μαζί του' θέλω να πω πως πολλές φορές η' κατανόηση ενός ποιήματός του προϋποθέτει προσλαμβάνουσες παραστάσεις, καλλιέργεια και γνώσεις που είναι δύσκολο ν' αντα-

ποκιθῆ σ' αυτές τὸ αναγνωστικό κοινό, διότι λίγοι συνδυάζουν μία πλατεία γνώση της αρχαίας και νεώτερης μυθολογίας, τών τοπικῶν παραδόσεων και θρύλων, τῆς ζωγραφικῆς, μουσικῆς κλπ. στο σημείο που άπαιτεί ο ποιητής με τούς στίχους του' όλα δὲ αυτά μολοντί δὲν άποτελοῦν μειονεκτήματα (κάθε άλλο μάλιστα), συντελοῦν στο ν' άδικηθοῦν πολλά ποιήματά του εϋφ' όσον θά λείπει από τόν αναγνώστη η' δυνατότης τῆς ανάτάσεως που θά άπαιτείται...

Τὸν τελευταίο καιρό, όλο και συχνότερα ο κ. Χρυσάνθης μᾶς δίνει εξαίρετα δείγματα και μεταφραστικῆς εργασίας' θά ήθελα να τονίσω ότι είναι λαμπρή η' σκέψη του διότι θά ήταν κρίμα μᾶ τόσο μεγάλη στιχουργική εϋχέρεια (που θά μπορούσε ν' άποδώσει τῆν έξωτερική μορφή και τών δυσκολότερων ξένων προτύπων) και ένας τόσο καλλιερρημένος έσωτερικός κόσμος (που θά μπορούσε να κινήθῆ στην άτμόσφαιρα και του πιο ιδιότυπου ξένου ποιητού), θά ήταν κρίμα επαναλαμβάνω αν δὲν αξιοποιούντο όπως θά ταιριαζε αυτά τὰ τόσο σπάνια για ένα μεταφραστική προτερότητα. Παράλληλα με τῆν τόσο ενδιαφέρουσα πρωτότυπη δημιουργική εργασία μπορεί, και πρέπει, να συνδέσει τὸ όνομά του με διαλεχτές μεταφράσεις συγχρόνων αξίων ξένων ποιητῶν, που τόσο λείπουν και στην Ελλάδα και στην Κύπρο.

Ν. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

Η ΙΤΑΛΙΚΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Τὸ Γ' Διεθνές Φεστιβάλ Πανεπιστημιακού Θεάτρου στην Πάρμα.

Είναι ο τοίτος γόνθος φέτος που τὸ Βασιλικό Θεάτρο τῆς Πάρμας φιλοξενεί τὸ διεθνές Φεστιβάλ Πανεπιστημιακού Θεάτρου. Θέσσει απ' φοιτητές από διάφορα Πανεπιστήμια τῆς Εϋρώπης ήρθαν στην Πάρμα για να παρουσιάσουν τις πιο χαρακτηριστικῆς παραστάσεις τους. Τὸ κοινό, σχεδόν όλο από φοιτητῆκόσμο—σωστὸ μωσαϊκό από εθνικότητες. Έκτός από τις παραστάσεις έγιναν συγκεντρώσεις και συνέδρια φοιτητῶν με θέμα κυρίως τὸ Θεάτρο.

Αὐτὸ τὸ Φεστιβάλ έγινε από πρωτοβουλία τοῦ Πανεπιστημιακοῦ Συνδέσμου Φοιτητῶν Πάρμας, και τὸν ένθουσιασμό τῶν νέων τῶν διαφόρων Πανεπιστημιακῶν Θεάτρων τῆς Εϋρώπης, πηδύ άυποψώντας κόπους και δυσκολίες ταξιδιῶν, ήρθαν σε μία παλιά και ώραία πόλη τῆς 'Ιταλίας, με μοναδικό σκοπό να συναντηθοῦν και ν' ανταλλάξουν γνώμες γύρω από τὸ Θεάτρο. Τὸ κέρδος τους καθαρά πνευματικό. Είναι δόλοτελα ξεχωριστό αὐτὸ τὸ Συνέ-

δριο των φοιτητών της Εύρωπης, που τοποθετεί το Θέατρο σε μιάν ατίμωφαιρα απόλυτης πνευματικότητας.

Ο κριτικός Τζιοβάνι Καλεντόλι—που στην αίθουσα Φιλοσόφων του Πανεπιστημίου της Πάρμας μίλησε στους φοιτητές για το έργο του 'Ιταλικού δραματικού συγγραφέα Σιλβίο Ντ' Αμικό—μιλώντας για το 'Ιταλικό Θέατρο αναφέρεται σε μιά κρίση οικονομική, περισσότερο από κρίση ηθική ή καλλιτεχνική. Στις άλλες χώρες ή κρίση που περνάει το Θέατρο είναι κυρίως κρίση «δημιουργία». Όμως κι' εμείς έχουμε το πρόβλημα, γιατί να βγει το Θέατρο από την κρίση χρειάζεται μιά μεγάλη ποσότητα εσωτερική, άναγωγής, που μονάχα στα πνευματικά στοιχεία μπορεί να βασίζεται. Αυτή είναι η προσπάθεια των φοιτητών της Εύρωπης που μαζεύτηκαν και φέτος στην Πάρμα να μιά παρουσίασουν το Θέατρο στην πιο άγιη του μορφή.

Αυτό δέν σημαίνει—παρατηρεί ο ίδιος κριτικός—πώς από τους φοιτητές θά βγούν οι μελλοντικοί ήθοιοι, ακηνοθήτες και τεχνικοί του Θεάτρου. Αυτή η προσπάθεια όμως που έχει χαρακτήρα καθαρά έρασιτεχνικό στην πιο ύψηλη του μορφή, μπορεί νάναι η αρχή για το ξαναγύρισμα σε μιά ιδέα Θεάτρου πού άγνοώ από το σημερινό, Ιδανικό.

Οι διάφοροι πανεπιστημιακοί θίασοι παρουσίασαν έργα κλασσικά, ό καθνας από την πατρίδα του, όλοι όμως ξεκινώντας από μιά κοινή αρχή: να σφίξουν τους δεσμούς Σκηνης—Πλατείας και να μελετήσουν σοβαρά τα κείμενα. 'Ετσι ο θίασος της «Berner Studentenuhne» παρουσίασε τον Φάουστ του Γκαίτε. Το «Teatro Popular Universitario» της Μαδρίτης, την «Tosellina» του F. de Rojas. Το «Θεατρικό Κέντρο του Πανεπιστημίου της Γένοβας», την «Αγαμέμνονα» του Βιττόριο Άλφιερι. Ο θίασος του Πανεπιστημιακού Θεάτρου «Ca Foscari» της Βενετίας, το «Augellin Belvedere» του Κάρολ Γκότσι. Ο Θεατρικός Μεσαονικός θίασος του Πανεπιστημίου της Σορδόνης, ο «Theophilens», παρουσίασε το μεσαιωνικό «Μυστήριο των Παθών» των Greban και Michel το πιο ένδιαφέρον ίσως από όλα. Το έργο αυτό στα Γαλλικά αποτελείται από ... δεκάδες χιλιάδων στίχους και απυθύνεται σε χιλιάδες θεατές. Από αυτή την ποιητική ζούγκλα οι φοιτητές της Σορδόνης κατώρθωσαν να παρουσιάσουν ένα θέαμα κλασσικό για σύγχρονους θεατές, κι' αυτό είναι πραγματικός άθλος, γιατί το έργο δέν έχασε τίποτα από την πρώτη του δραματική τήν δραματική του ποικιλότητα.

Η ίερη ιστορία παρουσιάστηκε γυμνή καθ' όσον άπο το ποίησι. Οι σκηνές της ανάστασης του Λαζάρου και της Σταύρωσης με τον πιο ώμο ρεαλισμό. Ο Λάζαρος, με το πρόσωπο κέρινο από το «λήθαργο του θανάτου» σηκώνεται άπλα και θγάνει από το μνημείο. Ο Χριστός καρφώνεται πάνω στο Σταυρό κι' ύστερα ο Σταυρός στήνεται πάνω στο Γολγοθά, που τόν συμβολίζουν τρεις σειρές από μαύρα σκαλοπάτια. Καμιά έκζηση. Μοναδικός σκοπός να πετύχουν το ρυθμό του έργου περιορίζοντας, και θά λέγαμε «έξυμνοντας» κάθε χειρονομία και τά λόγια του μεσαιωνικού «Μυστηρίου» παίρνοντας την πρωταρχική τους σημασία με άμεσο αισθητικό αποτέλεσμα.

Ο μόνιμος θίασος του Πανεπιστημίου της Πάρμας παρουσίασε τον «Έμπορα» του Πλαούτου.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΔΑΛΜΑΤΗ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Λογοτεχνία

Θά μπορούσα να πώ πως ή μεγαλύτερη κίνηση σ' όλους τους πνευματικούς τομείς σημειώθηκε μεταξύ 'Απρίλη και Μάη έφέτος στην 'Αθήνα. 'Οργασμός διαλέξεων, τρεις και τέσσερεις τ' ημερα, κι' άναμεσα στους όμιλητές, άρκετοί έλεκτικοί ξένοι. 'Αναφέρω πρώτα και κύρια τόν έρχομό του 'Αλμπέρ Καμύς, του γνωστού συγγραφέα που θεωρείται από τις εξέχουσες φυσιογνωμίες της σύγχρονης γαλλικής διαίτησης. Ο 'Αλ. Καμύς έδωσε μιά διάλεξη όργανωμένη από τόν έλληνογαλλικό Σύνδεσμο στον «Παρνασσό» με θέμα «Ο Καλλιτεχνικός και ή έποχή του», όπου μίλησε για ήν προσέλευση των σημερινών, γάλλων ίδιως λογοτεχνών, να δημιουργήσουν νέα κλίμα τραγωδίας, που να εκφράζεται μέσα ολοκληρωμένο το έρμα του σημερινού ανθρώπου. Μιά άλλη μέρα, στις 28 'Απριλίου, ή 'Ελληνογαλλική Πνευματική 'Ενωσις διοργάνωσε διαλογική συζήτηση με συνομιλητές τόν συγγραφέα του «Καλιούλας» και τούς κ.κ. Ε. Παπανούστο, Κ. Τσάτο, και δ. Θεοτοκά. Το θέμα, με πολύ επίδειξη πειστηρίων, έξετάστηκαν δέ πολύπλευρα οι προοπτικές επίδωσως του στο μέλλον. Για τόν έλεκτικό γάλλο συγγραφέα και για τις τόσο ένδιαφερόμενες όμιλιες του, άσολήθηκαν εύρύτατα διάφοροι λογοτέχνες μας με άρθρα τους στον 'Αθηναϊκό τόπο.

'Άλλος διακεκριμένος επισκέπτης μας, ό νεοελληνιστής Ιταλός κ. Κάρλο Πικιο, έδωσε μιά διάλεξη στην 'Αθήνα, που όργάνωσε ο «Σύνδεσμος 'Ελλήνων Λογοτεχνών» την Τετάρτη 4 Μαΐου, με θέμα «Ο Ρωμαντισμός στις Μεσογειακές Χώρες». Προλόγησε ο πρόεδρος κ. Σταμπολής, κι' ύστερα ή κ. Βαρβ. Θεοδωροπούλου—Λιδάδα έκανε εισήγηση και μικρή σκιαγραφή πάνω στον όμιλητή, σαν άνθρωπο και σαν έργατή του πνεύματος. Στη διάλεξη αυτή, ό Κάρλο Πικιο ύπεστηριξε ότι ο ρωμαντισμός ανάδωλε από την Γερμανία. 'Εκεί ήταν ή γή που τόν γαλούχησε και τόν έβρεψε, και μετά, πέρασε και στις λοιπές χώρες, παίνονο τα σε κάθε τόπο ιδιαίτερη μορφή. Ο Κάρλο Πικιο είναι γλωσσολόγος, και καθηγητής της γερμανικής φιλολογίας στη Ρώμη. 'Αναπα πολλή την 'Ελλάδα, κι' έχει κάνει μιά λαμπρή μετάφραση στα ιταλικά—όπως παραδέχεται ο ίδιος ο συγγραφέας—της «Αιολικής Γης» του 'Ηλια Βενέζη. 'Ακόμα μετάφρασε και ποιήματα του Παλαμά, του Σικελιανού, του Ουράνη, της Βαρβ. Θεοδωροπούλου Λιδάδα κι' ά σπινειώμα του στο «Βήμα» ό κ. 'Ηλ. Βενέζης λέει ότι «Ο Πικιο είναι μιά φλογ'ή ψυχή, με έξαιρετο πνεύμα, που κινείται με άνεση και με π ίθω στην ποιοική που άγαπούμε να ή λέμε «δυστικό κόσμο».

'Από μιλώμε για Βενέζη πρέπει να πώ πως ο «Ραδιοφωνικός Σταθμός 'Αθηνών» στη σειρά «'Εκλεκτές Σελίδες της

λογοτεχνίας μας», που επιμελείται με ιδιαίτερη στοργή ο κ. Ντίμιτς 'Αποστολόπουλος, άρχισε στην έκπομπή του τούτη, την ανάγνωση της «Αιολικής Γης» με τη κ. Κυβλή. 'Η θραδία της πρώτης μεταδόσης πήρε πανηγυρικό χαρακτήρα. Προλόγησαν οι κ.κ. Δ. Ρώμας και 'Αποστολόπουλος, με ταδδθήκαν απόσπασματα από κριτικές και άρθρα του ξένου τύπου γύρω στο έργο, και έιπε λίγα λόγια ο ίδιος ο συγγραφέας.

—Στο 'Ελληνοαμερικανικό 'Επιμορφωτικό 'Ινστιτούτο άργανθό ε μια θραδία Κ. Ουράνη με όμιλητάς τους κ.κ. Μιχ. Στασινοπούλο, και Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο. 'Ενα κεφάλαιο από το βιβλίο του «'Ισπανία» διάβασε ο κ. Μ. Κατράκης, και διάφορα άλλα από τα γνωστότερα ποιήματα του Ουράνη άπήγγειλαν οι κυρίες 'Αλέκα Κατούλη, Πίτσα Μπινιάρη και 'Ελ. Μενεδάκη.

—Στο ίδιο 'Ινστιτούτο, μια δεύτερη πολύ επιτυχημένη θραδία δόθηκε, αφιερωμένη στο έργο του ακαδημαϊκού Σπύρου Μελά. 'Ομλήται ήσαν οι κ.κ. Κ. Βελμούρας, Α. Καραντιλής, και Σπ. Παναγιωτόπουλος. 'Αποσπάσματα από πεζά και θεατρικά έργα του Μελά απέδωσαν οι καλλιτέχνες και καλλιτέχνιδες του θεάτρου κ.κ. Μπινιάρη, Νε εβάκη, 'Ι. Καπλανίδου, Βόκοβιτς, Τ. Γαλανός, Γκ. Μπινιάρης και 'Αντ. Φωκάς. 'Ο έκλεκτός συγγραφέας, που παρευρίσκειτο σε τούτη τη θραδία, ήτε και ο ίδιος λίγα λόγια γύρω στο πώς αντιλαμβάνεται την τέχνη, και τι αναζητεί με το δικό της μέσο.

—'Η ελληνογαλλίδα καλλιτέχνιδα κ. Μαρία Βαλαμακίη, έρμηνεύτρια του 'Εδμη. Ροσάν, του Βεολαίν και άλλων μοντέρνων γάλλων ποιητών, πέρασε κι' έδωσε μερικά ενδιαφέροντα ρεσιτάλ άπαγγελίας στην έλληνική πρωτεύουσα. 'Η κ. Βαλαμακίη έχει οικίσει από πέρος το 'Θεάτρο Βεολαίν στο Παρίσι, ύστερα από έννια χρόνια που το διεύθυνε, και όπου έπαιξε κι' άλλες μέσες ή ίδια.

Το Θέατρο

—Μοναδική έπιτυχία έσημείωσαν οι παραστάσεις που έδωσε το κλιμάκιο του 'Εθνικού θεάτρου μας στο φεστιβάλ του Β. σμπάντεν της Γερμανίας. Οι τραγωδίες μας «Οίδιπους Τύραννος» και «'Ιππόλυτος» χειροκροτήθηκαν με άκράτη ένθουσιασμό, και οι πρωταγωνιστά τιμήθηκαν με πρωτοφανείς εκδηλώσεις θαυμασμού.

Λέγεται ότι έρρυθμίσθηκε και το ζήτημα της μετάδοσης του 'Εθνικού θεάτρου και στο Φεστιβάλ του Παρισιού, πρόκειται δέ να παρουσιασθούν η «'Εκάδη» και ο 'Οιδίπους» στο παρισινό θέατρο «Σάρα Μπενιάρ».

—Πυρετώδεις προετοιμασίες γίνονται για το Φεστιβάλ 'Επιδαύρου με τις παραστάσεις άρχαιου δράματος που θα δοθούν από 19 'Ιουνίου ίσαμε 3 'Ιουλίου. Με τη φροντίδα του Τουρισμού κατασκευάζονται έργα μεγάλης σπουδαιότητος στο χώρο του άρχαιού θεάτρου. 'Η Περηνήτικη Λέσχη και το 'Εθνικό Θέατρο θα συμβάλουν στην όλη όργάνωση.

—'Εν τώ μεταξύ έγύρισε από το Μιλάνο ο Νίκος Χατζίσκος, που πήγε στην 'Ιταλία και είδε στημένη τη μεγάλη λύμενη εξέδρα που είχε παραγγείλει εκεί, για να την φέρε και να τη στήσει στον 'Εθνικό Κήπο για τις παραστάσεις του «'Ε-

ρωτόκριτου». 'Η εξέδρα θα μπορεί να περιλάβει 1.200 θεατές και θα είναι έτοιμη στις 10 'Ιουνίου.

—'Ο Μάνος Κατράκης έτοιμάζεται να ανέβασει σε υπαίθριο χώρο έλληνικά παλαιά έργα όπως τον «'Αγαπητικό της Βοσκοπούλας», τον «Βασιλικό» του Μάτση κ.ά. Για τον «'Αγαπητικό της Βοσκοπούλας» μάλιστα, ο Κατράκης σκέπτεται να ζητήσει τη συμμετοχή των λαϊκών μπαλλέτων με τα κοστούμια τους, από την κ. Ντόρα Στράτου.

—Τα χειμερινά θέατρα κλείνουν ένα ένα, για να 'ανοίξουν δρόμο προς τα θερινά. Πρώτο, το θέατρο Σαμαρτζή κάνει έναρξη με το έργο «'Ανεργία Μήδεν», επίκαιρη σάτιρα του 'Ασημακοπούλου, Σπυροπούλου και Παπαδόπου, που παίζει ο θίασος Ντίνου 'Ηλιοπούλου και Μίμη Φωτοπούλου.

'Η Μουσική

—'Ο κ. Θεόδ. Βαβαγιάννης έσημείωσε μεγάλη έπιτυχία στη συναυλία που έδωσε στη Ούάσιγκτον με την συμφωνική όρχηστρα του τόπου, για τον έρωτα της θαύσιλλας της 'Ελλάδος. Οι μουσικές κριτικές των έφημερίδων «Ούάσιγκτον Πόστ» και «'Αίτις Χεράντον» έγαράκηρισαν την έπίσκεψη του έλληνα άρχιμουσικού σαν μουσικό γεγονός.

—Κατά τη τελευταία χειμερινή συναυλία τη 'Ορχήστρας 'Αθηνών ωοράστηκε ένα μικρό έντυπο με το άπολογισμό της θερινής και χειμερινής μουσικής κίνησης που πραγματοποιήσε η όρχηστρα μας, από τον 'Ιούνιο 1954 ίσαμε το Μάιο 1955. Στο διάστημα αυτό η Κρατική 'Ορχήστρα έδωσε 59 το όλο συναυλίες, 14 στο «'Ωδειο 'Ηρώδου του 'Αττικού» και 25 στην αίθουσα «'Ορφείας». 'Ανάμεσα στα έργα που έξετελέστηκαν, 10 ήσαν έλληνων συνθετών, 2 του 'Αντ 'Ευαγγελάτου, 3 του Μαν. Καλομοίση, 1 του Γιάννη Παπαϊωάννου, 1 του 'Ανδρ. Νεζερτζι, 1 του Γ. Σκλάβου, 1 του Σκαλκώτα, και 1 του Γ. Σιαλιάνου. Σε πρώτη άκρόση έξετελέστηκαν 4 έργα έλλήνων συνθετών και 17 ξένων. 'Ως σολίστς της Κρατικής 'Ορχήστρας συνεπέρτασαν 8 έλληνες καλλιτέχνες, και 15 ξένοι και έλληνες από το έξωτερικό. Οι τακτικοί διευθυντά της όρχηστρας μας είναι οι κ.κ. Οικονομίδης, Θεόδ. Βαβαγιάννης, και 'Ανδρ. Πασιδής. Προσκαλεσμένοι από το έξωτερικό ήσαν για τούτη τη χρονιά οι κ.κ. 'Αλεκ Σέρμαν, Ρέζιναλντ Στίουαρτ, 'Ιγκορ Μάρκεβιτς, Χ. Μίτσελ, και Δημ. Χωραφάς.

—Στη Συμφωνική συναυλία της Τετάρτης 11 Μάϊου, που διεύθυνε ο 'Ανδρ. Παριδής, το άθηνάϊκό κοινό είχε την εύκαιρία να ακούσει τον γλυκύτατο πιανίστα Γεωργ. Θέμελη στο κονσέρτο σε λα έλασσον, για πιάνο του Σοΐμαν. 'Ο Γ. Θέμελης έδωσε και ένα ρεσιτάλ με τις ωραιότερες συνθέτες πιάνου του Σκαρλάτι, Μόζαρτ, Μπετόβεν, Σωπέν, τη Δεύτερα 30 Μάϊου στο θέατρο Κεντρικό.

—Την Κυριακή 15 Μάϊου στη συναυλία της Κρατικής 'Ορχήστρας, πάλι με τη διεύθυνση του κ. Παριδή, συμμετείχαν δύο νέες καλλιτέχνιδες: Οι κ.κ. Ρούλα Φωκινού—Δασκαλοπούλου, που τραγούδησε τους «'Αμούς του Φιγκαρό», Μόζαρτ, και «Κουρέα της Σεβίλλης» Ροσσίνι, και Χρυσάνθη Τουρνάκη, που έπαιξε το κονσέρτο για πιάνο του Γκρήκ. Στο δεύτερο με-

ρος της συναυλίας, η Χωρωδία Κοριτσιών τη Θ. Βυζαντινού τραγούδησε το «Στά-
βος Μάτερ» του Περγκολέζι, που καταχει-
ροκροτήθηκε.

— Η άγαπ' μένη των 'Αθηνών πιάνισ-
τα Τζίνα Μπαχάουερ έπαιξε 2 κονσέρτα για
πιάνο με τη «Συμφωνική Όρχηστρα» και
με διεύθυντ' τον κ. Οκονομίδη, τη
Παρασκευή 20 Μαΐου το βράδυ. Το πρώ-
το, κονσέρτο άρ. 5 του Μπετόβεν, και το
δεύτερο, άρ. 3 του Ραχμαϊνόφ. Τη συν-
αυλία παρακολούθησαν οι βασιλικοί και
ο διάδοχος, και ένα πλήθος κόσμου που
κυριολεκτικά κατέκλυσε καθισμένες και
όρθιος την αίθουσα. Λίγες μέρες μετά, η
Τζίνα Μπαχάουερ έδωσε και ένα ρεσιτάλ
στο «Κεΐτοί'νο».

— Απέθανε ξαφνικά και κηδεύθηκε με
μεγάλη έσημότητα ο άρχιμουσικός του
'Εθνικού Θεάτρου και καθηγητής του 'Ω-
δειού 'Αθηνών Γεωργ. Λυκούδης.

ΛΟΥΛΑ ΓΕΡΩΝΥΜΙΔΟΥ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

— Στις 28 Μαΐου οργανώθηκε από τον
'Ελληνικόν Πνευματικόν Όμιλον Κύπρου
Φιλολογικό Μνημόσυνο επί τη επέτειώ της
άλλως ως της Κωνσταντινουπόλεως.

— Στις 3 'Ιουνίου ανέβασθηκε από μα-
θητές και μαθήτριες της Στ' κλάσσης του
Παγκυπρίου Γυμνασίου, στο θέατρο της
Σχολής, το δράμα του Κωστή Παλαμά
«Τρ'σούγεν».

— Στις 6 'Ιουνίου μετεδόθη από το Ρα-
διοφωνικό Σταθμό 'Αθηνών το διήγημα του
κ. Νίκου Κρανιδιώτη «Παρανοιάς». Το
κειμένο διαβάστηκε από το δραματικό
καλλιτέχνη κ. Θεόδωρο Μορίδ' στη σειρά
των εκπομπών «Ανθολογία Νεοελληνικού
δ'ηγήματος».

— Στις 26 'Ιουνίου ο συνεργάτης μας
κ. Γιώργος Παδοτικός μίλησε από το
Ραδιοφωνικό Σταθμό 'Αθηνών με θέμα
«Κυπριακή Πνευματική ά'θ'ση».

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΝΕΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ «Ο ΠΟΙΗΤΗΣ Γ. ΣΕΦΕΡΗΣ»

Η κριτική υπεδέχθη με έξαιρετικήν
είηνοια το τελευταίο βιβλίο του κ. Ν.
Κρανιδιώτη «Ο Ποιητής Γ. Σεφέρης»,
που περισσότερα, ως γνωστόν, γύρω
από την νεάν ποίηση, κι' ιδιαίτερα γύρω
από το ποιητικόν έργο του Γ. Σεφέρη.

Δημοσιεύουμε κατωτέρω μερικά από
τα σημειώματα, που γράφτηκαν γιά τη
μελέτη αυτή του κ. Ν. Κρανιδιώτη,
στον 'Ελλαδικό, Κυπριακό και Αιγυ-
πτιακό τόπο:

Το μελέτημα του Κύπριου ποιητή και
λογοτέχνη κ. Ν. Κρανιδιώτη γιά τον
κατ' έξοχον εκπρόσωπο τη νεάς ποίησης
στην 'Ελλάδα Σμυρνιό ποιητή Γ. Σεφέρη
είναι μια σημαντική προσφορά. Δέν περι-
ορίζεται μόνο σε μια συμπυκνωμένη ανα-
σκόπηση του ποιητικού έργου του Σεφέρη,
ούτε σε άπλη κριτική αξιολόγηση του. Το
αναλύει σε βάθος και πλάτος. Και με μια
σειρά στοχασμών, που πηγάζουν από την
πλούσια έμπειρία του συγγραφέα στα προ-
βλήματα της παραδοσιακής και της μον-

τέρνας λεγομένης ποίησης, μάς άνοίγει τις
θύρες γιά να μπούμε στη θαβίτερη ουσία
της σεφερικής ποίησης. Ο Σεφέρης είναι
από τους πρωτοπόρους κι' ο πιο αντιπρο-
σωπευτικός φορέας της νεάς ποίησης. Βα-
θυσία πέρα με ός από την 'Ελλοική τε-
χνολογία, δημιούργησε στην 'Ελληνική
ποίηση καινούργιο κλίμα, τη λύτερωσε από
τα δεσμά της παράδοσης, άδναωσε τα
έκφραστικά στοιχεία της κι' έδωσε δό-
τελα νέα μορφή στην ποιητική άρχιτεκτο-
νική, έξω από την καθιερωμένη στιχουργι-
κή της παράδοση. Τα φωτεινά ίχνη του
ποιητικού του δρόμου ακολουθούν σήμερα
πολλοί από τους νεους ποιητές μας. Τοúτο
σημαίνει πως η τεχνολογία του Σεφέρη
άποτελεί άποφασιστική στροφή της Νεο-
ελληνικής ποίησης, που ζητάει να προσαρ-
μοστεί στην καινούργια ψυχολογία και
στις ανάγκες της ασθματικής εποχής μας.
Κι' από την άποψη αυτή θα πρέπει να με-
λετηθεί πλατύτερα από τους νέους ποιητές
μας που έχουν ξεκοφεί από τη παράδοση
κι' αγωνίζονται να σπηρίσουν ή μόντερνα
ποίηση. Την ευκαιρία αυτή του της προ-
σφοει βασιμνία το μελέτημα του κ. Ν.
Κρανιδιώτη «Ο ποιητής Γ. Σεφέρης».

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΑΠΛΩΤΗΣ

[«Σημεία», 5 'Ιουνίου 1955].

Νίκου Κρανιδιώτη: «Ο ποιητής Γ.
Σεφέρης» (Μελέτη).

Ο κ. Ν. Κρανιδιώτης τίκωσε τελευ-
ταία μία του διάλεξ' γιά τον ποιητή
Γιώργο Σεφέρη και το έργο του. Με άν-
τικειμενικότητα, κριτική δεξυδέρκεια και
γλαφυρότητα ύφους ο κ. Κρανιδιώτης
συνθέτει την εικόνα ενός ποιητή, που ά-
νοιξε καινούργιους δρόμους στη Νεοελλη-
νική Ποίηση και θωρείται σήμερα σαν
έναν από τους κορυφαίους όχι μονάχα της
'Ελλάδας, μά και της σύγχρονης Ευρώ-
πης. Η μελέτη του κ. Κρανιδιώτη άποτε-
λείται από δύο κυρίως μέρη: το πρώτο,
το γενικότερο, μέρος, που περιγράφει τη
γένεση και την εξέλιξη της «νεάς» ποιη-
σης και που είναι απαραίτητο γιά να
μπορέση ο αναγνώστης να μη στή φύση
και το νόημα του έργου του ποιητή, και
το δεύτερο, που είναι μια ανάλυση του
ΐδιου του έργου του Σεφέρη. Μ' όλες τις
αντιρρήσεις που είναι ένδεχόμενο να έχη
ο αναγνώστης σ' όρισμένες απόψεις του
συγγραφέα, κυρίως πάνω σε μερικά γενι-
κά προβλήματα της Νεοελληνικής Ποίη-
σης, δέ μπορεί, κλεινοντας το βιβλίο, πα-
ρά να δομολογήση πως έχει μπροστά του
μια ώλοκληρωμένη κριτική εικόνα ενός
ποιητή που αντιπροσωπεύει κλάσ μια σχολή
και που ή έπιρροή του μεγαλώνει μέρα
με τη μέρα με συνέπειες ευεργετικές, μα-
ζί και καταστροφικές, όπως γίνεται μ'
όλους του: έξαιρετικούς δημιουργούς.

Λ. ΓΙΑΝΝ.

[«Κυπριακή Επιθεώρηση» 'Ιούνιος 1955].

Δυό Λυρικοί

Ό ένας είναι ο Νίκος Κρανιδιώτης' ο
άλλος είναι ο Γιάννης Σεφέρης. Κρατώ
στά χέρια μου αυτήν την ώρα μια σύν-
τομη παρουσίαση του Σεφέρη, γραμμένη
από τον Ν. Κρανιδιώτη. Καλό είναι να
γράφουν γιά την ποίηση, να μάς παρέ-
χουν την μαρτυρία τους άνθρωποι που έ-
χουν οι ΐδιο δοκιμασθεί στα προβλήματα
της, που αγωνίστηκαν να προσφέρουν προ-

σωπικές συμβολές τους στην διαμόρφωση του λυρικού λόγου. Αν όχι τίποτε άλλο, η μαρτυρία τους θα μπορεί να μας δώσει κάποιες απόψεις της εσωτερικής λειτουργίας του λυρισμού, της οποίας εμείς οι άλλοι έχουμε μόνο κάτι σαν προεικόγραμμα. Όταν ο ποιητής μιλεί για τον ποιητή, μάς συμφέρει να ακουσουμε προσεκτικά τα λόγια του, να πλουτίσουμε τη σκέψη μας με την εμπειρία του. Στην περίπτωση όμως του Κρανιδιώτη, η προσφορά του είναι και από άλλη άποψη χρήσιμη: έχουμε εδώ την έγκριση ενός από τους πολυμερέστερους Κυπρίους λογίους μας, ο οποίος έχει κατορθώσει, παράλληλα με την διεύθυνση του λαμπρού περιοδικού «Κυπριακά Γράμματα», να πλουτίσει και με ενεργητική συμμετοχή την νεοελληνική λογοτεχνική παραγωγή: πηξος, πεζος λόγος είναι τα πιο συνηθισμένα έφραστικά του μέσα, μα και το δοκίμιο και η κριτική δεν του είναι ξένα. Έτσι, η διπλή του χάρη, να ζει το ποιητικό θέμα, και συναμα να το στοχαζεται, του εξασφαλίζουν ένα λόγο παραπάνω ως σε τέτοιου είδους ζητήσεσ.

Η πράξη η κριτική είναι δίσημη: στην ποώτη φασ πρέπει ο κριτικός να έχει η να άποκτήσει την ικανότητα που θα του επιτρέψει να άφομασθεί με το άντικειμενό του στην δεύτερη, θα χρειασθεί να άνακτήσει την προσωπικότητα του, την άνεξαρτήσια του, και να κοίνε, σαν έξενος πλέον, σαν τρίτος άδιάφορος, ότι του έδόθηκε να γνωρίσει, ότι κατέκτησε στο πρώτο στάδιο. Φανερό είναι ότι στην πρώτη φάση η άυτοπαρατηρησία του ποιητή άποτελεί μεγάλο όπλο, μοναδικό και άναντικλάστατο έφόδιο: εκεί ο ποιητής έχει το προάδισμα άπέναντι σ' έμάς όλους τους πεζούς, όταν άποφασίσει να άσκησει κι' αυτός την κριτική στην δεύτερη φάση, άπαιτείται ψυχραιμία και ψυχρή ενάτέλιση του άισθητικού άντικειμένου, για την όποια η λυρική διάθεση του ποιητή δεν άποτελεί πλεονέκτημα. «Κι' όταν άκουμ περπατάει το ποίλι, οίωθε και αν πώς έχει φτερά», είπε κάποιος λημονημένος Ιάλλο ποιητής: δύσκολα σ' άσφάζεται στο ίδιο πρόσωπο η θερμή των λυρικών έμπειύων με την έρημ άναλυτική κώτητα του κριτικού στοχασμού' ο ποιητς έξελέγασο την άγαθην μερ' δα' του είμαστος ύπόχρει όταν περά από την προσωπική του δημιουργία θελήσει να μάς βοηθήσει άμεσα στην έξλιχναση του μεγάλου μυστηρίου της λυρικής έμπνοης.

Γράφοντας τα παραπάνω, καθόρισα, νομίζω, και τα όρια της προσφοράς του Νικου Κρανιδιώτη, άναφορικά με τον Σεφέρη. Πρόκειται άρχικά για διάλεξη, ο ύδιος την όνομάζει «άνασκόπηση», τονίζοντας έτσι το γασακτική των άσχετων από την καθαυτό άσκηση της κριτικής: θα παρακολουθήσουμε κατά βαθμούς την εξέλιξη του ποιητικού έργου του Σεφέρη, και, χάρη στην άυτογνωσία του κριτικού του, θα μωρσοουμε να γνωρίσουμε την εξέλιξη αυτήν όχι μόνο άπ' έξω, άλλα και στην πιο έσωτερική της σύσταση. Περισσότερα δεν θα έβρεπε να ζητήσουμε, και γιατι το είδος, η διάλεξη, έχει κι' αυτό τους νόμους του, και δεν επιτρέπει μεγαλύτερη εμπάθνηση η κριτικώτερη έπεξεργασία, άλλα και γιατι στην περίπτωση ο όμιλητής είταν πολύ πιο παρασκευασμένος ά θαμιάσει, να άγαπήσει, παρά να κρίνει. Ό άναγνώστης του συντόμου

αυτού κειμένου θα έχει μια όθη και κάπως σχηματική γνώση και των ιστορικών προυποθέσεων που έχουν δόρησει στην διαμόρφωση του νέου λυρισμού, και των μωρών σταθμών της δημιουργίας του Σεφέρη από την «Στροφή», την πρώτη του ποιητική συλλογή, στα 1911, ως στην «Κίχλη», που δημοσιεύθηκε στα 1947. Θα ήθελα να σημειώσω, άφου και το σημείωμα αυτό σαν να ξανακίνει σε πιο σύντομο και άπνοτο το δρόμο της μικρής μελέτης, ότι από εκείνον τον καιρό, και μάλιστα έντελώς πρόσφατα, ο Σεφέρης παρουσίασε μια σειρά από κινούριες έπιδόσεις του, άκριθώς στα «Κυπριακά Χρολικά». Τα τελευταία αυτά ποιήματα φανεράνουν μιά ώριμότητα και ώριμότητα από θαυμαστή λιτότητα έκφραστικών μέσων, λόγου, δηλαδή και εικόνας.

Ότωση διαβάζοντας κανείς μιά έργασια ύωω σε ένα συγγραφέα, σε ένα άγαπημένο ποιητή, έχει πάντοτε άφορη και να ξαναπάσει στο έργο, ένα καινούριο ξεφύλλισμα να κάνει, ίατι να παρατηρήσει στις λεπτομείριες, στις άποχρώσεις. Έδώ πρόκειται για κάτι περισσότερο από λεπτομείρια η άπικχώρηση: νομίζω ότι ο Κρανιδιώτης στην πιστή άναπαύστα των όποια μάς έόισε της ποίησης του Σεφέρη μέσα στον κόσμο της λυρικής δημιουργίας δεν έτόπασε άκεκάτη την καθύτητα τομυ του 1940' έκείνον τον χρόνο ο Σεφέρης κάνει και σαν γενικό έκκαθάρισμα, διαστικά. Μέσα σε τρεις μήες, τρεις άλλεπάλληλες συλλογές, ποιήματα παλιά και ποιήματα καινούρια, κλείνουν την παλιά του παραγωγή, άρχινημένη καθώς πρόσφατα έπληροφορήθηκε, δεκαπέντε χρόνια νωνίτερα. Τα χρόνια της μαθητείας, μαθητείας σε ύψηλότερο επίπεδο, όπως ταιριάζει στον ποιητή, είχαν τελειώσει.

Ό φιλόλογος που θα σκύψει μεθαύριο έπάνω στην τομή αυτήν, βλ μωρσέσι, νομίζω, να άντλήσει από την μελέτη της νέα έπιχειρήματα, να τεκμήηια που θα τον βοηθήσουν να έξακριθώσει την ιδιόζουσα ιστορική γνώση που χαρακτηρίζει το έργο του Σεφέρη, το πεσό του, άλλωστε, όσο και το ποιητικό. Αυτός ο άνθρωπος γεννήθηκε με τον αιώνα μας, και, δέκτης, σε καταπληκτικό βαθμό ευάισθητος, μια και δυο φορές, με την μικρασιατική καταστροφή όσο και με τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, έζησε τις δοκιμασίες του αιώνα και τις μεταρσίωσε σε τένηνη. Το τραγικό στοιχείο στην ποίηση του Σεφέρη, που με τόση ασφάλεια το άνιχνεύει η ποίητική, δεν είναι άλλο από την προβολή της ιστορίας, της προσωπικής του ιστορίας, της ιστορίας του γένους, της ιστορίας του ανθρώπου, έπάνω στην λογοτεχνία' όμως για να γίνει η προβολή αυτή έφραζόταν μια άσυνήθιστα ζωντανή άίσθηση της ιστορίας, όποια της όποιας σπάνια έβρισουμε άκόμη και στον είδικό ιστορικό, που παλεύει να συνταιριάσει τις λεπτομείριες με την παράσταση των συνόλων. Η ποίηση, λοιπόν, θεραπεινίδα όχι μόνο της κριτικής, άλλα και της ιστορίας. Κάτι τέτοιο, νομίζω, μάς δείχνουν οι δυο λυρικοί του σημεινίου μας σημειώματος.

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

[«Βήμα», 20 Μαΐου 1955].

Νίκος Κρανιδιώτης: «Ο ποιητής Γ. Σεφέρης».

Γνώριμος κ' αγαπημένος αυτής της στήλης είναι ο κ. Νίκος Κρανιδιώτης. Ήρωικός αδελφός της Κύπρου, αποτελεί και την πιο συγκροτημένη ήμεκτη πνευματική μορφή στη μαρτυρική Λευκωσία, όπου χρόνια τώρα δευθύνει και το φιλολογικό περιοδικό «Κυπριακά Γράμματα» καλλιεργώντας συστηματικά τον ήθικο αντίστασιακό αγώνα του σκλάβου Έλλητισμού.

Τη φιλολογική του συγκρότηση τη βλέπουμε και στο πρόσφατο δοκίμιο του «Ο ποιητής Γ. Σεφέρης» που χωρίς να είναι ολοκληρωμένη μελέτη, στέκει ωστόσο σε μία πλήρη καταποιστική προσπάθεια που φιλοδοξεί να σκιαγραφήσει χαρακτηριστικά το πορτραίτο του δημιουργού της «Κίχλης»: από φιλοσοφική και κοινωνική, από αισθητική και καλλιτεχνική πλευρά.

«Ο ποιητής Γ. Σεφέρης» δόθηκε ως διάλεξη και γι' αυτό οι προεκτάσεις του είναι πιο ευρύτερες σε μία ενδεδειγμένη εισαγωγή στο κλίμα του μεσοπολέμου και σε αναλύσεις των αντιπροσωπευτικότερων στίχων απ' την πορεία του ποιητή σε συνειρμό με τα εξωτερικά γεγονότα και τα κείμενα που τον επηρέασαν. Έτσι με σύστημα ρυθμού, μ' ευσυνειδησία και στοχαστική εγκράτεια ο κ. Κρανιδιώτης κατορθώνει να ολοκληρώσει την ποιητική προσωπικότητα του Γ. Σεφέρη και να την τοποθετήσει στο ύψος που δικαιωματικά της άνηκε στο σύγχρονο Λυρικό μας Παρνασσό: στο ύψος μιας απ' τις λίγες κορφές του.

ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ

[«Αύγη», 2 Μαΐου 1955].

Νίκος Κρανιδιώτης: «Ο ποιητής Γ. Σεφέρης».

Μέσα στη σύγχρονη νεοελληνική ποίηση, όπου τόσες ποικίλες φωνές ακούγονται σήμερα, φωνές που έρχονται το δρόμο τους και μας έδωσαν λαμπρού καρπούς, φωνές που πασκίζουν να προσανατολισθούν κ' άλλες πάλι που ψελλίζουν, ή φωνή του Γιόρνου Σεφέρη, όπως έγραψαν ώριμοι μελετητές του έργου του, ύψώθηκε πάνω απ' όλα, με την ελληνική της συνείδηση και μία πυρρετική ένδραση του κόσμου.

Είτε μās συγκινεί, είτε όχι η ποίηση του, ο Σεφέρης είναι μία ενδιαφέρουσα μορφή στα σημερινά γράμματα και τη μορφή αυτή προβάλλει ο Νίκος Κρανιδιώτης στο λιγιστέλο μελέτημα του. Ας και οι σελίδες αυτές γράφθηκαν ως διάλεξη, έχουν ωστόσο εκτυπηθεί στην σφραγίδα μιας κριτικής, που είδους με δευδερκεία στο σπερτικό έργο και αποαλλύει τον ποιητή σ' εκείνους που έτυχε να τον άγνωστο, αλλά και στους άλλους που, από καιρό, ο Σεφέρης τους είναι γνώριμος.

Η πολυμικιλία δράση του Νίκου Κρανιδιώτη ως Γενικού Γραμματέα της Έθναρχίας, ως Διευθυντή δύο περιοδικών, των «Κυπριακών Γραμμάτων» και της «Ελληνικής Κύπρου», ως ποιητή κ' ως διηγηματονοοάφου, ώ χρονικονοοάφου άκούα (Απόμει), εκτείναται και στον κριτικό τομέα με τη μελέτη αυτή, δίγυμα της πολυσύνθετης προσωπικότητάς του, που γνωρίζει ν' αγαπάει τὰ ποιητικά κείμενα, νὰ τὰ

χαίρεται και νὰ τὰ κατανοεί, μεταδίδοντας και στους άναγνώστες του το άπόσταγμα από την περιπλάση του, την τόσο στοχαστική, σε σελίδες που μαρτυρούν πόσο τὸ πνεύμα του ξέρει ν' αναλαίει και νὰ ελαχρώρει στις σύγχρονες έκδηλώσεις του λυρικού λόγου.

Καρπός λοιπόν αγάπης είναι η σύντομη, άλλ' ούσιαστική στο σύνολό της, μελέτη του για τὸ Γιόργο Σεφέρη. Ο συγγραφέας δίνει, στην άρχή, μίαν εικόνα έναρξη του κόσμου μετά τον πόλεμο, τονίζοντας πὸς η ποίηση αποβάλλει το καθαρό λυρικό της στοιχείο, γιατί η τ'χνή στρέφεται τώρα πρὸς τὴν ένδοσκόπηση. Πολύ σωστά παρατηρεί πὸς έν' από τὰ σημερινά γνωρίσματα του έντεχνου ποιητικού λόγου είναι τὸ έπικό και πὸς η «έρμη χώρα» του Έλιοτ αποτελεί ένα όρσημο του αιώνα μας για νὰ καταλάβουμε τὴν ανέλιξη, τίς άμέτρητες μορφές, τίς άναζητήσεις και τὴν πορεία ενός λόγου ποιητικού, πὸς, στη βαθύτερη ούσία του, κλείνει όλη τὴν τραγικότητα τὴς παραγμένης εποχής μας. Το νόημα τὸν καιρὸν μας, τὸν άδυσιατικό παλμό ψυχῶν ταλαιπωρημένων απ' τὴ ζωη, πὸς έγχασι τὴν έσωτερική του ίσορροπία έπειτ' από δύο τρομαχτικούς παγκοσμίους πολέμους, προσπαθεῖ νὰ εκφράσει η ποίηση, σπάζοντας τὴν παράδοση, άγκυλιάζοντας και έφευρίσκοντας μίαν νέα άρχιτεκτονική διάθρῃση, όπου τὸ ύποσυνείδητο και κατὰ κάποιο τρόπο ποικίλα ψυχολογικά στοιχεία, άνασούρν στην έπιφάνεια, κάποτε μάλαστα με μίαν αυτόματη γραφή, μνήμες, συαίσθημαία, φιλοσοφικές άποψεις, μέσα σ' έναν ίλιγγο πυρρετικό σκέψης και μορφής. Τὰ έπιτεύγματα τὴς νέας ποιήσεως δέν είναι πάντοτε σμυτικά και συχνά η ένδοσκόπηση δέν αποδίνει πρὸς όφελός της. Αύτὴ η νέα τεχντροπία, η νέα σκψη που εγκαιααειπν τ-ν ερμὸ τὴς λογικῆς, για μίαν άμφίβολη προβόλη ενός ψυχικού κόσμου που ομμαιααεται δέν άποτελεί πάντα έγγέμω πὸς η νέα ποίηση εκφράζει τὸν άνδρωπο τὴς εποχής μας σ' όλη του τὴν πληρότητα. Το πείραμα, άλλωστε, δέν είναι νέο. Άνάγεται στον καιρὸ του Ρεμπώ και ο υπερρεαλισμό, ξεπερασμένους Έλλα, θέλησε νὰ τὸν υπερακοντίσει. Ο Έλιοτ με τὴν ποίηση του, ο Ρενέ Σάρ στη Γαλλία, κατὰ κάποιο τρόπο ο Κλωντέλ, ο Τζόυς στο μυθιστόρημα με τὸν «έσωτερικό μονόλογο» είναι μορφές αντίπροσώπων υτικῶς τὸ αιώνα μας, πὸς άναζητούν τὰ βαθύτερα στοιχεία τὴς ανθρωπίνης ύποστάσεως και προβάλλου τὴ διάλυση της σ' όλα της τὰ καθέκαστα.

Μία τέτοια ποίηση, αντίθετα απ' τὴς εποχές που πρσασα -όταν η ποίηση ήτα/ όχι χτήμα τὸν όλιγὸν καλλιεργημένον πνευματικά άνδρωπών, αλλά του μεγάλου κοινού, και ένά τις εποχές του ρομαντισμού, του παρνασσισμού, του συμβολισμού, — μίά ττοια ποηη, λοιπόν, συχότατα γριφάδης, έρημητική, σκετινή, άγραγ' μπορεί νὰ δοήσει τίς καρδιές, του μορφόμενου και του άπλου άνθρώπου, και νὰ γίνει άναπόσπαστο μέρος τὴς ζωῆς του, όπως σε παλαιότερα χρόνια, ήταν ο Ούγκο, ο Λαμαρτινός, ο Βερλαίν, ο Μπανταίρ ο Μπάυρον, ο Κήτε, ο Ούτιμαν, ο Σολωμός, ο Βαλαωρίτης, ο Παλαμάς κ.ά.: Άς μὸς έπιτραπει ν' άμφιβάλλω. Για τὴν ανταπόκριση όμως τὴς σύγχρονης ποιήσεως τὴς ζήτησ και τὴς ελληνικής—στην ψυχή του σημερινού άνθρώπου, θέμα άσφαλώς ένδιόφερον και ένδεικτικό ποικίλων καταστά-

σεων ψυχολογικών, καλλιτεχνικών και κοινωνικών, ο λόγος θα μάκραινε πολύ, πέρ' απ' τὰ όρια των σημειώσεων αυτών που άφορούν τή μελέτη του Νίκου Κρανιδιώτη.

Αυτό καθ' έαυτό, τὸ δοκίμιο τού συγγραφέα των «Μορφών του Μύθου», άξελθη από τήν άγάπη και τόν ένθουσιασμό που αισθάνεται ο Νίκος Κρανιδιώτης για τὸ έργο του Γιώργου Σεφέρη, είναι μιά συμβολή ένος Κυπρίου πνευματικού ανθρώπου—ή πρώτη που μάς έρχεται από τή Μεγαλόνησο—για τήν έλληνικήτητα και τήν ένθικη σημασία ένος έργου που δέν έπαψε να προκαλεί συζητήσεις. Και ή συμβολή αυτή είναι μιά θετική προσφορά για τή μελέτη και τήν κατανόηση—ώς ένα σημείο—των ποιητικών έπιτευγμάτων τού Σεφέρη, γιατί, όπως παρατηρεί και ο ίδιος ο Νίκος Κρανιδιώτης, πολλοί στίχοι του—έξ άφορμής τής «Σαντορίνης» (σελ. 22)—«δέν μπορούν όρθολογικά να αναλυθούν. Πρέπει να τούς δεχτούμε σά μιά αισθητική εικόνα γεμάτη ήχους, όράματα ένος κόσμου θυσιάζόμενου, που ζυγιά ή μνήμη τού ποιητή μέσα στην πυρετική τής ένόραση».

Με τὸ μελέτημά του για τόν ποιητή Γιώργο Σεφέρη, ο συγγραφέας μάς δίνει τήν έγκαιρία να διαπιστώσουμε τής άρετές του—άρχιτε τονική διάρθρωση, ψυχολογική άνάλυση, ποσοπικό ύψος, χειρισμό τής γλώσσας, ούσιαστικές και όξυδερκείς παρατηρήσεις στοχαστικό πνεύμα—και στον κριτικό του α. Έπειτ' απ' τήν εργασία αυτή, περιηνούμε κι' άλλες ώριμες σελίδες τού κριτικού Νίκου Κρανιδιώτη γύρω από μορφές και προβλήματα τής σύγχρονης πνευματικής ζωής.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

[«Έθνος», 11 Ιουνίου 1955].

Νίκου Κρανιδιώτη: «Ο ποιητής Γ. Σεφέρης».

Ο κ. Ν. Κρανιδιώτης είναι σήμερα ένας από τούς έκλεκτούς πνευματικούς ανθρώπους τής Κύπρου. Διευθυντής τού περιοδικού «Κυπριακά Γράμματα» που εκδίδεται στη Λευκωσία, είναι ο ίδιος ένας συγγραφέας, που προσέχθηκε και ξεχωρίσθηκε από τήν κριτική τού τόπου μας.

Έξέδωκε από τὰ 1950 ως σήμερα δύο τόμους διηγημάτων, μιά ποιητική συλλογή με τόν τίτλο «Σπουδές» και δύο μελέτες, από τής όποιες ή δεύτερη είναι αυτή που παρουσιάζουμε σήμερα, με τόν τίτλο «Ο ποιητής Σεφέρης».

Ο κ. Ν. Κρανιδιώτης στη μελέτη του αυτή δείχνει ότι ή καλλιτεχνική του σκέψη έχει ύστερι μεταβολή από τὰ 1951, όποτε δημοσίευσε τής «Σπουδές», ποιήματα παραδοσιακού τύπου. Δείχνει πόσο τόν σταθάτησε ή ποίηση τού Σεφέρη, σάν ένα; χείρος νέος και σύγχρονισμένος, άξιος να μελετηθεί και ικανός να άσκήσει άποφασιστική επίδραση. Και με τὸ σύνολο τής μελέτης του ο κ. Κρ. αυτόν τόν προσηλυτισμό του και τήν ιστορία τής νέας πίστης του υποβάλλει στον άναγνώστη.

Όστόσο, ενώ από τὸ ένας μέρος διαφαίνεται ένα ύπόστροφωμο πίστης και θαυμασμού, σέ μερικά σημεία ο μελετητής δέν διατάζει να προχωρήσει σέ κριτικές παρατηρήσεις αντικειμενικές και δίκαιες, μόλο που τὸ είδος τής εργασίας του προσφ.εται μάλλον ως έρμηνεία και έξαρη.

Στς πρώτες τέσσερις σελίδες τού τίτλιου του συνοπτικά έξηγει τούς κοινωνικούς—έπιστημονικούς και καλλιτεχνικούς όρους, που, στην Εύρώπη, έπηρεάσαν τὸ καλλιτεχνικό ποιητικό πνεύμα να δώσει μιά νέα ποίηση, διαφορετική από τήν ποίηση τής παράδοσης κατά τὸ θέμα, τή στιχογραφία, τήν άρχιτεκτονική και τή έκφραστική μέσα. Προχωρεί στη γενετική πορεία τής ποίησης τού Γ. Σεφέρη έξηγώντας ποιές ύπηρεσαν ο δημιουργικές επίδρασεις που δέχθηκε ο Γ. Σεφέρης για να καταλήξει στη διαμόρφωση τής ποιητικής του προσωπικότητας.

Και ξεχωρίζει πολύ σωστά, ότι αυτός ο άανεωτής τής λυρικής παράδοσης στόν τόπο μας, ο Σεφέρης, ως τήν έποχή, που δημοσίευσε τὸ «Μυθιστόρημα», δέν είχε χειραφετηθεί όλοτελα από τή σκία των μεγάλων προτύπων του, και ότι μόνο μετά τὸ «Μυθιστόρημα» ο κ. Γ. Σεφέρης αποβάται ο ποιητής τού καιρού του και τού τόπου του.

Δε θα σταματήσω τήν προσοχή μου στις λεπτομέρειες τής ξεχωριστής άνάλυσης των ποιητικών συλλογών, που κάνει ο κ. Κρ., γιατί ο χώρος δέν τὸ έπιτρέπει. Θα είπω μό.ο, πώς, ότι σέ κάθε περίπτωση ύπογραμμίζει, ως χαρακτηριστικό, τὸ σμαδάψε πάντοτε σωστά και με τόση αυάρκεια, όση και λιτότητα. Έκεινο όμως που θα έπιθυμούσα άκόμη να προκύψει από τήν άνάλυση αυτή είναι ότι: οί πλαγιοί, οί απ' έξω φωτισμοί, τούς όποιους κάθε φορά δέχθηκε ή ποιητική σκέψη τού Σεφέρη, άφαιρούν από τόν ξεχωριστό αυτόν ποιητή ένα μέρος από τήν έντύπωση πρωτοτυπίας και ηγαιίας έμπνευσης, που ή ποίηση του παρουσιάζει από πρώτη ύψη. Έξαιρέτο βέβαια είναι τὸ «ποιητικό» τάλα, τὸ τού κ. Γ. Σεφέρη, ή ικανότητά του να ξανακάνει ένα «λυρικό» ποιήμα προσωπικής πρωτοβουλίας παραμερίζοντας τήν παράδοση, αλλά σέ μιά πιο άπαιτική και έπιμονή έκτίμηση δέν θα ήταν άρκετη μόνο αυτή ή λυρική προβολή, χωρίς τήν προϋπόθεση μιάς γνησίας και αυθόρμητης έπικοινωνίας τής προσωπικής ψυχής με τή «πράγματα». Γιατί σέ έχομαι άνάλυση ο κ. Γ. Σεφέρης θέλει, π.χ., τόν κόσμο μάλλον διά μέσου τού νοήματος τής φθοράς, που ο «Έλιος πρωτότυπα έχει συνειδητοποιήσει, παρά με τὸ δικό του άμεσο θέλημα».

Είναι πολύ σωστά άκόμη όσα λέει ο κ. Κρ. για τόν Γ. Σεφέρη, ότι ύπηρεξ ένας ποιητής έλληνολάτρης. Άλλά είναι επίσης σωστό, ότι τὸ έλληνικό στοιχείο στην ποίηση του δέν είναι αυτό, που τόν έννομιμοποίησε δημιουργικά: ότι μάλλον έπρόκυψε σάν ένα πλήθος θραυσμάτων φωτεινών μ'σ' από τή μνήμη του, θραυσμάτων από μύθο, ιστορία, παράδοση, παρά σάν ένα άξιαίρετο θραυσμα ψυχής ή δημιουργική σκέψη τού Γ. Σεφέρη έχει πηγή Ευρωπαϊκή. Άν ο Σεφέρης θυμάται τούς αρχαίους, τούς θυμήθηκε πάντα κι' αυτούς διά μέσου των Ευρωπαίων.

Π. ΣΠΑΝΩΝΙΔΗΣ

[«Νέα Άθήνα», 9 Μαΐου 1955].

Νίκου Κρανιδιώτη: «Ο ποιητής Γ. Σεφέρης».

Δέν είναι ή πρώτη φορά που ή παρουσία τού Γιώργου Σεφέρη στα έλληνικά Γράμματα γίνεται τὸ θέμα αξιολογών κριτικών εργασιών. Ο ποιητής τής «Στροφής» και τής «Κίχλης», από τὸ 1931 πού άρχισε τήν προσπάθειά του για τήν άνανέωση τού

ποιητικού μας λόγου, προσφέρει και προκαλεί, δηλαδή δίνει στίχους που με τη διάθεση ή με τη μορφή τους ανόητους δρόμους, αλλά και ρίχνει τις γέφυρες κι' αφήνει σε άπορία όσους δεν μπορούν να προχωρήσουν πέρα από την παράδοση και να χαρούν την ομορφιά σε νέους έκφραστικούς τρόπους. Είναι μία στροφή της ελληνικής ποιήσεως ή «Στροφή» του 1931, καθώς παρατήρησε ο Κωστής Παλαμάς, είναι μία άφρητρία. Και καθόλου δεν πρέπει να μας παραευνεύη το γεγονός ότι οι νεότεροι πολύ εστάθηκαν στο έργο του Σεφέρη, το μελέτησαν, το έκριναν ή και μόνο το αγάπησαν. Ο κ. Νίκος Κρανιδιώτης το μελέτησε και τ' αγάπησε. Υπάρχουν συνεπώς και οι δυο προϋποθέσεις για την καλή κριτική τοποθέτησή του. Και την τοποθέτησή αυτή την έβρισκαμε στο σύντομο μελέτημά του.

Έχουμε στις σελίδες του και βιογραφικά και κριτικά στοιχεία. Προπάντων όμως έχουμε την ψυχική συγγένεια που βοηθεί στην κατανόηση και στην ορθή έκτιμηση ενός πνευματικού κόσμου αινιγματικού για πολλούς, έντελως κλειστού για αρκετούς. Ο κ. Κρανιδιώτης δίνει και την πορεία ζωής του Σεφέρη και τους σταθμούς της εργασίας του: την πρώτη εμφάνισή, το δεύτερο, το τρίτο βιβλίο, ως το τελευταίο, — την «Κίχλη», — την άνταρσία του, στην παράδοση, τις ανάτηρήσεις του, τις δοκιμές του, τις πράξεις του. Δεν έπιμε να παραπολύ τόσα χαρακτηριστικά ποιήματα του Σεφέρη, ίσως για να μην κουράσει τον αναγνώστη, ίσως και για να κρατήσει τη σκψη του πυκνή μέσα σε μία γενική θεώρηση της ελληνικής ποιήσεως, αλλά και δεν αποφεύγει τον κρίσιμο λόγο. «Το έργο αυτό (του Σεφέρη), σημειώνει, δεν μας προσφέρει παρά πως παθητικά, όπως το μεγαλύτερο μέρος της νεοελληνικής ποίησης. Χρειάζεται κάποια προσπάθεια από μέρος μας για να μπορέσουμε να το δεχτούμε και να αφομοιώσουμε την αισθητική του συγκίνηση. Η ενεργός αυτή συμμετοχή του αναγνώστη στο έργο της ποιητικής δημιουργίας είναι ένας από τους βασικούς σκοπούς της νέας ποίησης». Θα είχαμε, βέβαια, να διατυπώσουμε μερικές παρατηρήσεις για τις πρώτες σελίδες του μελετήματος, όπου εξετάζεται η ελληνική πνευματική ζωή πριν από το Σεφέρη, θα έπρεπε να συζητήσουμε με τον κ. Κρανιδιώτη και τις ποιητικές προσπάθειες που έγιναν στην αρχή του αιώνα μας, μά θα πηγαίναμε πολύ πέρα από το θέμα της εργασίας του. Θα θέλαμε, έπιση, ο κ. Κρανιδιώτης να παρουσιάσει και τον δοκιμιογράφο Σεφέρη, που για πολλούς είναι αξιολογότερος από τον ποιητή της «Κίχλης». Ωστόσο, μπορούμε ν' άρκεσθούμε και σε ό,τι δίνει. Άγαπησε το έργο του Σεφέρη, το πολιορκύσε, καθάρισε μερικά πραγματικά βασικά γνωρίσματά του. Κι' έφτασε σε τούτο το συμπέρασμα, που δείχνει ότι ο κριτικός του μόχθος δεν έμεινε χωρίς αποτέλεσμα: «Άληθεια χωρίς την ενεργό πνευματική συμμετοχή μας δεν είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί η αληθινή ποιητική μεταστροφή. Πρέπει νάμιαστε παρασεαυμάνοι, να βασανίσουμε τη σκέψη μας, να καταπονήσουμε τη μνήμη μας, να εξάψουμε δημιουργικά τη φαντασία μας, για να έπιτύχουμε έπαφή με το μεγάλο μύστη, τον ποιητή, και να μπούσουμε να τον παρακολουθήσουμε στα ψλά του πετάγματος. Μόνο το άναθες και το άπλο μας προσφέρει στη ζωή ευκόλα. Ό,τι είναι βαθύ και πολυσύνθετο χρειάζεται μελέτη και διανοητική προσπάθεια. Αυτή τη με-

λέτη και τη διανοητική προσπάθεια ζητά από τον αναγνώστη της κι' η ποίηση του Σεφέρη. Είναι άληθεια πως πολλά σημεία της φαίνονται στο πρώτο κοίταγμα παράξενα κι' έρμητικά κλειστά. Όταν όμως μελετηθούν με έπιμονη κι' άγάπη, πίσω από τους σκοτεινούς και έπιφανούς στίχους των θ' ανόητων — σαν γλαστοί κυκλοί πίσω από μαύρα σύννεφα, βαθιές φωτεινές προοπτικές».

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

[Έλευθερία Άθηνων, 14 Μαΐου 1955].

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Γιώργου Πράτσια: Μορφές της Γαλλίας (Hémons Chardonne, Mauriac, Bourget, Zola, Régnier, Maurois, Giraudoux, Ramuz, Gide), Μαυρίδης.

Γιώργου Πράτσια: Γιόχαν Στράους, Μυθιστορηματική βιογραφία, Μαυρίδης.

Γιώργου Πράτσια: Σάσκια και Ρέμπραντ, Νουβέλλα, Μαυρίδης.

Τάκη Σιωμοπούλου: Ο Παλαμάς και η Έλληνική Παράδοση. Άνάπτυξη εκ της Έπιθεωρήσεως «Έπειρωτική Έστία», τόμος Β'. Ιωάννινα, 1953.

Μιχ. Κεύμα: Τοπογραφία και Ιστορία της Κύπρου. Άρμόχωστος, 1953.

Δημοσθένη Γούλα: Οι χωριανοί μου. Άθήνα, 1953.

Marcel Hennart: Un peu de Terre aux Lèvres, Paris MCMLL.

Σταύρου Καρκαλάση: Η ζωή και το έργο του Νίκου Νικολαΐδη. Πρακτορείον Πνευματικής Συνεργασίας, όδός Άκονομιάτου 12 — Άθήνα.

Γιάννη Άπλεού: Ποιήματα. Σέρρες.

Πάνου Φάντη: Γεώργιος Χατζής — Πελλερέν. (Ο ποιητής, ο θεατρικός συγγραφέας, ο πεζογράφος). Άνάπτυξη Μηνιαίας Έπιθεωρήσεως «Έπειρωτική Έστία» Τόμ. Β'. Ιωάννινα, 1953.

Institut Français d'Athènes: Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique, 1951. Littérature (Poésie, Roman, Essais, Théâtre, Histoire et Critique Littéraires), Athènes, 1952.

Οί φίλοι τοῦ Βιβλίου: Άλεξανδρινή Λογοτεχνία, 1953. Έβδομος χρόνος. Άλεξανδρεία.

Άμίλιας Όρεινού: Άγγελική. Φιλολογικό πορτραίτο. Άλεξανδρεία, 1953.

Pierre Dufoyer: (μετάφρασις Βάσως Ε. Νομικού. Η ψυχή του Παιδιού. Έβμηνεία της παιδικής ψυχής για τις μητέρες. Έκδοσις του Ίνστιτούτου Άτρικκής Ψυχολογίας και Ψυχικής Ύγιεινής. Άθήνα, 1953.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Διρ. Καραοκκίνου, Πόλιν: "Έχει άναμφεσήτητες ψυχολογικές άρετες τὸ διηγημά σας «Ανάσταση μιάς Ψυχής». Υστερεί όμως τρομερά από άπόφως λογοτεχνικής έκφράσεως. Έχει πολλά ρητορικά στοιχεία και πολλόν θερμπαλισμόν. Γράφεται πω άπλά και άποφεύγετε τὸ ύφος τών ρωμαντιών μυθιστορημάτων τού περασμένου αιώνα. — Α θ ρ. Α θ ρ., Αργάκι, "Έχουν ειάβεση και αίσθημα. Είναι πλεγμένα όμως στή μελαγχολία τής παλιάς ρωμαντικής ποιήσης, κι' ες έχουν μοντ ρνα μορφή. Τὸ «Σ' ένα κοιμητήρι» δέν προσθέει τίποτε στο γνωστόν έκκλησιαστικόν ύμνο. — Λ ο υ κ ή ν Π α γ ώ ν η ν: Καλό τὸ «Διαίων στ'». Θά δημοσιευθῆ. — Θ ὀ μ ο ν Μ. Κ ρ ᾶ λ η, Καραδοστάσι. Τὸ ψευδώνυμο πού χρησιμοποιεῖτε εἶναι ὄνομα γνωστοῦ Κυπρίου ποιητή. Τά ποιήματά σας, γεμάτα άπαισιοδοξία, έχουν συγκίνησιν πού δέν έκδηλώνεται όμως άκόμη με τόν πρέποντα ποιητικόν τρόπο. — Χ. Π α λ ῶ δ ι α ν, Λεύκαν: "Έχει φα τασίαν και εικονικόν ύφος τὸ «Ονειρό» σας, δέν μετουσιώνει όμως σέ συγκίνησιν τὸ θέμα, τὸ ὅποιον επί πλέον δέν εἶναι πρωτότυπο. — Ν. Β ω ν ι ᾶ τ η ν, Λευκοσία: "Έχει πρωτοτυπίαν τὸ νέο σου ποίημα. Δέν προβάλλεται όμως ποιητικά ή παράλληλη ιστορία τών ζώων με τίς καταστάσεις πού άναφ ρεις. — Ν.

Α. Μ ι κ ε λ λ ι δ η ν, Λευκοσίαν: Τὸ «Γυναίκα με τὰ κερνία μάτια» καλό. Τὸ άλλο μέτρο. — Α ὕ γ η Ρ ο δ ῖ ν η, Βαρύσα: Τὸ «Νοσταλγία» καλό θά δημοσιευθῆ.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Παρακαλοῦνται οἱ συγγραφεις και οἱ έκδότες βιβλίων, ὅπως, έκτός τού αντίτυπου πού στέλλουν στή διεύθυνση τού περιοδικού μας, στέλλουν και άλλο αντίτυπο στο συνεργεστη μας, κριτικό κ. Γιώργου Πράτσια, ὁδὸς Ἰωάννου Σούτσου 3, Ἀθήνας.

ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ

Στὸ ποίημα τού κ. Κλαύδιου Μαρκίνα «Οἱ νεκροὶ πού ποθοῦν» πού δημοσιεύτηκε στο τεύχος Μαΐου ἐ. ἐ., τών «Κ. Γ.», σελ. 200, ὁ στίχος: «Καὶ θαρθοῦν δ ε ι λ ι ν ο ἰ καθαλλάρηδες» νά διαβαστεῖ: «Καὶ θαρθοῦν Σ ε ι λ η ν ο ἰ καθαλλάρηδες». Ἐπίσης, στή μελέτη τού κ. Γιώργου Πράτσια, δημοσιευμένη στο ἴδιο τεύχος, στή σελ. 222, στίχ. 37, ἀντὶ τής Μ π ρ ᾶ ν λ η, νά διαβαστεῖ τής Μ π ρ ᾶ ν γ κ, και στίχ. 49, στήν ἴδια σελ. ἀντὶ τὸ τ α λ ἔ ν τ ο ν, νά διαβαστεῖ τὸ τ ᾶ λ α ν τ ο ν.—

Τὸ βιβλίον πού ἐπαίνεσε
ὁμόφωνα ἡ κριτικὴ

ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ
ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΜΥΘΟΥ
ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν Κυπριακὴν ἱστορίαν και ζώην.

ΤΙΜΗ 8/-

Ἀποστέλλεται ἐλεύθερον ταχυδρομικῶν τελῶν.

Ἀποταθῆτε:

Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΝ,

Σανταρόζα 5, Λευκοσία.

Τὸ βιβλίον πού θά σᾶς
εἰσαγάγη στὰ μυστικά
τῆς νέας ποιήσης.

ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ
Ο ΠΟΙΗΤΗΣ
Γ. ΣΕΦΕΡΗΣ

Περιέχει ἐμπεριστατωμένην εἰσαγωγὴν στὴ νέαν ποιητικὴν σχολὴν και λεπτομερῆ ἀνάλυσην τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Σεφέρη.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΠΟΥ ΕΙΧΕ ΜΕΓΑΛΗΝ
ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΤΙΜΗ 5/-

Ἀποστέλλεται ἐλεύθερον ταχυδρομικῶν τελῶν.

Ἀποταθῆτε:

Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΝ,

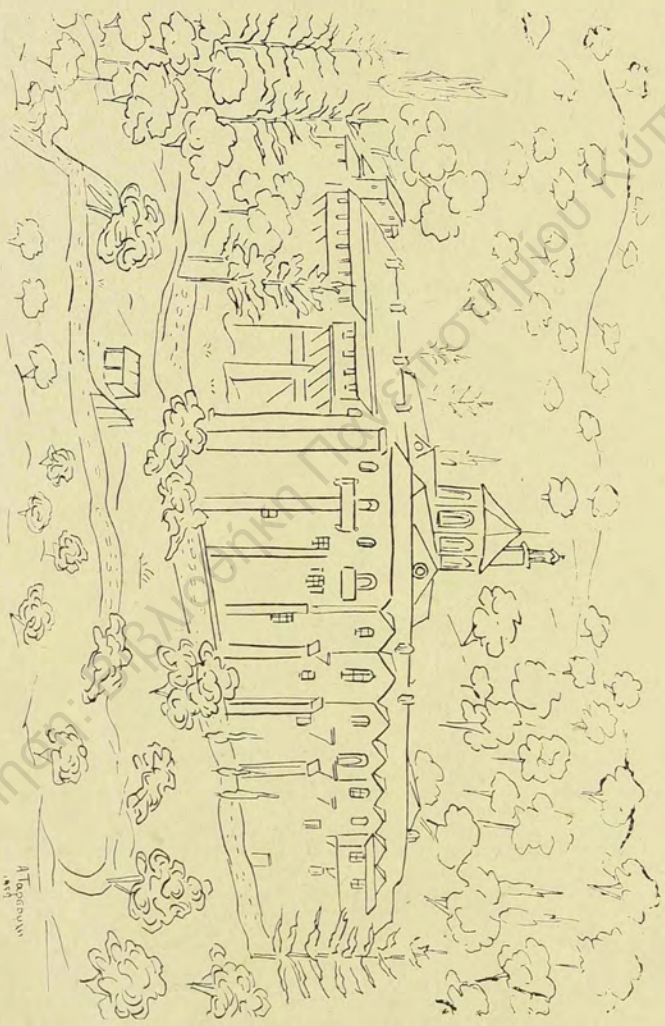
Σανταρόζα 5, Λευκοσία.

Ἡ κ. Ἀθηνᾶ Ταρσούλη, τὸ γένος Ἀλεξάνδρου Πιττακοῦ, γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα, ὅπου καὶ ἔκαμε τὶς σπουδὲς της. Ἀπὸ μικρὰ εἰδείε μεγάλη κλίση στὰ Γράμματα καὶ στὶς Καλὲς Τέχνες, κυρίως στὴ μουσικὴ καὶ στὴ ζωγραφικὴ.

Ταξίδεψε στὸ ἐξωτερικὸ, στὰ κυριώτερα καλλιτεχνικὰ κέντρα, ὅπου μελέτησε, στὰ ὀνομαστότερα μουσεῖα, τὰ ἔργα τῶν διασημότερων καλλιτεχνῶν.

Ἔχει κάμει ὡς τώρα περισσότερες ἀπὸ δέκα ἐκθ'σεις ζωγραφικῆς, στὴν Ἀθήνα, στὴ Θεσσαλονικὴ, στὸ Βόλο, στὴν Πάτρα, στὸ Κάιρο καὶ στὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἔργα της ἔχουν ἀγορασθῆ ἀπὸ μεγάλα δημοσιὰ ἰδρύματα, δῆμους, τράπεζες, ὑπουργεῖα καὶ ἀπὸ ἰδιώτες.

Στὴ λογοτεχνία καὶ στὴν ποίηση διακρίθη, ἀπὸ δημοσιεύματά της στὰ κυριώτερα λογοτεχνικὰ περιοδικὰ «Νουμά», «Νέα Ἔστια» κ.ά., καθὼς καὶ ἀπὸ σειρὰ διηλίων πού ἐξέδωκε κατὰ καιροὺς: «Στὰ ἔρῳχια τῆς ἀγάπης», διηγήματα, «Σπίθες καὶ Τέφρες», ποιήματα, «Ὁ καπετὰν Μοναχός», διηγήματα, «Μα τὼ Μαυρογένους», εἰογραφία, «Ἑλὲν Ἀλταμόρα», εἰογραφία, «Μαργαρίτα Ἀλβάνη Μηνιάτη», εἰογραφία «Κάστρα καὶ Πολιτεῖες τοῦ Μωριά» (πρῶτος ἔπαινο: Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), «Ἀσπρα νησιό», «Ἡ Καταπολιανή», «Ἑλληνικὲς φορεσιές», «Δωδε ἄνησα» (πρῶτο βραβεῖο Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ ὕψημος μνεῖα Ἀκαδημίας, Ἐπιγραφῶν τῶν Παρισίων), «Ἑλληνίδες ποιήτριες» κ.ά.

ΑΘΗΝΑΣ ΤΑΡΣΟΥΝΗ

Α Τάρεσσων
Μονή Μοχαράβ.